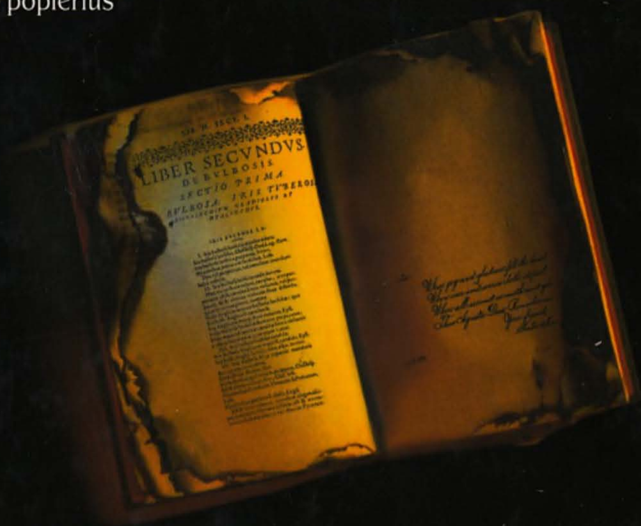
Klasikinis bestseleris apie cenzūrą

451° Farenheito

...temperatūra, kurioje užsiliepsnoja ir ima degti popierius

Ray Bradbury

Ray Bradbury

451° Farenheito

451° Farenheito — temperatūra,
kurioje užsiliepsnoja ir ima degti popierius...

Jotema

UDK 820(73)-3
Br-14

Ray Bradbury
FAHRENHEIT 451
New York, Ballantine Books, 1996

ISBN 9955-13-050-4

Jeigu jums duotų liniuoto popieriaus,
rašykite skersai.

CHUANAS RAMONAS CHIMENESAS

Epilogas

PIRMA DALIS

Širdis ir Salamandra

DEGINTI — MALONUMAS.

Nepaprastas malonumas — matyti, kaip liepsna viską ryja, kaip viskas juosta ir *keičiasi.* Laikydamas sugniaužtą delnuose žalvarinį antgalį ir milžinišką gyvatę, liejančią ant pasaulio žibalo nuodus, kraujui mušant į galvą, jis jautėsi lyg koks nepaprastas dirigentas, grojantis liepsnų ir ugnies simfonijas, nuo kurių istorija virsta plėnių ir anglies griuvėsiais. Ant bejausmės galvos užmaukšlinęs simbolinį šalmą, pažymėtą 451-uoju numeriu, akyse tvieskiant oranžinei liepsnai vien nuo minties, kas tuojau bus, jis spragtelėjo žiebtuvą, ir namas šoktelėjo nuo ryjančios liepsnos, nudažiusios vakaro dangų raudonai, geltonai ir juodai. Jis žingtelėjo į kibirkščių spiečių. Labiau už viską dabar geidė tos senos pramogos — pašauti į krosnį ant pagaliuko zefyrą, kol knygos plasnojo it balandžiai sparnais, mirdamos namo prieangyje ir pievelėje. Tuo tarpu knygos kilo kibirkščiuojančiais sūkuriais ir skriejo nešamos pajuodusio nuo suodžių vėjo.

Montegas išsišiepė nuožmia šypsena visiems apsvilusiems ir atšokusiems nuo liepsnos.

Jis žinojo, kad grįžęs į gaisrinę galės veidrodyje mirktelėti pats sau — pajuodusiam kaip negras, atsiduodančiam degėsiais. Vėliau, eidamas miegoti, tamsoje vis dar jaus nuožmiąją šypseną, įspaustą veido raumenyse. Ji niekada nedingdavo, niekad niekada, kiek tik jis galėjo prisiminti.

Montegas pasikabino ir nublizgino juodvabalio juodumo šalmą, tvarkingai pakabino nedegamą švarką, mėgaudamasis nusiprausė duše ir tada pasišvilpaudamas, susikišęs rankas į kišenes, perėjo viršutinį gaisrinės aukštą ir krito į skylę. Pačiu paskutiniu momentu, kai katastrofa jau rodėsi neišvengiama, jis ištraukė rankas iš kišenių ir sustojo įsitvėręs auksinio strypo. Čiuožtelėjęs su cypsmu sustojo, kai kulnai tik per colį nelietė apatinio aukšto betono.

Jis išėjo iš gaisrinės ir miegančia vidurnakčio gatve pasiekė metro, kur tylus oru varomas traukinys be garso nuslydo savo tepaliniu taku ir šilto oro gūsiu išleido jį ant kreminėmis plytelėmis iškloto eskalatoriaus, keliančio į priemiestį.

Bešvilpaujantį jį eskalatorius iškvėpė į tylų nakties orą. Jis nuėjo kampo link, beveik nieko, bent jau nieko rimto, nesvarstydamas. Tačiau, dar nepasiekęs kampo, sulėtino žingsnį, lyg nežinia iš kur būtų pūstelėjęs vėjas, tartum kas būtų pašaukęs jį vardu.

Kelias pastarąsias naktis tas šaligatvis tuoj čia už kampo, žvaigždžių šviesoje einantis jo namų link, kėlė jam nepaaiškinamus jausmus. Jis jautė, tartum akimirką prieš pasukant už kampo jau ten kažkieno būta. Oras atrodė įelektrintas ypatingos ramybės, lyg kas nors ten būtų ramiai laukęs ir tik paskutiniu momentu prieš jam ateinant pavirtęs šešėliu ir praleidęs jį per save. Gal nosis užuodė vos dvelkiančius kvepalus, gal rankų ar veido oda pajuto kilstelėjusią temperatūrą tame viename taške,

kur stovint žmogui aplinkinis oras akimirkai gali sušilti dešimčia laipsnių. Jis niekaip negalėjo to suprasti. Kas kartą pasukęs matydavo tik baltą, tuščią, išlinkusį šaligatvį, ir tik vieną naktį lyg kažkas mikliai nuskuodė pievele tolyn, dar jam nespėjus sutelkti žvilgsnio ar pratarti žodžio.

O šiąnakt jis sulėtino žingsnį tiek, kad kone sustojo. Mintimis jau spėjo pasukti už kampo, kai nugirdo silpnutį šnaresį. Kažkas kvėpuoja? Ar tiesiog oras suslėgtas, nes kažkas tylutėliai stovi ten laukdamas?

Jis pasuko už kampo.

Rudens lapai lėkė mėnesienos nušviestu šaligatviu taip, kad mergina, kuri ten ėjo, atrodė lyg prikalta prie čiuožiančio kelio ir nešama pirmyn vėjo ir lapų. Ji buvo kiek palenkusi galvą — žiūrėjo, kaip bateliai maišo besisukančius lapus. Veidas smulkus, baltas it pienas, ir jame atsispindi kažkoks švelnus alkis, visko siekiantis su nepailstamu smalsumu. Kone nuostabos išraiška, tamsios akys taip įsisiurbusios į pasaulį, kad nuo jų niekas nepaspruks nepastebėtas. Suknelė balta, švagždanti. Jam pasirodė, kad beveik girdi rankų mostus jai einant, o dabar — be galo silpną garsą, balto jos veido krustelėjimą, jai suvokus, kad tik akimirka ją skiria nuo vyriškio, stovinčio vidury šaligatvio ir laukiančio.

Medžiai virš galvų su triukšmu nukrėtė sausąjį lietų. Mergina sustojo, iš nuostabos, rodos, norėdama atsitraukti, tačiau vis dėlto nejudėdama žiūrėjo į Montegą tokiomis tamsiomis, spindinčiomis, gyvomis akimis, kad tas pasijuto pasakęs kažką tikrai nuostabaus. Bet jis žinojo pravėręs burną tik pasakyti „Labas“, o paskui, kai ją, rodos, užhipnotizavo jam ant rankos nupiešta salamandra ir fenikso diskas ant krūtinės, jis vėl prabilo:

— Žinoma, — pasakė jisai, — jūs — naujoji mūsų kaimynė, ar ne?

— O jūs tikriausiai... — ji pakėlė akis nuo jo profesinių ženklų, — gaisrininkas.

Jos balsas nutilo.

— Kaip savotiškai jūs tai ištarėte.

— Būčiau... būčiau supratusi ir nežiūrėdama, — lėtai ištarė jinai.

— Ką — žibalo kvapas? Mano žmona nuolat skundžiasi, — jis nusijuokė. — Niekaip jo švariai nenusiplausi.

— Taip, nenusiplausi, — pagarbiai pritarė ji.

Jis pajuto tartum ji, nė nekrustelėdama, eitų aplink jį ratais, vis jį pasukiodama, ramiai pakratydama ir tuštindama kišenes.

— Žibalas, — prabilo jis, nes tyla užsitęsė, — niekas kita — tik kvepalai.

— Nejaugi tikrai taip?

— Žinoma. Kodėl gi ne?

Ji truputį apie tai pamąstė.

— Nežinau. — Pasisuko veidu į šaligatvį, einantį jų namų link. — Ar neprieštarautumėte, jei grįžčiau drauge su jumis? Aš — Klarisė Maklelan.

— Klarisė. Gajus Montegas. Eime. Ką čia veiki taip vėlai? Vaikštinėji? Kiek tau metų?

Jie ėjo vėsoką vėjuotą naktį sidabriniu šaligatviu, o oras dvelkė šviežiais abrikosais ir žemuogėmis; jis apsidairė ir susivokė, kad tai neįmanoma tokiu vėlyvu metų laiku.

Dabar su juo ėjo tiktai mergina, jos veidas mėnesienoje buvo baltas kaip sniegas, ir jis žinojo, kad jinai svarsto jam svarbius klausimus, ieškodama kuo geriausių atsakymų.

— Na, — atsakė jinai, — man septyniolika ir aš pamišusi. Dėdė sako, kad toks derinys neišvengiamas. Kai kas nors paklaus, kiek tau metų, sako jis, visada sakyk septyniolika ir kad esi pamišusi. Argi ne puikus nakties metas pasivaikščioti? Man patinka daiktus stebėti, uosti ir žiūrėti, o kartais nemigti ištisą naktį ir žiūrėti, kaip pateka saulė.

Jie ėjo toliau netardami nė žodžio, ir pagaliau ji mąsliai tarė:

— Žinote, aš visai jūsų nebijau.

Jis nustebo:

— O kodėl turėtum bijoti?

— Daugelis juk bijo. Bijo gaisrininkų, norėjau pasakyti. Bet juk jūs — toks pat žmogus...

Jis matė save jos akyse — pakibusį dviejuose skaidraus vandens lašuose, tamsų ir mažutį, net mažiausias smulkmenas — raukšleles aplink lūpas, viską — lyg tos akys būtų buvę du stebuklingi violetinio gintaro gabalėliai, galintys visą jį įtraukti ir laikyti. Jos veidas, dabar atgręžtas į jį, buvo lyg trapus pieniškas kristalas, skleidžiantis švelnią neblėstamą šviesą. Ne isterišką dirginančią elektros šviesą, bet... kokią? Keistai raminamą ir viltį teikiančią žvakės šviesą. Kartą, dar vaikystėje, užgesus šviesai, motina surado ir įžiebė paskutinę žvakę, ir trumpai valandėlei viskas buvo atrasta iš naujo, viskas tapo taip apšviesta, kad erdvė neteko beribių matmenų ir jaukiai susitraukė aplink juos, o jiedu, mama ir sūnus, — vieni, jau kitokie, vildamiesi, jog šviesa neįsižiebs per greitai...

Ir tada Klarisė Maklelan prabilo:

— Ar galėčiau užduoti klausimą? Kiek jau laiko jūs dirbate gaisrininku?

— Nuo dvidešimties, jau dešimt metų.

— Ar esate kada *skaitęs* tas knygas, kurias deginote?

Jis nusijuokė:

— Įstatymas draudžia!

— Oi. Žinoma.

— Puikus darbas. Pirmadienį degini Milį, trečiadienį — Vitmeną, penktadienį — Folknerį, leidi visus juos pelenais, o paskui sukūreni ir pelenus. Toks mūsų profesijos devizas.

Jie ėjo vis toliau, ir mergina paklausė:

— Ar tiesa, kad senų senovėj gaisrininkai *gesindavo* ugnį, užuot ją kūrę?

— Ne. Namai *visuomet* buvo nedegūs, patikėk mano žodžiu.

— Keista. Esu girdėjusi, kad kadaise, senų senovėje, namai savaime užsiliepsnodavo ir reikėdavo gaisrininkų, kad šie *užgesintų* ugnį.

Jis nusijuokė.

Ji permetė Montegą žvilgsniu:

— Kodėl juokiatės?

— Nežinau, — jis vėl ėmė juoktis, bet liovėsi. — O ką?

— Juokiatės, nors nieko juokingo nepasakiau, ir iš karto atsakote. Net nesusimąstęs, ko jūsų paklausiau.

Jis stabtelėjo.

— Tu *tikrai* keista, — pasakė jis, žiūrėdamas į ją. — Nejaugi tu nieko negerbi?

— Visai nenoriu įžeisti. Tik turbūt pernelyg mėgstu stebėti žmones.

— Na, o šitai tau *ką nors* reiškia? — jis paplekšnojo per skaičius „451", išsiuvinėtus ant anglių juodumo rankovės.

— Taip, — sušnabždėjo ji ir paspartino žingsnį. — Ar kada nors esate stebėję reaktyvinius automobilius, lekiančius štai tais bulvarais?

— Bandai pakeisti temą!

— Kartais man atrodo, kad vairuotojai net nežino, kas yra žolė arba gėlės, nes niekada nemato jų taip greitai lėkdami, — tęsė ji. — Jei parodytumėt vairuotojui žalią dėmę, taip, taip, sakytų jis, tai žolė! Rausva dėmė — tai rožių sodas! Baltos dėmės — namai. Rudos dėmės — karvės. Kartą mano dėdė važiavo autostrada lėtai. Jis slinko keturiasdešimt mylių per valandą greičiu, ir jį dviem dienoms pasodino į kalėjimą. Argi tai ne juokinga ir drauge ne liūdna?

— Tu per daug galvoji, — sumišęs tarė Montegas.

— Retai težiūriu „sienrodžius", retai einu į lenktynes ar atrakcionus. Turbūt todėl turiu į valias laiko keistoms mintims. Ar esate matę už miesto dviejų šimtų pėdų ilgumo reklamas? Ar žinote, kad kitados reklamos būdavo tik dvidešimties

pėdų ilgio? Bet tada automobiliai ėmė lakstyti tokiu greičiu, jog teko reklamas ištempti, kad tos nors kiek ilgiau būtų jiems matomos.

— Nežinojau! — Montegas šiurkščiai nusijuokė.

— Esu tikra, kad žinau dar kai ką, ko jūs nežinote. Rytais ant žolės būna rasa.

Staiga jis suprato, kad neprisimena, ar žinojo tai, ar ne, ir dėl to kone sudirgo.

— O jei pažvelgsite ten, — ji atlošė galvą į dangų, — mėnulyje įžiūrėsite žmogų.

Jis jau seniai nebuvo ten žvalgęsis.

Likusį kelio galą jie ėjo tylomis: ji — susimąsčiusi, jis — sugniaužtais kumščiais ir nejaukiai tylėdamas, šaudydamas į ją kaltinamus žvilgsnius. Kai jiedu priėjo jos namą, ten degė visos šviesos.

— Kas ten darosi? — Montegas retai tematydavo tiek daug šviesų.

— A, tai tik mano mama, tėvas ir dėdė sėdi sau ir šnekasi. Tai lyg pėsčias žmogus, dabar tai irgi retai pasitaiko. Kitą kartą mano dėdę areštavo — ar jau pasakojau? — už tai, kad ėjo pėsčiomis. Ach, mes tikrai *baisiai* keisti.

— Bet apie ką jūs *šnekatės*?

Ji nusijuokė:

— Labanakt! — Ir ėmė nuo jo tolti. Paskui tartum kažką prisiminė ir sugrįžusi pažvelgė į jį nustebusi ir susidomėjusi. — Ar jūs laimingas? — paklausė.

— *Koks*? — suriko jisai.

Bet jos nebebuvo — ji nubėgo mėnulio šviesoje ir jos namo durys švelniai užsivėrė.

— Laimingas! Kokia nesąmonė.

Jis liovėsi juoktis.

Įkišo ranką į specialų plyšį savo lauko duryse. Durys atsivėrė.

— Žinoma, aš laimingas. Ką ji sau mano? Argi aš *nelaimingas*? — paklausė jis nebylių kambarių. Stovėjo žiūrėdamas į viršų, į ventiliatoriaus groteles skylėje, ir staiga prisiminė už grotelių esant kai ką paslėpta, kai ką, kas dabar, rodos, spokso į jį, ir greitai nukreipė žvilgsnį.

Koks keistas susitikimas keistą naktį. Jis negalėjo prisiminti nieko panašaus, išskyrus vieną popietę prieš kokius metus, kai susitiko parke senuką ir *jiedu* pasikalbėjo...

Montegas papurtė galvą. Pažvelgė į tuščią sieną. Ten buvo merginos veidas, koks išliko atmintyje — tikrai gražus — tiesą sakant, netgi nuostabus. Toks smulkutis — lyg laikrodėlio ciferblatas, vos matomas tamsiame kambaryje vidurnaktį, kai pabundi pasižiūrėti, kiek laiko, ir laikrodis tau pasako valandą, minutę ir sekundę, o balta tyla ir švytėjimas užtikrina, ką turi pasakyti apie naktį, skubančią pirmyn į dar didesnę tamsą, bet drauge ir į naują saulėtekį.

— *Ką*? — paklausė Montegas to antrojo savęs, to pasąmonės kvailio, kartkartėmis imančio vapėti visai nepriklausomai nuo valios, įpročio ir sąžinės.

Jis dar kartą žvilgtelėjo į sieną. Koks jos veidas panašus į veidrodį. Neįmanoma — kiekgi pažįsti žmonių, kurie atspindėtų tau tavo paties šviesą? Žmonės dažniau panašūs — jis ieškojo palyginimo, prisiminė vieną iš savo darbo — kaip deglai, liepsnojantys, kol smilktelėję užgęsta. Kaipgi retai kitų žmonių veidai atspindės tavo paties išraišką, tavo paties slapčiausią virpančią mintį?

Kokia nuostabi tos merginos įžvalgos galia: ji — lyg įdėmus marionečių spektaklio žiūrovas, nujaučiantis kiekvieną jo mirktelėjimą, rankos mostelėjimą, pirštų spragtelėjimą akimirką prieš jam pasigirstant. Kiek laiko jie ėjo drauge? Tris minutes? Penkias? Ir koks dabar tai atrodė ilgas laiko tarpas. Kokia įspū-

dinga atrodė jos figūra scenoje priešais jį, koks šešėlis krito ant sienos nuo jos menko kūnelio! Jis jautė, kad ji sumirksėtų panižus jo akiai. O jeigu vos vos jam įsitemptų žandikaulio raumenys, ji nusižiovautų gerokai anksčiau nei jis pats.

„Dabar, kai pagalvoju, lyg ir atrodytų, kad ji laukė manęs ten, gatvėje, tokią vėlią naktį..."

Jis atvėrė miegamojo duris.

Atrodė, lyg būtų įėjęs į šaltą marmurinį mauzoliejaus kambarį, mėnuliui nusileidus. Visiška tamsa, nė užuominos apie sidabrinį išorės pasaulį, langai sandariai užšauti, kambarys — lyg kapų rūsys, kur neprasiskverbs nė garselis iš didžiojo miesto. Kambarys nebuvo tuščias.

Jis įsiklausė.

Ore subtiliai zyzė šokantis uodas, dūzgė elektrinė vapsva, įsitaisiusi specialiame rausvame šiltame lizde. Muzikos garso beveik užteko, kad Montegas pagautų melodiją.

Jis pajuto, kaip šypsena slysta, tirpsta ir linksta lyg lašinių odelė, raitosi kaip vaškas nuo fantastiškos žvakės, per ilgai degusios ir dabar užgesintos, virstančios. Tamsa. Jis nėra laimingas. Jis nėra laimingas. Kartojo tuos žodžius pats sau. Pripažino, kad tokia tai tikroji padėtis. Savo laimingumą jis dėvėjęs lyg kaukę, o mergina nubėgo pievele nešina ta kauke, ir nenueisi juk prie jos durų, nepasibelsi ir nepaprašysi sugrąžinti.

Nedegdamas šviesos ėmė vaizduotis, kaip atrodys šitas kambarys. Lovoje išsitiesusi žmona, neapsiklojusi ir sušalusi, tartum kūnas, pavaizduotas ant antkapio: akys įremtos į lubas, sustingusios, lyg pririštos prie jų nematomais plieno siūlais. O ausyse — mažos kriauklelės — standžiai sugrūsti antpirščio dydžio radijukai, ir elektroninis garsų okeanas, muzikos ir kalbų, kalbų ir muzikos, vis skalaujančios ir skalaujančios nemiegančio jos proto krantus. Iš tikrųjų kambarys tuščias. Kasnakt bangos

atplaukdavo ir nusinešdavo ją ant aukštų garso keterų, nuplukdydavo plačiai atmerktomis akimis ryto link. Dvejetą pastarųjų metų nebuvo nakties, kad Mildred nebūtų maudžiusis toje jūroje, kad nebūtų smagiai nėrusi į ją dar ir dar kartą.

Nors kambaryje buvo šalta, Motegas jautė, kad negali kvėpuoti. Jis nenorėjo atitraukti užuolaidų ir atverti stiklinių durų, kad į kambarį neįsibrautų mėnulis. Todėl jausdamasis lyg tetrauks tik valandą be oro, apgraibomis nusigavo prie savos atskiros, atklotos šaltos lovos.

Dar neužkliuvęs koja už daikto ant grindų, jis jau žinojo, kad užklius už to daikto. Gana panašų jausmą jis patyrė prieš sukdamas už kampo ir kone susidūręs su mergina. Koja, siųsdama pirmyn virpesius, net ir siūbuodama sugavo nedidelės kliūties ant tako atgarsį. Pėda spyrė. Daiktas dunkstelėjo ir nučiuožė tamsoje.

Jis stovėjo labai tiesiai ir klausėsi ant tamsios lovos gulėjusio žmogaus neįžvelgiamoje naktyje. Iš šnervių sklido visai silpnas kvėpavimas, tegalįs suvirpinti nebent lapelį, juodą pūkelį ar vienintelį plauką.

Jis vis dar nenorėjo išorinės šviesos. Išsitraukė degiklį, pajuto ant sidabrinio disko išraižytą salamandrą, spragtelėjo ją...

Rankoje užkurto laužėlio šviesoje į jį žvelgė du mėnulio akmenys — du blyškūs mėnulio akmenys, palaidoti skaidraus vandens užutekyje, virš kurio sruveno pasaulio gyvenimas, jų neužkliudydamas.

— Mildred!

Jos veidas buvo tarsi apsnigta sala, ant kurios gali lyti, bet ji nepajustų lietaus, virš kurios gali slinkti debesų šešėliai, bet ji nejaustų jų. Tik antpirščio dydžio vapsvų daina užkištose ausyse, tik stiklinės akys ir kvėpavimas — švelnus, silpnas, vos virpinantis šnerves, ir ji, kuriai visai nerūpi, ar jis įeina, ar išeina, išeina ar įeina.

Koja užkliudytas daiktas dabar blizgėjo po pačiu jo lovos

kraštu. Nedidelis krištolinis migdomųjų buteliukas, kuriame dar šiandien buvo trisdešimt kapsulių, dabar gulėjo be dangtelio ir tuščias blankioje žiebtuvėlio šviesoje.

Jam ten bestovint virš namo ėmė kaukti dangus. Pasigirdo baisus garsas — tartum dvi milžiniškos rankos plėštų per siūlę dešimt tūkstančių mylių juodo audinio. Montegą tarsi perdrėskė per pusę. Jis pajuto, kaip skyla į dalis krūtinė. Skrenda reaktyviniai bombonešiai, skrenda ir skrenda, skrenda ir skrenda, vienas du, vienas du, vienas du, šeši, devyni, dvylika, vienas, dar vienas ir dar vienas, kitas, dar kitas ir dar kitas — tai jie taip klykė. Jis išsižiojo ir ėmė traukti ir pūsti pro sukąstus dantis jų žviegimą. Namas drebėjo, rankoje užgeso liepsna. Mėnulio akmenys pradingo. Jis suvokė ranką nukritus ant telefono.

Bombonešiai nuskrido. Jo lūpos judėjo liesdamos telefono ragelį:

— Greitosios pagalbos ligoninę!

Šiurpus šnabždesys.

Pajuto, lyg žvaigždės būtų sutrintos į miltelius juodųjų lėktuvų garso ir kad rytą žemė bus padengta jų dulkėmis tarsi keistu sniegu. Ta kvaila mintis nedavė jam ramybės, kol jis stovėjo drebėdamas tamsoje, nepaliaujamai judindamas lūpas.

Jie turėjo tokį aparatą. Iš tikrųjų turėjo du tokius aparatus. Vienas jų nuslysdavo tau į pilvą kaip kokia juoda kobra į aidintį šulinį, ieškodama ten susikaupusio seno vandens ir seno laiko. Ji siurbdavo žalėsius, kurie lėtai tekėdavo į viršų. Ar ji gali sugerti tamsą? Visus nuodus, susikaupusius per ilgus metus? Ji maitinosi sau tyliai, tik kartais gurktelėdavo arba aklai paieškodavo skysčio. Ji turėjo Akį. Beasmenis mašinos operatorius, užsidėjęs specialų optinį šalmą, gali pažvelgti į sielą žmogui, iš kurio siurbiama. Ką matė Akis? Jis nesakė. Jis matė, tačiau ne tai, ką matė Akis. Visa operacija ganėtinai priminė griovio kasimą kie-

me. Moteris ant lovos buvo neką daugiau nei kietas marmuro sluoksnis, iki kurio jie prisikasė. Vis tiek eikit pirmyn, nuvykit nuobodulį, nuplaukit tuštumą, jei tik pajėgs ją iščiulpti virpanti siurbimo gyvatė. Operatorius stovėjo rūkydamas cigaretę. Dirbo ir kitas aparatas.

Kitas aparatas, valdomas lygiai tokio pat beasmenio vyruko netepliu rausvai rudu chalatu. Ši mašina išpumpavo iš kūno visą kraują ir pakeitė jį šviežiu, taip pat ir serumą.

— Reikia išvalyti abiem būdais, — nusprendė operatorius, stovėdamas prie tylinčios moters. — Kokia nauda, kad išplausi skrandį, jei neišvalysi kraujo. Tik palik tą reikalą kraujyje, ir tas kaukšės per smegenis kaip plaktukas — bumbt — porą tūkstančių kartų, ir smegenys tiesiog pasiduos, tiesiog sustos.

— Liaukitės! — nutraukė Montegas.

— Aš tik norėjau paaiškinti, — tarė operatorius.

— Baigėte? — paklausė Montegas.

Jie išjungė aparatus.

— Baigėm. — Jo pyktis jų nė nepasiekė. Jie stovėjo, cigaretės dūmams raitantis apie nosis ir akis, nė nemirktelėdami ir nesiraukydami. — Bus penkiasdešimt baksų.

— Pirmiausia, kodėl nesakote man, ar ji pasveiks?

— Aišku, pasveiks. Visa ta bjaurastis dabar čia, lagamine, ištraukta iš jos. Kaip sakiau, ištrauki seną, pripili naujo, ir viskas tvarkoj.

— Nė vienas jūsų nesate medicinos daktaras. Kodėl iš „Greitosios" jie neatsiuntė daktaro?

— Velnias! — Operatoriaus cigaretė vos neiškrito iš lūpų. — Tokių atsitikimų mums būna devyni ar dešimt per naktį. Tiek daug, o ypač pastaraisiais metais, kad mums net įtaisė specialius aparatus. Žinoma, tik optinis lęšis naujas, o visa kita — sena. Tokiu atveju kaip šitas nereikia būti daktaru — reikia tik dviejų technikų, ir per pusvalandį problema išspręsta. Klausyk, — jis pasuko durų link, — mums reikia eiti. Ką tik paskambino į se-

nąją ausinę. Už dešimt kvartalų nuo čia. Dar kažkas ką tik surijo visą dėžutę migdomųjų. Paskambinkit, jei dar reikės mūsų. Tegu ji pabūna ramiai. Jai suleista priešnuodžių nuo migdomųjų. Prabus alkana. Iki.

Ir vyrai su cigaretėmis siaurose kaip brūkšnys lūpose, vyrai žalčio akimis, susirinko aparatus ir žarną, lagaminėlį su skystąja melancholija, nykų tamsųjį bevardės medžiagos dumblą, ir nužingsniavo pro duris.

Montegas susmuko krėsle ir pasižiūrėjo į savąją moterį. Dabar ji buvo švelniai užmerktomis akimis; jis ištiesė ranką, kad delnu pajustų jos kvėpavimo šilumą.

— Mildred, — tarė jis pagaliau.

„Mūsų pernelyg daug, — pagalvojo jis. — Mūsų milijardai, ir to — per daug. Niekas nieko nepažįsta. Ateina svetimi ir drumsčia tau ramybę. Ateina svetimi ir išpjauna tau širdį. Ateina nepažįstamieji ir išsiurbia tau kraują. Gerasis Dieve, kas *buvo* tie vyrai? Niekad per *gyvenimą* nebuvau jų matęs!“

Praėjo pusė valandos.

Šioje moteryje tekėjo naujas kraujas, ir jis, rodos, visą ją atgaivino. Skruostai smarkiai paraudo, lūpos paryškėjo, tapo gaivios ir atrodė minkštos, atsipalaidavusios. Kažkieno kito kraujas. Jei dar būtų kieno kito kūnas, smegenys ir atmintis. Jei tik jie būtų galėję išimti jos protą ir nunešti į cheminę valyklą, ištuštinti kišenes, išgarinti, išvalyti, vėl užblokuoti ir iš ryto parnešti. Jei tik...

Jis pakilo, atitraukė užuolaidas ir plačiai atvėrė langus, kad įleistų nakties oro. Buvo antra valanda ryto. Negi tik prieš valandą jis sutiko gatvėje Klarisę Maklelan, parėjo į tamsų kambarį ir paspyrė krištolinį buteliuką? Vos prieš valandą, o pasaulis per tą laiką ištirpo ir vėl atgimė nauja, bespalve forma.

Per mėnesienos nuspalvintą pievelę atskriejo juokas iš namo, kuriame gyveno Klarisė, jos tėvas, motina ir dėdė, mokėję taip ramiai ir taip nuoširdžiai šypsotis. Svarbiausia, kad jų

juokas buvo laisvas, nuoširdus, anaiptol ne dirbtinis ir sklido iš namų, taip ryškiai apšviestų šią vėlią naktį, kai tuo tarpu kiti namai skendėjo tamsoje. Montegas girdėjo balsus, vis šnekančius, šnekančius, šnekančius, metančius, audžiančius ir ataudžiančius hipnotizuojantį tinklą.

Montegas išėjo pro stiklines duris ir, nesusivokdamas ką daro, perėjo pievelę. Sustojo šešėlyje palei šnekantįjį namą, galvodamas, kad galėtų netgi pabelsti į duris ir sušnabždėti: „Leiskite užeiti. Aš nieko nesakysiu, noriu tik paklausyti. Apie ką jūs kalbate?“

Bet, užuot taip padaręs, jis tik stovėjo. Jam buvo labai šalta, veidas sustingo į ledo kaukę, ir jis girdėjo, kaip vyriškas balsas (gal dėdė?) neskubriai sau tęsė:

— Na, pagaliau juk tai vienkartinių nosinaičių amžius. Išsipūsk nosį į kokį žmogų, suglamžyk ir išmesk, imk kitą, vėl išpūsk, suglamžyk, išmesk. Visi šnirpščiasi vienas į kito skvernus. Kaip ketinate palaikyti savo komandą, jei net neturite programos ir nežinote žaidėjų pavardžių? Ir kaipgi žinosi, kokios spalvos marškinėlius jie dėvi, kai išbėga į aikštę?

Montegas grįžo į savo namą, paliko plačiai pravertą langą, patikrino Mildred, rūpestingai apkamšė ją antklode ir tada atsigulė. O mėnulio šviesa krito ant jo skruostikaulių ir surauktų antakių, mėnesiena, išgryninta abiejose akyse ir srūvanti jose sidabro kriokliu.

Lašas lietaus. Klarisė. Dar vienas lašas lietaus. Mildred. Trečias. Dėdė. Ketvirtas. Šio vakaro gaisras. Vienas — Klarisė. Du — Mildred. Trys — dėdė. Keturi — gaisras. Vienas — Mildred, du — Klarisė. Vienas, du, trys, keturi, penki, Klarisė, Mildred, dėdė, gaisras, migdomieji, žmonės kaip vienkartinės nosinaitės, skvernai, pūsk, suglamžyk, išmesk. Klarisė, Mildred, dėdė, gaisras, tabletės, nosinaitės, pūsk, suglamžyk, išmesk. Viens, du, trys, viens, du trys! Lietus. Audra. Dėdės juokas. Laiptais žemyn dardantis griaustinis. Užlietas visas pasaulis.

Ugnikalniu pliūptelėjusi liepsna. Visa griūva ūžiančia srove ir veržiasi pasitikti ryto.

— Nieko daugiau nežinau, — pasakė jis ir liežuviu ištirpino migdomąją tabletę.

Devintą ryto Mildred lova buvo jau tuščia.

Montegas mikliai atsikėlė smarkiai plakančia širdimi, nubėgęs per prieškambarį, sustojo prie virtuvės durų.

Iš sidabrinio skrudintuvo iššoko skrebutis, jį pačiupo lyg voras metalinė ranka ir pamerkė į lydytą sviestą.

Mildred stebėjo, kaip skrebutis patiekiamas jai į lėkštę. Abi jos ausys buvo užkištos elektroninėmis vapsvomis, savo dūzgimu padedančioms stumti laiką. Ji staiga pakėlė akis, pamatė jį ir linktelėjo.

— Ar gerai jautiesi? — paklausė vyras.

Per dešimt metų stažuotės su kriauklių ausinėmis ji buvo tapusi specialiste skaityti iš lūpų. Dar kartą linktelėjo. Nutildė spragsintį skrudintuvą, davusį dar vieną riekutę.

Montegas atsisėdo.

Žmona pasakė:

— Nežinau, *kodėl* aš tokia alkana.

— Tu...

— Aš baisiai *alkana.*

— Praėjusią naktį, — pradėjo jis.

— Prastai miegojau. Jaučiuosi baisiai, — pasakė ji. — Dieve, kokia aš alkana. Kas galėtų pamanyti.

— Praėjusią naktį... — tęsė jis.

Ji retkarčiais pažvelgdavo jam į lūpas.

— Kas gi nutiko tą praėjusią naktį?

— Neprisimeni?

— Ko? Siautulingas vakarėlis, ar kas? Toks jausmas, lyg būčiau pagiringa. Dieve, kaip noriu valgyti. Kas buvo atėjęs?

— Keli žmonės, — pasakė jis.

— Taip ir maniau. — Ji kramtė skrebutį. — Skauda pilvą, bet aš alkana kaip vilkas. Tikiuosi, jokių kvailysčių neiškrėčiau per vakarėlį?

— Ne, — atsakė jis ramiai.

Skrudintuvas kaip voras ištiesė sviestu apteptą skrebutį ir jam. Jis paėmė jį, lyg būtų įpareigotas.

— Ir pats atrodai ne kaži kaip, — pasakė žmona.

Vėlyvą popietę lijo, ir visas pasaulis atrodė tamsiai pilkas. Jis stovėjo savo namo prieškambaryje, segdamasis emblemą su žėrinčia oranžine salamandra. Jis čia ilgai stovėjo, žiūrėdamas į ventiliatoriaus angą. Žmona televizoriaus kambaryje jau ilgokai stebėjo jį, pakėlusi akis nuo scenarijaus.

— O, — tarė ji, — žmogus *susimąstė*!

— Taip, — pasakė jis. — Norėjau pasikalbėti su tavimi. — Patylėjo. — Vakar tu išgėrei iš buteliuko visas tabletes.

— Oi, negali būti, kad taip būčiau padariusi, — nustebo Mildred.

— Buteliukas buvo tuščias.

— Negalėjo to būti. Ir kam gi taip būčiau dariusi? — kalbėjo jinai.

— Gal išgėrei dvi tabletes ir pamiršai, tada išgėrei dar dvi ir vėl pamiršai, tada — dar dvi ir taip apsinešei, kad nesustojai, kol neprarijai trisdešimt ar keturiasdešimt.

— Po velnių! Ir kuriems galams man taip kvailai elgtis?

— Nežinau, — pasakė jisai.

Ji aiškiai laukė, kad jis greičiau išeitų.

— Aš taip nedariau, — ginčijo ji. — Nė karto per milijardą metų.

— Gerai, tebūnie taip, — atsakė jis.

— Būtent taip pasakė ta moteris. — Ji vėl įsigilino į scenarijų.

— Ką rodys šią popietę? — paklausė jis nuvargusiu balsu.

Ji atsakė nepakeldama akių nuo scenarijaus:

— Na, čia pjesė, kurią už kelių minučių rodys sieninių televizorių bendrijoje. Šįryt man atsiuntė mano vaidmens žodžius. Aš jiems buvau pasiuntusi kelis pasiūlymus. Dabar scenarijų surašo be vienos dalies. Tai naujas sumanymas. Namų šeimininkė, tai yra aš, — trūkstamoji dalis. Kai ateina metas trūkstamiems žodžiams, visi jie žiūri į mane iš tų trijų sienų, o aš pasakau žodžius. Štai čia, pavyzdžiui, vyriškis sako: „Ką tu apie visa tai manai, Helen?“ Ir žiūri į mane, sėdinčią čia, vidury scenos, supranti? O aš sakau, sakau... — ji stabtelėjo ir vedžiojo pirštu eilutę scenarijuje. — „Manau, kad tai puiku!“ Ir tada jie tęsia pjesę, kol jis pasako: „Ar pritari tam, Helen?“ O aš sakau: „Žinoma, pritariu!“ Argi ne smagu, Gajau?

Jis stovėjo prieškambaryje žiūrėdamas į ją.

— Žinoma, smagu, — pati ir atsakė.

— Apie ką ta pjesė?

— Taigi ką tik tau sakiau. Ten trys veikėjai — Bobas, Rut ir Helen.

— A.

— Tai tikrai smagu. Bet bus dar smagiau, kai išgalėsime įsirengti ketvirtąją sieną. Kaip manai, kada susitaupysime, išplėšim tą sieną ir įsitaisysim ketvirtąjį televizorių? Juk tai tik du tūkstančiai dolerių.

— Tai trečdalis mano metinių pajamų.

— Juk tai tik du tūkstančiai dolerių, — kartojo ji. — Manyčiau, kartais galėtum pagalvoti ir apie mane. Jei turėtume ketvirtą sieną, šitas kambarys būtų jau lyg ne mūsų, bet visokių egzotinių žmonių. Galėtume juk truputį pasispausti.

— Mes ir taip jau spaudžiamės, kad susimokėtume už trečiąją sieną. Ją įrengė vos prieš du mėnesius, ar prisimeni?

— Taip neseniai? — Ji sėdėjo ir ilgai žiūrėjo į vyrą. — Gerai, sudie, brangusis.

— Sudie, — pasakė jis. Stabtelėjo ir atsigręžė. — Ar ten gerai baigiasi?

— Tiek dar neperskaičiau.

Jis priėjo, atsivertė paskutinį puslapį, linktelėjo, sulenkė scenarijų, atidavė jai ir išėjo iš namų į lietų.

Lašai vis retėjo ir liovėsi, o mergina ėjo šaligatvio viduriu iškėlusi galvą, kartkartėmis lašams dar kapsint ant veido. Pamačiusi Montegą, ji nusišypsojo:

— Labas!

Jis pasisveikino ir paklausė:

— Ką čia dabar veiki?

— Aš vis dar pamišusi. Patinka lietus. Labai mėgstu vaikščioti per lietų.

— Nepasakyčiau, kad man tai patiktų.

— Gal patiktų, jei pamėgintumėte.

— Niekad nebandžiau.

Ji apsilaižė lūpas:

— Lietus netgi skanus.

— Kuo gi tu užsiimi — vaikštinėji sau ir viską nori bent kartą išbandyti?

— Kartais ir ne po vieną kartą, — ji pasižiūrėjo į savo ranką, kurioje kažką laikė.

— Ką čia turi? — paklausė jis.

— Tikriausiai tai paskutinė šių metų pienė. Nė nemaniau, kad taip vėlai rasiu dar vieną jų pievelėje. Ar kada nors esate girdėjęs, kad jomis galima pasitrinti sau pasmakrę? Žiūrėkit.

Ji juokdamasi perbraukė žiedu sau per pasmakrę.

— Kodėl tai darai?

— Jei jis nudažys, vadinasi, aš įsimylėjusi. Ar nudažė?

Jam nieko kito ir neliko daryti — tik pažiūrėti.

— Na? — paklausė ji.

— Tau čia geltona.

— Puiku! Dabar *jūsų* eilė.

— Man neišeis.

— Štai! — Dar jam neatsigavus, ji pakišo pienę vyriškiui po smakru. Jis atsitraukė, o ji nusijuokė. — Stovėkite ramiai!

Ji apžiūrėjo jam pasmakrę ir susiraukė.

— Na? — paklausė jis.

— Kokia gėda, — pasakė ji. — Jūs nieko neįsimylėjęs.

— Aš įsimylėjęs!

— Pienė to nerodo.

— Aš labai įsimylėjęs! — Jis bandė įsivaizduoti tokį veidą, kuris atitiktų jo žodžius, bet nieko neišėjo. — Tikrai įsimylėjęs!

— Oi, būkit geras, nežiūrėkit šitaip.

— Tai per tą pienę, — pasakė vyriškis. — Tu visą ją sunaudojai sau. Todėl man ir neliko.

— Na taip, žinoma, tikriausiai dėl to. Ak, dabar jus nuliūdinau, matau, kad taip — atleiskite, labai atsiprašau, — ji palietė jam alkūnę.

— Ne, ne, — skubiai nutraukė jis. — Viskas gerai.

— Man reikia eiti, tai pasakykit, kad atleidžiate. Nenoriu, kad pyktumėte ant manęs.

— Aš nepykstu. Bet truputį nusiminęs.

— Turiu eiti pas savo psichiatrą. Jie *verčia*, kad eičiau. Prasimanau viską. Ką jam sakau — viskas pramanyta. Net nežinau, ką jis apie mane galvoja. Jis sako, kad aš — tikras svogūnas! Jam labai daug darbo lupti nuo manęs sluoksnius.

— Aš irgi esu linkęs manyti, kad tau tikrai reikia psichiatro, — pasakė Montegas.

— Tikrai jūs taip nemanot.

Jis įkvėpė oro, iškvėpė ir tada pagaliau tarė:

— Ne, nemanau.

— Psichiatras nori suprasti, kodėl aš išeinu, vaikštinėju po

miškus, stebiu paukščius, gaudau drugelius. Kada nors parodysiu jums savo kolekciją.

— Gerai.

— Jie nori suprasti, kaip aš leidžiu laiką. Sakau jiems, kad kartais tiesiog sėdžiu ir *mąstau.* Bet jiems nesakau, ką mąstau. Priverčiu juos spėlioti. O kartais sakau jiems: man patinka atlošti galvą, štai taip, ir kad lytų man į burną. Skonis visai kaip vyno. Ar kada nors ragavote?

— Ne, aš...

— Juk jūs man atleidote, ar ne?

— Taip. — Jis pamąstė apie tai. — Taip, atleidau. Dievai žino kodėl. Tu keista, erzinanti, bet tau lengva atleisti. Sakai, tau septyniolika?

— Na, sukaks kitą mėnesį.

— Kaip keista. Tikrai keista. O mano žmonai — trisdešimt, bet kartais tu atrodai kur kas vyresnė už ją. Niekaip negaliu suprasti.

— Jūs pats keistas, ponas Montegai. Kartais net užmirštu, kad jūs — gaisrininkas. O dabar — gal galėčiau dar sykį jus supykdyti?

— Na, bandyk.

— Kaip tai prasidėjo? Kaip jūs į tai įsitraukėte? Kaip pasirinkote darbą ir kaip atsitiko, kad sugalvojote imtis tokio darbo? Jūs ne toks kaip kiti gaisrininkai. Mačiau kelis jų — *žinau.* Kai kalbu, žiūrite į mane. Kai aną naktį pasakiau kažką apie mėnulį, pasižiūrėjote į mėnulį. Kiti taip niekad nepadarytų. Kiti nueitų ir paliktų mane sau kalbėti. Arba, ko gero, imtų grasinti. Dabar niekas neturi laiko kitam. Jūs — vienas iš nedaugelio, kuris pakenčia mane. Todėl man labai keista, kad jūs — gaisrininkas. Tai kažkaip jums netgi netinka.

Jis pajuto, kaip jo kūnas pasidalijo: vieną dalį išpylė karštis, kitą — šaltis, viena dalis — švelni, kita — kieta, viena — virpanti, kita sustingusi. O viena pusė trina kitą.

— Verčiau jau bėk į susitikimą, — paragino jis.

Ir ji nubėgo, palikusi Montegą stovėti lietuje. Jis labai negreit pajudėjo.

O tada, eidamas labai lėtai, jis atlošė galvą į lietų — tik kelioms akimirkoms — ir išsižiojo...

Mechaninis šuo miegojo, bet nemiegojo, buvo gyvas, bet ir negyvas savo švelniai dūzgiančioje, vos vos vibruojančioje, neryškiai apšviestoje būdoje tamsiame gaisrinės kampe. Blausi ryto šviesa, mėnesiena iš atviro dangaus rėmų ketvirčiu krito pro didelį langą, šen bei ten, paliesdama šiek tiek virpančio žvėries žalvario, vario ir plieno dalis. Šviesa mirguliavo ant rubininio stiklo gabaliukų ir ant jautrių kaip kapiliarai plaukelių nailonu muštose šnervėse švelniai švelniai drebančio padaro, parietusio po savimi visas aštuonias lyg voro kojas guminėmis letenomis.

Montegas nučiuožė apačion žalvariniu strypu. Išėjo pasidairyti po miestą. Debesys jau buvo visiškai išsisklaidę. Jis prisidegė cigaretę, grįžo į koridorių ir pasilenkė prie Šuns. Šis buvo tartum didžiulė bitė, grįžusi namo iš kokio nors lauko, kur medus sklidinas pasiutimo, beprotybės ir košmarų nuodų. Visas jo kūnas buvo pripampęs to baisiai tiršto nektaro. Dabar jis miegojo ir stengėsi įveikti nuodus.

— Labas, — sušnabždėjo Montegas, kaip visada sužavėtas to negyvo ir gyvo žvėries.

Naktimis, kai būdavo nuobodu — o taip būdavo kasnakt, — vyrai sučiuoždavo žalvariniais strypais, įjungdavo tiksintį Šuns uoslės mechanizmą ir gaisrinės kieme paleisdavo žiurkių, kartais vištų, o kartais kačių, kurias antraip vis tiek reikėtų nuskandinti, ir imdavo lažintis, kurią katę, vištą ar žiurkę Šuo sugaus pirmiausia. Aukos paleistos. Po trijų sekundžių žaidimas baigtas — žiurkė, katė arba višta sugauta kiemo vidury, nustverta paminkštintomis Šuns letenomis, o keturcolė tuščia-

vidurė plieno adata, išlindusi iš Šuns nasrų, suleidžia geroką dozę morfino arba prokaino. Paskui grobis metamas į krosnį. Prasideda naujas žaidimo turas.

Per tuos žaidimus Montegas dažniausiai likdavo viršuje. Tik vieną kartą, prieš dvejus metus, jis susilažino su geriausiu žaidėju, pralošė savaitės atlyginimą ir turėjo atlaikyti Mildred įsiūtį, nuo kurio jai ant veido net iššoko venos ir išmušė visą raudonomis dėmėmis. Tačiau dabar naktimis jis gulėdavo ant savo gulto nusisukęs į sieną ir klausydamas iš apačios sklindančio juoko, lyg pianino klavišais skuodžiančių žiurkių kojyčių, lyg pelių cypsėjimo smuiko garsu. Bet staiga apgaubdavo didinga tyla — tai Šuo išliuoksėdavo iš būdos, mesdamas šešėlius lyg naktinis drugys, patekęs į šviesą. Jis rasdavo auką, sučiupdavo ją, suleisdavo nuodus ir grįždavo į būdą numirti, tartum būtų išjungtas.

Montegas palietė Šuns snukį.

Šuo suurzgė.

Montegas atšoko.

Šuo kilstelėjo būdoje ir pasižiūrėjo į jį žalsvai mėlyna neono šviesele mirksinčiomis akimis. Jis vėl suurzgė keistu gergždžiančiu garsų deriniu — buvo girdėti ir elektros spragsėjimas, lyg mėsos čirškimas keptuvėje, metalo džiržgesys, tartum veiktų kokie seni surūdiję girgždantys krumpliaračiai.

— Ne, ne, brolyti, — tarė Montegas, o jo širdis smarkiai daužėsi.

Jis matė, kaip sidabrinė adata išlenda per colį lauk ir vėl sugrįžta, išlenda ir sugrįžta. Žvėris urzgė vis smarkiau ir žiūrėjo į jį.

Montegas ėmė trauktis. Šuo žingtelėjo iš būdos. Montegas viena ranka įsitvėrė žalvarinio strypo. Strypas sureagavo, čiūžtelėjo aukštyn ir ramiai pakėlė jį virš lubų angos. Jis išlipo apytamsiame viršutiniame aukšte. Drebantis, visas pažaliavęs. Apačioje Šuo vėl nutūpė ant savo aštuonių neregėtų, tartum vabzdžio, kojų ir vėl ėmė pats sau dūgzti, o jo daugiabriaunės akys nurimo.

Montegas pastovėjo šalia leidimosi angos, laukdamas, kol praeis baimė. Keturi vyrai už jo, prie kortų stalelio, apšviesto lempos žaliu gaubtu, trumpam užmetė akį, bet nieko nesakė. Galiausiai tik vyriškis su kapitono kepure ir fenikso ženklu ant jos, laikydamas liesoje rankoje kortas, susidomėjo ir iš kito kambario galo paklausė:

— Montegas?

— Jis manęs *nemėgsta,* — pasakė Montegas.

— Kas, Šuo? — kapitonas tyrinėjo savo kortas. — Liaukis. Jis negali mėgti ar nemėgti. Jis tiesiog „veikia". Tai lyg balistikos pamoka. Mes jam nurodome trajektoriją, ir jis ja eina. Randa taikinį, sugrįžta ir išsijungia. Juk tai tik varinės vielos, akumuliatoriai ir elektra.

Montegas nurijo seiles.

— Jo skaičiuotuvus galima nustatyti bet kokiam deriniui: tiek aminorūgščių, tiek sieros, tiek riebalų ir šarmo. Argi ne taip? — tarė jis.

— Visi tai žinome.

— Visų mūsų čia esančių visos tos cheminės sudėtys ir procentai yra užregistruoti pagrindinėje byloje, apačioje. Visai nesunku būtų Šuns „atmintyje" sureguliuoti kokį dalinį derinį, na, pavyzdžiui, būdingas amino rūgštis. Taip būtų galima paaiškinti, ką tas gyvūnas dabar padarė. Sureagavo užuodęs mane.

— Nesąmonė! — tarė kapitonas.

— Susierzino, bet dar ne visiškai supyko. Būtent tokią kažkas jam sureguliavo „atmintį" — kad jis urzgtų, kai jį paliečiu.

— Kas gi tai galėtų sumanyti? — paklausė kapitonas. — Juk jūs, Gajau, neturite čia priešų.

— Kiek žinau, nė vieno.

— Rytoj Šunį patikrins mūsų mechanikai.

— Tai ne pirmas sykis, kai jis man grasino, — pasakė Montegas. — Aną mėnesį taip nutiko du kartus.

— Sutvarkysime. Nesijaudink.

Tačiau Montegas nesijudino, tik stovėjo, mąstydamas apie ventiliatoriaus groteles namuose, koridoriuje, ir kas už jų paslėpta. Jei kas nors čia, gaisrinėje, žino apie ventiliatorių, tai ar negalėjo „papasakoti" apie tai Šuniui?..

Kapitonas priėjo prie krentamosios angos ir metė į Montegą klausiamą žvilgsnį.

— Aš tik bandžiau įsivaizduoti, — paaiškino Montegas, — apie ką mąsto Šuo naktimis ten, apačioje. Ar jis tikrai gyvas eina į mus? Mane net šaltis purto.

— Jis nemąsto daugiau nei mes norime kad jis mąstytų.

— Tai liūdna, — ramiai pasakė Montegas, — kadangi mes jam teįdėjome gebėjimą medžioti, sekti pėdsakais ir žudyti. Kokia gėda, kad nepajėgėme išmokyti daugiau.

Bitis švelniai prunkštelėjo.

— Nesąmonė! Tai didis žmogaus meistriškumas — puikus šautuvas, pats nusitaikantis ir garantuojantis, kad kaskart pataikys.

— Štai todėl, — pasakė Montegas, — nenorėčiau tapti jo artimiausia auka.

— Kodėl? Ar jūsų dėl ko nors nerami sąžinė?

Montegas staigiai pakėlė į Bitį akis.

Šis stovėjo šalia, nenuleisdamas nuo jo žvilgsnio, išsišiepė ir ėmė labai tyliai juoktis.

Viena dvi trys keturios penkios šešios septynios dienos. Ir kasdien išeidamas iš namų jis žinojo kažkur netoli esant Klarisę. Kartą matė ją purtančią lazdyną, kartą pastebėjo sėdinčią pievutėje ir mezgančią žydrą megztinį, tris ar keturis kartus rado prie savo durų puokštę vėlyvųjų gėlių, saujelę kaštonų maišelyje arba kelis rudeninius lapus, dailiai pritvirtintus prie balto popieriaus lapo ir prismeigtus prie jo durų. Kiekvieną dieną Klarisė palydėdavo jį ligi kampo. Vieną dieną lijo, kitą dieną buvo giedra,

dar po dienos pūtė stiprus vėjas, o dar kitą dieną buvo švelnus, ramus oras, po tos ramiosios dienos ėmė kepinti vasaros saulė, ir Klarisės veidas iki vakaro įdegė.

— Kodėl, — paklausė jis kartą prie įėjimo į metro, — man atrodo, kad jaučiuosi taip, lyg pažinočiau tave jau daugybę metų?

— Todėl, kad jūs man patinkate, — atsakė ji, — ir kad aš nieko iš jūsų nenoriu. Ir todėl, kad mes pažįstame vienas kitą.

— Būdamas su tavimi jaučiuosi esąs labai senas ir labai jau tėviškas.

— Tai paaiškinkite man, — paklausė mergaitė, — kodėl neturite tokių dukterų kaip aš, jeigu taip mylite vaikus?

— Nežinau.

— Juokaujate!

— Noriu pasakyti... — jis nutilo ir papurtė galvą. — Na, mano žmona, jinai... ji niekada iš viso nenorėjo vaikų.

Mergaitė liovėsi šypsojusis.

— Atsiprašau. Tikrai maniau, kad jūs juokiatės iš manęs. Aš tikra kvailė.

— Ne, ne, — ramino jis. — Labai teisingas klausimas. Jau seniai niekam neberūpėjo jį užduoti. Geras klausimas.

— Pakalbėkime apie ką nors kita. Ar kada nors uostėte senus lapus? Argi jie nekvepia cinamonu? Štai, pauostykit.

— Na, taip, jie *tikrai* šiek tiek primena cinamoną.

Ji pažiūrėjo į Montegą savo giedromis tamsiomis akimis.

— Jus visada viskas stebina.

— Tiesiog aš niekada neturėjau laiko...

— Ar buvote pažiūrėti į tuos ištemptus reklaminius skydus, kur pasakojau?

— Taip, kaipgi! — Jam teko nusijuokti.

— Juokiatės daug gražiau negu anksčiau.

— Tikrai?

— Gerokai labiau atsipalaidavęs.

Jam pasidarė lengva ir gera.

— Kodėl tu ne mokykloje? Kasdien matau tave visur klaidžiojančią.

— Oi, jie manęs nepasigenda, — pasiaiškino ji. — Jie sako, kad aš — antisociali. Nemoku bendrauti. Kaip keista. Juk esu tikrai labai sociali. Viskas priklauso nuo to, ką vadinsi socialumu, ar ne? Man būti socialiai reiškia kalbėtis su jumis apie visa tai. — Ji subarškino saujoje kelis kaštonus, nukritusius nuo kiemelio medžio. — Arba kalbėtis apie tai, koks nuostabus pasaulis. Su žmonėmis būti puiku. Bet aš nemanau, kad labai socialu — suvaryti į krūvą žmones ir neleisti jiems kalbėtis. Jūs irgi taip nemanot? Valandą televizijos pamoka, valandą krepšinio, beisbolo ar bėgimo, dar viena valanda kopijavimo, istorijos ar piešimo, paskui dar pasportuoti, bet ar žinote, kad mes niekuomet neklausinėjame, bent jau dauguma; tave tiesiog užpila atsakymais — pokšt, pokšt, pokšt, — o paskui tik sėdim dar keturias valandas su filmuotu mokytoju. Man tai visiškai ne socialu. Pila per piltuvus gausybę vandens, kuris kiaurai išbėga, ir įtikinėja, kad tai vynas, o iš tiesų visai ne tai. Į dienos pabaigą mus taip nukamuoja, kad tegalime griūti į lovą arba traukti į atrakcionus kabinėtis prie žmonių, daužyti langus Langų daužymo paviljone arba lamdyti automobilius dideliu plieniniu rutuliu Automobilių avarijų paviljone. Arba mašina lėkti per gatves ir žiūrėti, kad neatsitrenktum į stulpą žaisdamas „viščiukus“ arba „nudaužk ratlankį“. Galbūt tokia ir esu, kaip jie sako apie mane. Neturiu jokių draugų. Tai turėtų rodyti, kad aš nenormali. Tačiau visi, kuriuos pažįstu, tik arba spiegia, arba šoka kaip sulaukėję, arba muša vienas kitą. Ar pastebite, kaip dabar žmonės užgaulioja vieni kitus?

— Kalbi lyg būtum sena senutėlė.

— Kartais aš ir jaučiuosi nusenusi. Bijau savo pačios amžiaus vaikų. Jie žudo vieni kitus. Negi visada taip būdavo? Dėdė sako, kad ne. Šeši iš mano draugų buvo nušauti vien per praėju-

sius metus. Dešimt jų žuvo automobilių avarijose. Aš jų bijau, o jie dėl to nemėgsta manęs. Dėdė sako, kad jo senelis dar atminė tuos laikus, kai vaikai nežudydavo vieni kitų. Bet tai buvo labai seniai, kai viskas dar buvo kitaip. Dėdė sako, kad jie jautėsi esą atsakingi už savo veiksmus. Žinot, aš irgi atsakinga. Man ir į kailį duodavo, kai reikėdavo, prieš daugelį metų. Ir aš einu į parduotuvę apsipirkti, ir savo rankomis tvarkau namus.

— Tačiau labiausiai, — kalbėjo ji, — man patinka stebėti žmones. Kartais kiaurą dieną važinėju metro, žiūriu į juos ir klausausi jų. Tiesiog bandau įsivaizduoti, kas jie, ko jie nori ir kur važiuoja. Retkarčiais nueinu net į atrakcionus ir važinėjuosi reaktyviniais automobiliais, kai jie laksto vidurnaktį miesto pakraščiais, o policijai tai nerūpi, jei tik esi apsidraudęs. Jei tik esi apsidraudęs dešimčia tūkstančių — viskas tvarkoje. Kartais vogčiomis klausausi metro arba prie gazuoto vandens fontanėlių. Ir žinote ką?

— Ką?

— Žmonės apie nieką nesikalba.

— Ką tu, *turi* kalbėtis!

— Ne, apie kai ką kalba. Dažniausiai mini begalę automobilių markių, drabužių rūšių ir plaukymo baseinų. Bet visi kalba tą patį ir niekas nepasako nieko kito negu kiti. Ir dažniausiai požemyje jie būna pasileidę juoko aparatus, kur vis tie patys juokai, arba įsijungę muzikines sienas, ir spalvoti ornamentai laksto aukštyn žemyn, bet tai tik spalva ir visiškai abstraktu. O ar *kada nors* buvote muziejuose? *Viskas* abstraktu. Dabar kitaip ir nebūna. Dėdė sako, kad kitados buvo kitaip. Kadaise, labai seniai, paveikslai reikšdavo mintį arba net vaizduodavo *žmones.*

— Dėdė sakė, dėdė pasakė. Tavo dėdė turbūt nepaprastas žmogus.

— Taip ir yra. Jis tikrai nepaprastas. Na, man reikia eiti. Viso gero, pone Montegai.

— Viso gero.

— Viso gero...

* * *

Viena dvi trys keturios penkios šešios septynios dienos — gaisrinė.

— Montegai, lakstai tuo strypu kaip paukštis po medį.

Trečioji diena.

— Montegai, mačiau, kaip šįkart atėjote pro galines duris. Šuo dar kimba prie jūsų?

— Ne, ne.

Ketvirtoji diena.

— Montegai, šįryt girdėjau juokingą istoriją. Vienas gaisrininkas Sietle sąmoningai sureguliavo Mechaninį šunį savo paties cheminei sudėčiai ir paleido. Kaip pavadintum *tokią* savižudybę?

Penkios, šešios, septynios dienos.

O tada Klarisė dingo. Jis nesuprato, kas nutiko popietei — tiesiog niekur pasaulyje nebematei jos sukiojantis. Pievelėje buvo tuščia, medžiuose — tuščia, gatvėje — tuščia, ir nors iš pradžių jis net ir nesuvokė, kad trūksta būtent jos, ir net neieškojo, bet kažkodėl pasiekęs metro ėmė jausti neaiškų neramų kirbėjimą. Kažkas atsitiko, rutina sutrikdyta. Tiesa, rutina paprasta, nusistovėjusi per kelias trumpas dieneles, bet vis dėlto?.. Jis vos nepasuko atgal, kad, eidamas dar kartą, duotų laiko jai atsirasti. Buvo tikras, kad, pakartojus tą patį maršrutą, viskas išeitų puikiai. Tačiau buvo vėlu, ir atvykęs traukinys sutrikdė jo planus.

Kortų plasnojimas, rankų judesiai, vokų virpėjimas, duslus monotoniškas kalbančio laikrodžio balsas gaisrinės lubose „... pirma trisdešimt penkios, ketvirtadienio rytas, lapkričio ketvirta ... pirma trisdešimt šešios ... pirma trisdešimt septynios ..." Kortų pliaukšėjimas į riebaluotą stalą, viskas pasiekė Montegą net ir pro užmerktas akis — šis akimirksniu pastatytas barjeras

negelbėjo. Jis jautė visa gaisrinėje — ir ryškią šviesą, ir tylą, žalvario blizgesį, aukso, sidabro monetų žvilgesį. Nematomi vyrai prie stalo, dūsaudami prie savo kortų, laukė. „... Pirma keturiasdešimt penkios ..." Kalbantis laikrodis liūdnai skelbė šaltas šalto ryto ir dar šaltesnių metų valandas.

— Kas nutiko, Montegai?

Montegas atsimerkė.

Kažkur dūzgė radijas: „... Bet kurią valandą gali būti paskelbtas karas. Šalis pasirengusi apginti savo ..."

Gaisrinė sudrebėjo, juodą ryto dangų praskrodus didelei reaktyvinių lėktuvų eskadrilei, švilpiančiai viena nata.

Montegas sumirksėjo. Bitis spoksojo į jį lyg į kokią skulptūrą muziejuje. Bet kuriuo momentu Bitis galėjo pakilti ir prieiti prie jo, paliesti, ištirti jo kaltės ir nerimo priežastį. Kaltės? Kokios kaltės?

— Jūsų ėjimas, Montegai.

Montegas pasižiūrėjo į šiuos vyrus, kurių veidai buvo įdegę nuo tūkstančio tikrų ir dešimties tūkstančių įsivaizduotų gaisrų, kuriems nuo darbo liepsnodavo skruostai ir karščiu spindėdavo akys. Šiuos vyrus, kurie nenuleisdami žvilgsnio stebėdavo platininių degiklių liepsnas, prisidegdami amžiais rusenančias juodas pypkes. Į juos ir jų anglių juodumo plaukus, suodinus antakius ir pilkšvus lyg pelenais įtrintus skruostus, nors ir kruopščiai nuskustus, tačiau liudijančius apie jų darbą. Montegas pašoko pravira burna. Ar yra kada nors matęs gaisrininką nejuodais plaukais, nejuodais antakiais, neliepsnojančiu veidu ir švariai nuskustais, plieno melsvumo skruostais, kurie atrodė lyg neskusti? Visi šie vyrai — lyg jo paties atspindžiai veidrodyje! Tai gal visus gaisrininkus parinkdavo ne tik pagal polinkius, bet ir pagal išvaizdą, primenančią nuodėgulius, pelenus ir nuolat dvelkiančius pypkių degėsiais? Ten — kapitonas Bitis, leidžiantis tabako dūmų debesis, Bitis, plėšiantis naują tabako pakelį, glamžantis celofaną, spragantį lyg liepsna.

Montegas pažvelgė į kortas savo paties rankose.

— Aš... aš mąsčiau. Apie gaisrą aną savaitę. Apie žmogų, kurio biblioteką sutvarkėme. Kaip jam baigėsi?

— Jie jį klykiantį išvežė į beprotnamį.

— Jis nebuvo išprotėjęs.

Bitis ramiai sumaišė kortas:

— Kiekvienas yra beprotis, kas mano, kad gali kvailinti valdžią ir mus.

— Pabandžiau įsivaizduoti, — tarė Montegas, — koks tai jausmas. Tarkim, gaisrininkai degina *mūsų* namus ir *mūsų* knygas.

— Mes neturime jokių knygų.

— Bet jeigu turėtume.

— Jūs *turite* knygų?

Bitis lėtai sumirksėjo.

— Ne. — Montegas įdėmiai nužvelgė sieną už jų nugarų, kur buvo mašinėle spausdinti sąrašai milijono draudžiamų knygų. Liepsnose metų metus šokinėdavo jų pavadinimai, nuo jo kirvio smūgių ir žarnos, kuria pylė ne vandenį, o žibalą. — Ne. — Tačiau padvelkė vėsa gaivus vėjas pro jo prieškambario ventiliatoriaus groteles — švelniai švelniai, vėsindamas veidą. Ir vėl jis išvydo save žaliame parke, kalbantį su senu, labai senu vyriškiu, o vėjas iš parko irgi buvo šaltas.

Montegas sudvejojo.

— Ar... ar visada šitaip buvo? Gaisrinė, mūsų darbas? Turiu galvoje, na, kadaise, seniai seniai...

— Kadaise, seniai seniai! — tarė Bitis. — Kas tai per kalbos?

„Kvaily, — pats sau pamanė Montegas, — juk išsiduosi“. Per paskutinį gaisrą jis buvo užmetęs akį į vieną eilutę pasakų knygoje.

— Norėjau pasakyti, — aiškinosi jis, — senais laikais, kai dar namai nebuvo visiškai nedegami... — Staiga jam pasirodė,

kad už jį kalba žymiai jaunesnis balsas. Jis pravėrė burną, o kalbėjo Klarisė Maklelan: — Argi gaisrininkai ne *saugojo* nuo gaisrų, o sukeldavo juos ir kurstydavo?

— Įdomu! — Stounmenas ir Blekas išsitraukė iš savo kišenių taisyklių knygeles, kuriose buvo ir trumpa Amerikos gaisrinių istorija, atkišo jas Montegui, ir tas galėjo perskaityti, nors jau seniai tai žinojo:

Įkurtos 1790 m. deginti angliškos įtakos knygas kolonijose. Pirmasis gaisrininkas — Benjaminas Franklinas.

TAISYKLĖS
1. Skubiai atsiliepti į aliarmo signalą.
2. Skubiai įkurti ugnį.
3. Sudeginti viską.
4. Nedelsiant apie viską pranešti gaisrinei.
5. Būti pasiruošusiam būsimiems aliarmams.

Visi stebėjo Montegą. Tas nejudėjo.

Nuskambėjo aliarmo signalas.

Varpas palubėje sutabalavo du šimtus kartų. Staiga liko keturios tuščios kėdės. Kortos pabiro lyg snaigės. Suvirpėjo varinis strypas. Vyrų neliko.

Montegas vis sėdėjo savo kėdėje. Apačioje sukosėjęs nubudo oranžinis drakonas.

Montegas nučiuožė strypu žemyn lyg sapne.

Mechaninis šuo pašoko būdoje žalia liepsna tvieskiančiomis akimis.

— Montegai, pamiršai šalmą!

Jis čiupo jį nuo sienos, pribėgo prie mašinos, pašokęs įsėdo, ir jie nulėkė, nakties vėjui sklaidant sirenos kauksmą ir galingą metalo griaudesį.

* * *

Tai buvo apsilupęs trijų aukštų namas senojoje, šimto metų senumo, miesto dalyje, bet, kaip ir visi namai, prieš daugelį metų padengtas plona priešgaisrine plastiko danga, ir tik šis apsauginis kiautas, rodos, išgelbėjo jį nuo griūties.

— Štai ir atvažiavom!

Variklis pokštelėjęs užgeso. Bitis, Stounmenas ir Blekas nubėgo per šaligatvį, staiga tapę šlykščiai stori pūpsančiuose nedegamuose apsiaustuose. Montegas nuskubėjo iš paskos.

Jie išlaužė lauko duris ir nutvėrė moterį, nors ta nė nebėgo, nesistengė pasprukti. Ji tik stovėjo įsmeigusi akis į sieną, siūbuodama į šonus, lyg jie būtų žiauriai trenkę jai per galvą. Ji judino lūpas, o akys rodė, lyg ji būtų stengusis kažką prisiminti. Kai ji tarsi prisiminė, lūpos vėl sujudėjo:

— „Būkite vyras, ponas Ridli, šiandien Dievo garbei Anglijoje uždegsime tokią žvakę, kurios, tikiuosi, niekas neužgesins".

— Gana jau! — pasakė Bitis. — Kur jos?

Jis stebėtinai šaltai pliaukštelėjo jai per veidą ir pakartojo klausimą. Senutės akys nukrypo į Bitį.

— Juk žinote, kur jos yra, kitaip nebūtumėte čia atvažiavę, — atrėmė ji.

Stounmenas išsitraukė telefoninio įspėjimo kortelę su skundu, pasirašytu kitoje telefoninio dublikato pusėje:

Yra priežasčių įtarti palėpę; Elmo gatvėje, Nr. 11, Sitis.

E.B.

— Tai bus ponia Blek, mano kaimynė, — pasakė moteris, pamačiusi inicialus.

— Tvarkoj, vyrai, suraskim jas!

Po akimirkos jie jau lakstė suplėkusioje tamsoje, sidabriniais kirvukais kapodami duris, kurios iš tiesų ir nebuvo užra-

kintos, suvirto vidun lyg berniūkščiai — dūkdami ir visa gerkle šaukdami:

— Ei!

Ant Montego pasipylė knygų kruša, kai jis baisėdamasis kopė stačiais laiptais. Kaip nesmagu! Anksčiau visada darbas eidavo lyg sviestu patepta. Policija atvykdavo pirma, lipnia juosta užklijuodavo aukos burną ir surištą išsivesdavo į blizgančius lyg vabalai savo automobilius, todėl atkakęs rasdavai tuščią namą. Žmonių nežalodavai, tik *daiktus*! O kadangi daiktų iš tikrųjų ir neįskaudinsi, kadangi daiktai nieko nejaučia ir neklykia, neverkšlena, kaip kad galėjo imt klykti ar verkšlenti ši moteris, tai vėliau niekas tau ir neguli ant sąžinės. Tu paprasčiausiai sutvarkai aplinką. Iš esmės tai būdavo valytojo darbas. Viską sudedi į vietas. Greičiau žibalo! Kas turi degtukų!

O dabar, šiąnakt, kažkas suklydo. Ši moteris gadino ritualą. Vyrai pernelyg triukšmavo, juokėsi, pokštavo, kad tik užgožtų jos baisią kaltinamą tylą apačioje. Per ją tušti kambariai riaumojo kaltinimus ir purtė kaltės dulkes, kurios jiems blaškantis lindo į šnerves. Tai nebuvo nei gražu, nei korektiška. Montegas be galo sudirgo. Moters čia neturėjo būti. Šito jau per daug!

Knygos daužė jam pečius, rankas, viršun žvelgiantį veidą. Paklusniai tartum baltas balandis, plasnodamas sparnais, kažkokia knyga nutūpė tiesiai ant jo rankų. Neryškioje, virpančioje šviesoje sumirguliavo tarsi sniego baltumo plunksna atsivertęs lapas su dailiai išrašytais žodžiais. Visame tame šurmuly, įkarštyje Montegas teturėjo akimirką, kad perskaitytų eilutę, tačiau jam mintyse ji švietė dar visą kitą minutę lyg būtų išdeginta įkaitusia geležimi: „Ir laikas užsnūdo vidurdienio saulėkaitoje“. Jis išmetė knygą. Tuoj pat į rankas nukrito kita.

— Montegai, viršun!

Jo ranka savaime, lyg lūpos, suspaudė knygą su laukiniu pamaldumu ir nesąmoningai, su beprotiška meile priglaudė prie krūtinės. Vyrai iš viršaus svaidė glėbius žurnalų, keldami dulkių

tumulus. Tie sklido lyg pakirsti paukščiai, o moteris stovėjo apačioje tarsi maža mergaitė tarp negyvų kūnų.

Montegas nieko nepadarė. Viską atliko jo ranka, savo pačios smegenimis — mąstydama ir smalsaudama kiekvienu drebančiu pirštu, o plaštaka pavirto vagimi. Dabar ji sugrūdo knygą jam į užantį, tvirtai prispaudė prie prakaituojančio kūno ir mikliai, fokusininko mostu, išniro tuščia! Pažiūrėkit! Nekalta! Pažiūrėkit!

Jis sukrėstas spoksojo į tą baltą plaštaką. Atitraukė ją lyg toliaregis. Prisitraukė lyg aklas.

— Montegai!

Jis krūptelėjo.

— Nestovėk ten, idiote!

Knygos gulėjo it didžiulės krūvos džiovinti sukrautų žuvų. Vyrai šokinėjo per jas, slydinėjo, griuvo ant jų. Auksinėmis akimis spindėjo viršeliai — krisdami, išnykdami.

— Žibalo!

Jie pumpavo šaltą skystį iš skaičiumi „451“ pažymėtų bakų, pritvirtintų ant gaisrininkų pečių. Apliejo kiekvieną knygą, užliejo visus kambarius.

Tada nuskubėjo laiptais žemyn. Ir Montegas svirduliavo iš paskos, dusinamas žibalo garų.

— Eime, moterie!

Moteris klūpėjo tarp knygų, glostydama permirkusius odos ir kartono viršelius, skaitydama pirštais paauksuotus pavadinimus, o jos akys kaltinamai žvelgė į Montegą.

— Niekad negausit mano knygų, — atkirto ji.

— Jūs žinote įstatymą, — tarė Bitis. — Kur jūsų sveikas protas? Visos tos knygos prieštarauja viena kitai. Tupėjot čia užsirakinusi metų metus tame sumautame Babelio bokšte. Atsikratykit jų! Žmonės, aprašyti tose knygose, niekada negyveno. Nagi, eime!

Ji papurtė galvą.

— Išlėks į orą visas namas, — pasakė Bitis.

Vyrai nuplumpsėjo prie durų. Jie žvilgtelėjo atsigręžę į Montegą, kuris tebestovėjo šalia moters.

— Juk nepaliksite jos čia? — užprotestavo jisai.

— Ji neis.

— Tai priverskit!

Bitis iškėlė ranką, kurioje gniaužė degiklį:

— Mums reikia grįžti į gaisrinę. Be to, šitie fanatikai visuomet bando žudytis — pažįstamas jų braižas.

Montegas paėmė moterį už alkūnės:

— Galite eiti su manimi.

— Ne, — pasakė ji. — Bet vis tiek ačiū.

— Skaičiuoju iki dešimt, — tarė Bitis. — Vienas. Du.

— Prašau, — ragino Montegas.

— Eikite, — tarė moteris.

— Trys. Keturi.

— Čia, — Montegas pastūmė moterį.

Toji ramiai atsakė:

— Noriu pasilikti čia.

— Penki. Šeši.

— Galite nebeskaičiuoti, — tarė jinai ir šiek tiek atgniaužė vienos rankos pirštus, o jos delne gulėjo vienas mažas daikčiukas.

Paprastas virtuvinis degtukas.

Jį pamatę, vyrai išlėkė iš namo ir nukūrė tolyn. Kapitonas Bitis, išlikęs orus, lėtai išėjo atbulas pro lauko duris. Jo veidas rausvai spindėjo nuo tūkstančių gaisrų ir naktinių aliarmų. „Dieve, — pamanė Montegas, — kaip vis dėlto teisinga! Aliarmas visada nuskamba naktį. Niekada nebūna dieną! Ar tai dėl to, kad naktį ugnis gražesnė? Įspūdingesnis reginys, puikesnis vaidinimas?“ Raudonas Bičio veidas tarpduryje dabar atrodė šiek tiek apimtas panikos. Moters ranka tvirtai spaudė degtuką. Aplink ją oras buvo pritvinkęs žibalo garų. Montegas pajuto, kaip paslėptoji prie krūtinės knyga daužosi lyg širdis.

— Išeikite, — pasakė moteris, ir Montegas pajuto atatupstas slenkąs pro duris, paskui Bitį, žemyn laiptais, per pievelę, kur driekėsi žibalo tartum kokio pikto šliužo pėdsakas.

Verandoje nejudėdama stovėjo moteris; ji žvilgsniu juos nulydėjo, smerkdama savo ramumu.

Bitis spragtelėjo žiebtuvėlį, kad įžiebtų žibalą.

Jis nespėjo. Montegas aiktelėjo.

Moteris verandoje, visus juos niekindama, ištiesė ranką ir brūkštelėjo degtuku į turėklą.

Žmonės bėgo iš gretimų namų į gatvę.

Grįždami į gaisrinę, jie tylėjo, nė karto nežvilgtelėjo viens į kitą. Montegas sėdėjo priekyje su Bičiu ir Bleku. Jie netgi netraukė savo pypkių. Sėdėjo žiūrėdami pro didžiosios Salamandros priekį, pasuko už kampo ir tylėdami važiavo toliau.

— Ridlis, — galiausiai tarė Montegas.

— Ką? — pertarė Bitis.

— Ji pasakė „Ridlis". Kalbėjo kažkokias nesąmones, kai įėjome į vidų. „Būk vyras, — pasakė ji, — Ridli". Ir dar kažką. Kažką...

— „Šiandien Dievo garbei Anglijoje uždegsime tokią žvakę, kurios, aš tikiu, niekas neužgesins", — pasakė Bitis. Stounmenas nustėręs pasižiūrėjo į kapitoną, kaip ir krūptelėjęs Montegas.

Bitis pasitrynė smakrą:

— Žmogus, vardu Latimeras, pasakė taip žmogui, vardu Nikolia Ridlis, kai juos kaip eretikus degino gyvus Oksforde 1555 metų spalio 16 dieną.

Montegas ir Stounmenas vėl nukreipė žvilgsnius į kelią, mirguliuojantį po mašinos ratais.

— Prisirankiojau iš visur visokių nuotrupų, — aiškinosi Bitis. — Taip pasitaiko daugeliui gaisrinės kapitonų. Kartais pats stebiuosi. *Žiūrėk*, Stounmenai!

Stounmenas sustabdė mašiną.

— Po velnių! — nusikeikė Bitis. — Ką tik pravažiavai kampą, kur sukame į gaisrinę.

— Kas čia?

— Kas dar galėtų būti? — atsakė Montegas, atsirėmęs tamsoje į uždarytas durys.

Žmona tęsė:

— Na, tai uždek šviesą.

— Nenoriu šviesos.

— Eikš į lovą.

Jis girdėjo, kaip Mildreda nekantriai vartosi — girgždėjo lovos spyruoklės.

— Tu girtas? — paklausė ji.

Taigi viską pradėjo ranka. Jis pajuto, kaip viena, o paskui ir kita ranka atsega apsiaustą ir leidžia šiam smukti ant grindų. Rankoje kybančias kelnes paleido į tamsos bedugnę. Plaštakos jau pažeistos, tuoj liga apims ir visas rankas. Jis juto, kaip nuodai kyla nuo riešų aukštyn, į alkūnes ir pečius, paskui persirita tarsi kibirkštis nuo vienos mentės iki kitos. Rankos godžios kaip vilkai. Godulys apėmė ir akis, lyg jos privalėtų žiūrėti į ką nors, į bet ką, į viską iš eilės.

Žmona paklausė:

— Ką tu ten *darai*?

Jis stengėsi neprarasti pusiausvyros laikydamas knygą šaltuose prakaituotuose pirštuose.

Po minutės ji vėl paklausė:

— Nagi, ko ten stovi vidury kambario?

Jis tyliai kažką sušnabždėjo.

— Ką? — paklausė jinai.

Jis sušnabždėjo dar kelis žodžius, klupdamas priėjo savo lovą ir nerangiai pabruko knygą po šalta pagalve. Griuvo į guolį,

o žmona persigandusi suriko. Jam atrodė, kad jis gulėjo per visą kambarį kažkokioj jūros atskirtoje žiemos speigo sukaustytoje saloje. Ji kalbėjo jam, kalbėjo, atrodo, ilgai, šnekėjo apie šį bei tą, bet tai tebuvo tušti žodžiai, labai panašūs į tuos, kokius jis kadaise buvo girdėjęs pas draugą vaikų kambaryje, kur dvimetis vaikas dėliojo skiemenis, vaikiškai balbatavo, leido mielus garsus. Tačiau Montegas nieko nesakė; ir po ilgo laiko tarpo, kai jis retkarčiais vėl sušnibždėdavo, pajuto, kad ji eina per kambarį prie jo lovos, pasilenkia virš jo ir uždeda delną jam ant skruosto. Jis žinojo, kad, jai atitraukus ranką nuo veido, delnas bus šlapias.

Vėlai naktį jis pažvelgė į Mildred. Ji nemiegojo. Ore tyliai virpėjo šokio melodija — jai į ausį vėl buvo įkišta kriauklelė, ir ji vėl klausėsi tolimų žmonių tolimose šalyse plačiai atmerktomis akimis, spoksančiomis į tamsos fantomus lubose virš galvos.

Ar tik nėra tokio anekdoto apie žmoną, taip daug plepėjusią telefonu, kad jos vyras, netekęs vilties, nubėgo į artimiausią automatą ir paskambino jai paklausti, kas bus pietums. Na, tai kodėl ir jam nenusipirkus kriauklelių garso siųstuvo, kad galėtų su žmona vėlai naktį kalbėtis, šnabždėti, murmėti, šaukti, rėkti, klykti? Bet apie ką jis šnabždėtų, apie ką rėktų? Ką galėtų jai pasakyti?

Staiga ji pasirodė tokia svetima, kad jis nebegalėjo patikėti iš viso kada nors ją pažinojęs. Jis tik atsidūręs kažkieno namuose, kaip vyriškis iš kitų anekdotų, apie kurį pasakojama, kad girtas pargrįžo vėlai naktį, atsirakino ne tas duris, įėjo į svetimą kambarį, permiegojo vienoje lovoje su nepažįstamąja, o anksti rytą atsikėlė, išėjo į darbą, ir nė vienas nieko nesuprato.

— Mile?.. — sušnibždėjo jis.

— Ką?

— Nenorėjau tavęs išgąsdinti. Tik norėčiau sužinoti...

— Na?

— Kada mes susitikome? Ir *kur*?

— O *dėl ko* mes turėjome susitikti? — paklausė ji.

— Turiu galvoje — iš pat pradžių.

Jis žinojo, kad ji tamsoje tikriausiai suraukė kaktą.

Todėl patikslino:

— Pats pirmas kartas, kai susitikome, kur tai buvo ir kada?

— Na, juk tai buvo...

Ji nutilo.

— Nežinau, — pasakė.

Jam pasidarė šalta.

— Negali prisiminti?

— Tiek laiko praėjo.

— Vos dešimt metų, tik tiek, tik dešimt!

— Na, nesijaudink, aš stengiuosi galvoti. — Ji nusijuokė tyliu keistu juoku, kuris vis kilo ir kilo aukštyn. — Juokinga, kaip juokinga neprisiminti, kur ar kada susitikai savo vyrą ar žmoną.

Jis gulėjo, lėtai trindamas sau akis, antakius ir sprandą. Uždengęs abiem rankom akis, jas vis spaudė, lyg norėdamas sugrąžinti atmintį į vietą. Staiga kažkodėl svarbiau už viską pasidarė prisiminti, kur jis pirmą kartą sutiko Mildred.

— Juk tai nesvarbu. — Ji buvo atsikėlusi, dabar jau vonioje, ir jis išgirdo tekant vandenį, o ją kažką ryjant.

— Taip, galbūt ir taip, — pasakė jis.

Jis bandė suskaičiuoti, kiek kartų ji nurijo, ir prisiminė apsilankymą dviejų vyrų cinko oksido spalvos veidais ir cigaretėmis, smilkstančiomis tiesiose lyg brūkšniai lūpose, gyvatę su elektronine akimi, besiranganią gilyn sluoksnis po sluoksnio į naktį, akmenį, užsistovėjusį pavasario vandenį. Ir užsinorėjo sušukti jai — kiek jau išgėrei *šiąnakt*? Kapsulių? Kiek dar išgersi, vėliau to nebeprisimindama? Ir taip kas valandą! O gal ne šiąnakt, o rytoj! O aš nemiegosiu nei šiąnakt, nei kitą naktį, nė vieną naktį — jau seniai visa tai prasidėjo. Ir jis prisiminė apie tai, kaip ji guli ant lovos, o tiesiai virš jos stovi du technikai, ne

pasilenkę iš susirūpinimo, bet tik stovi atsilošę sukryžiuotomis rankomis. Ir jam toptelėjo, kad tada galvojo, jog jis tikrai neverktų, jeigu ji numirtų. Nes tai būtų mirtis kokio nepažįstamojo, kurio veidą jis buvo matęs gatvėje, laikraštyje. Ir staiga pajutęs, kaip tai baisu, jis pravirko, bet ne dėl žmonos galimos mirties, o dėl minties, kad *neverktų* jai mirus — kvailas tuščias vyras prie kvailos tuščios moters, kaskart labiau tuštėjančios nuo alkanos gyvatės.

„Nuo ko žmogus taip ištuštėja? — nusistebėjo jis. — Kas jį taip ištuština?" Ir ta bjauri gėlė kitą dieną, ta pienė! Ji juk viską apibendrino, ar ne? „Kokia gėda! Jūs nieko neįsimylėjęs!" Kodėl gi ne?

Na, juk jį ir Mildred visada skyrė siena, kai geriau pagalvoji. Tiesiogine prasme net ne viena siena, bet jau trys! Ir dar kokios brangios! Ir dėdės, tetos, pusseserės, pusbroliai, dukterėčios, sūnėnai, gyvenantys tose sienose — visas būrys garsiai garsiai garsiai veblenančių beždžionių, nieko nieko nieko nepasakančių. Jis iš pat pradžių ėmė vadinti juos giminėmis: „Kaip šiandien jaučiasi dėdė Luisas?" — „Kas?" — „O tetulė Modė?" Iš tikrųjų jam lengviausia vaizduotis Mildred tartum mažą mergaitę miške be medžių (kaip keista!) arba geriau mažą mergaitę dykynėje, kur anksčiau būta medžių (visur galėjai jausti juos ten augus), sėdinčią „svetainės" viduryje. Svetainė — kaip tiksliai dabar pavadinta. Kad ir kada jis užeidavo, sienos vis kalbėdavo su Mildred.

— Reikia kažką daryti!

— Taip, reikia kažką *daryti*!

— Nagi, nestovėkim ir nekalbėkim!

— *Darykim*!

— Man taip pikta, kad noriu *spjaudytis*!

Apie ką visa tai? Mildred negalėdavo pasakyti. Kas ant ko taip supyko? Mildred gerai nežinojo. Ką jie ruošėsi daryti? Na, sakydavo Mildred, luktelk ir pamatysi.

Jis lukteldavo, kad pamatytų.

Sienos prapliupdavo galingu griausmo garsu. Muzika užgriūdavo jį tokiu neįmanomu garsumu, kad, rodėsi, atkratys kaulus nuo sausgyslių; jis jausdavo, kaip virpa žandikauliai, kaip kliba akys kaktoje. Jis tapdavo kontuzijos auka. Kai visa tai baigdavosi, jis jausdavosi tarsi numestas nuo uolos, suktas centrifugoje ir išspjautas virš vandens krioklio, vis krentančio ir krentančio į tuštumą, tuštumą, tuštumą ir niekada... niekaip... nepasiekiančio... dugno... niekada... niekada... niekaip... ne, ne, niekaip... nepasiekiančio... dugno... ir krenti taip greitai, kad nelieti net ir kraštų... niekada... niekaip... nieko... nelieti.

Griausmas nuslopdavo. Muzika nutildavo.

— Štai, — sakydavo Mildred.

Ir tai tikrai būdavo įspūdinga. Kažkas nutikdavo. Nors žmonės kambario sienose beveik nė nepajudėdavo ir niekas iš tikrųjų neišsispręsdavo, jausdavaisi, tartum kažkas būtų įjungęs skalbiamąją mašiną ar įtraukęs tave į gigantišką vakuumą. Skęsdavai muzikoje ir grynoje kakofonijoje. Jis išeidavo iš kambario suprakaitavęs, ties sąmonės netekimo riba. Už jo savo kėdėje likdavo sėdėti Mildred, o balsas tęsdavo:

— Na, tai dabar viskas bus gerai, — sakė „tetulė".

— Oi, tik nebūkite pernelyg tikra, — tardavo „pusbrolis".

— Tik nepradėk pykti.

— O kas pyksta?

— *Tu*!

— *Aš*?

— Tu siunti!

— Kodėl turėčiau siusti?

— Todėl!

— Visa tai labai gerai, — šaukė Montegas, — bet dėl ko jie siunta? Kas tie žmonės? Kas tas vyras ir ta moteris? Ar jie vyras ir žmona, ar išsiskyrę, susižadėję, ar kaip? Gerasis Dieve, čia niekas *nesusiję*.

— Jie... — sakė Mildred. — Na, jie — jie susipyko, supranti.

Jie tikrai dažnai pykstasi. Turėtum paklausyti. Aš manau, jie susituokę. Taip, jie susituokę. O ką?

O jei ne tos trys sienos, kurios jau greitai bus keturios ir svajonė galutinai išsipildys, tai tada — atviras automobilis ir Mildred, lekianti šimto mylių per valandą greičiu per miestelį, ir jis, šaukiantis jai, ji, šaukianti kažką atgal, ir abu įsitempę klausantys, ką sako kitas, tačiau girdį tik automobilio triukšmą. „Bent jau sumažink iki minimumo!" — klykdavo jisai. „Ką?" — šaukdavo jinai. „Sumažink iki penkiasdešimt penkių, iki minimumo!" — rėkdavo jis. — „Ką tokį?" — spiegdavo jinai. — „Greitį!" — šaukdavo jis. O ji spustelėdavo iki šimto penkių mylių per valandą, ir jam net užgniauždavo kvapą.

Išlipus iš automobilio, jos ausys būdavo užkištos kriauklėmis.

Tyla. Tik švelniai pučiantis vėjelis.

— Mildred, — jis sukrutėjo lovoje.

Ištiesė ranką ir ištraukė jai iš ausies muzikinį vabalėlį.

— Mildred. Mildred?

— Ką? — tyliai atsakė balsas.

Jis pasijuto tartum vienas iš tų keistų padarų, elektronikos įspraustų tarp garsinių vaizdinių sienų plyšių, kalbantis, bet nesugebantis kalba pramušti stiklinio gaubto. Jis galėjo tik būti mimu, tikėdamasis, kad ji atsigręš ir pamatys jį. Jie nepalies vienas kito per stiklą.

— Mildred, ar žinai tą mergaitę, apie kurią tau pasakojau?

— Kokią mergaitę? — Ji jau beveik miegojo.

— Mergaitę iš kaimynystės.

— Kokią mergaitę iš kaimynystės?

— Juk žinai, tą mergaitę iš koledžo. Jos vardas Klarisė.

— A, taip, — tarė žmona.

— Jau keletą dienų jos nemačiau — tiksliau, keturias dienas. Ar tu ją matei?

— Ne.

— Ruošiausi pasikalbėti su tavimi apie ją. Keista.

— A, dabar žinau, apie ką tu kalbi.

— Aš ir maniau, kad žinai.

— Ji, — pasakė Mildred tamsiame kambaryje.

— O ką ji? — paklausė Montegas.

— Ruošiausi tau pasakyti. Užmiršau, užmiršau.

— Tai pasakyk dabar. Kas nutiko?

— Atrodo, jos nebėra.

— Nebėra?

— Visa šeima kažkur išsikėlė. Bet jos visiškai nebėra. Rodos, ji mirė.

— Mes turbūt kalbamės ne apie tą pačią mergaitę.

— Ne. Tą pačią. Maklelan. Maklelan. Pervažiavo automobilis. Prieš keturias dienas. Nesu tikra. Bet manau, ji nebegyva. Šiaip ar taip, šeima išsikraustė. Nežinau. Rodos, ji mirė.

— Nesi tikra!

— Ne, ne, tikra. Visiškai tikra.

— Kodėl anksčiau man nepasakei?

— Užmiršau.

— Prieš keturias dienas!

— Visai apie tai užmiršau.

— Prieš keturias dienas, — ramiai pakartojo jis.

Jie gulėjo nejudėdami tamsiame kambaryje.

— Labanakt, — pasakė jinai.

Jis išgirdo tylų krebždesį. Sujudėjo jos ranka. Elektrinis antpirštis, paliestas jos rankos, sujudėjo ant pagalvės lyg vabzdys maldininkas. Dabar jis vėl jos ausy, dūzgiantis.

Jis įsiklausė — žmona tylutėliai dainavo.

Lauke šmėstelėjo šešėlis, pakilo ir nuslopo rudens vėjas. Tačiau Montegas toje tyloje išgirdo dar kažkokį keistą garsą. Lyg kas būtų pūstelėjęs į langą. Lyg žalsvų švytinčių dūmų srovelė, lyg vieno milžiniško spalio lapo, lekiančio per pievelę tolyn, plastelėjimas.

„Tai Šuo, — pamanė jis. — Jis šiąnakt tenai, lauke. Jis dabar lauke. Jei atidaryčiau langą..."

Bet jis neatidarė lango.

Iš ryto jį krėtė baisus šaltis.

— Negali būti, kad sirgtum, — pasakė Mildred.

Jis užmerkė karščiuojančias akis:

— Sergu.

— Bet aną naktį buvai visai sveikas.

— Ne, nebuvau sveikas. — Jis išgirdo svetainėje šūkaujant „giminaičius".

Mildred stovėjo prie jo lovos ir smalsiai žiūrėjo. Jis pajuto ją esant čia, dar neatsimerkęs matė ją — chemikalų nudegintus lyg trapius šiaudus plaukus, akis, tartum apimtas kataraktos, dar nematomos, bet jau nujaučiamos giliai vyzdžiuose, patemptas dažytas lūpas, nuo dietų liesą lyg maldininko kūną ir baltą lyg lašiniai odą. Niekaip kitaip negalėjo jos prisiminti.

— Gal atneštum man aspirino ir vandens?

— Turi keltis, — pasakė ji. — Jau pietų metas. Miegojai penkiom valandom ilgiau nei paprastai.

— Gal išjungtum sienrodžius? — paprašė jis.

— Juk tai mano šeima.

— Ar neišjungtum dėl ligonio?

— Pritildysiu.

Ji išėjo iš kambario ir, nieko nepakeitusi svetainėje, sugrįžo.

— Dabar geriau?

— Ačiū.

— Tai mano mėgstamiausia programa, — pasakė ji.

— O kur aspirinas?

— Tu anksčiau niekad nesirgdavai. — Ji vėl išėjo.

— Na, o dabar susirgau. Šį vakarą neisiu į darbą. Paskambink Bičiui nuo manęs.

— Aną naktį tu juokingai elgeisi, — ji sugrįžo niūniuodama.

— Kur aspirinas? — jis pažvelgė į Mildred ištiestą vandens stiklinę.

— Oi, — ji vėl nuėjo į vonią. — Ar kas nors atsitiko?

— Gaisras, tik tiek.

— Aš maloniai praleidau vakarą, — pasakė ji iš vonios.

— Ką veikei?

— Svetainėje.

— Ką rodė?

— Programas.

— Kokias programas?

— Labai įdomias, kaip niekad.

— Kas atliko?

— Ai, žinai, ta kompanija.

— Taip, kompanija, kompanija, kompanija. — Jis sumerkė maudžiamas akis ir staiga apsivėmė nuo žibalo kvapo.

Niūniuodama atėjo Mildred. Nustebo:

— Kas čia nutiko?

Jis nusiminęs pažvelgė į grindis:

— Sudeginome su knygomis seną moterį.

— Gerai, kad kilimėlis skalbiamas. — Ji atsinešė pašluostę ir ėmė valyti. — Vakar buvau pas Helen.

— Ar negali žiūrėti laidų savoje svetainėje?

— Žinoma, bet juk puiku nueiti į svečius.

Ji nuėjo į svetainę. Jis girdėjo ją dainuojant ir pašaukė:

— Mildred?

Ji sugrįžo dainuodama, švelniai spragsėdama pirštais.

— Ar nenori sužinoti, kas nutiko vakar naktį? — paklausė jis.

— O kas?

— Sudeginome tūkstantį knygų. Sudeginome moterį.

— Na ir kas?

Svetainė tiesiog sprogo nuo kurtinamo triukšmo.

— Deginome Dantę, Sviftą ir Marką Aurelijų.

— Ar jis tik nebuvo europietis?

— Kažkas tokio.

— Ar tik jis nebuvo radikalas?

— Niekada jo neskaičiau.

— Žinoma, buvo radikalas. — Mildred žaidė su telefonu. — Juk nesitiki, kad skambinsiu kapitonui Bičiui, ar ne?

— Privalai!

— Nešauk!

— Aš nešaukiau. — Staiga jis atsisėdo lovoje, įsiutęs ir išraudęs, drebėdamas. Karštame ore nuo garso svetainė, atrodė, sprogs. — Negaliu jam pats paskambinti. Negaliu pasakyti, kad sergu.

— Kodėl?

„Nes tu bijai, — pagalvojo jis. — Kaip vaikas, apsimetęs sergančiu, bijantis skambinti, nes po akimirkos diskusijų pokalbis klostysis šitaip: „Taip, kapitone, aš jau geriau jaučiuosi. Būsiu šį vakarą dešimtą valandą.“

— Tu nesergi.

Montegas krito atgal į lovą. Pakišo ranką po pagalve. Paslėptoji knyga vis dar buvo tenai.

— Mildred, kažin kaip būtų, jei aš, na, galbūt kuriam laikui, mesčiau darbą?

— Nori visko atsisakyti? Po visų šitų ilgų darbo metų, vien dėl to, kad vieną naktį kažkokia moteris ir jos knygos...

— Jei būtum ją mačiusi, Mile!

— Ji man — niekas, kam gi laikė knygas. Ji pati kalta, turėjo apie tai pagalvoti. Nekenčiu jos. Per ją išeisi, ir juk žinai, kas laukia po to? Mus išmes lauk, neliks nei namo, nei darbo — nieko.

— Tu tenai nebuvai, tu *nematei*, — aiškinosi jisai. — Knygose, matyt, kažkas yra, ko mes negalime įsivaizduoti: kad moteris liktų degančiame name, kažkas jose, matyt, yra. Juk neliktum, jei nieko nebūtų.

— Ji buvo beprotė.

— Ji buvo tokia pat protinga, kaip tu ir aš, gal net protingesnė, ir mes ją sudeginom.

— Kas buvo — pražuvo.

— Ne, ne, man nepražuvo. Ar esi mačiusi sudegintą namą? Rusena dar kelias dienas. Na, o šis gaisras degins mane, kol būsiu gyvas. Dieve! Stengiausi užgesinti jį atmintyje, visą naktį stengiausi. Galima išprotėti.

— Turėjai pagalvoti apie tai dar prieš tapdamas gaisrininku.

— Pagalvoti! — atsakė jis. — Ar turėjau pasirinkimą? Gaisrininkai buvo ir mano senelis, ir tėvas. Net sapnuose jau bėgau paskui juos.

Svetainėje skambėjo šokio melodija.

— Šiandien turėjai eiti į ankstyvąją pamainą, — pasakė Mildred. — Jau reikėjo išeiti prieš dvi valandas. Tik dabar pastebėjau.

— Mirė ne tik ta moteris, — pasakė Montegas. — Aną naktį galvojau apie visą žibalą, išlietą per dešimt pastarųjų metų. Ir dar mąsčiau apie knygas. Ir pirmą sykį supratau, kad kiekvienoje iš tų knygų slepiasi žmogus. Žmogus turėjo jas sumanyti. Žmogus turėjo sugaišti marias laiko, kol surašė jas į popierių. O anksčiau man niekada tokia mintis net nešovė. — Jis pakilo iš lovos.

— Gal koks žmogus paaukojo net visą gyvenimą, kad surašytų bent dalį to, ką jis matė stebėdamas pasaulį ir gyvenimą. O aš ateinu — bum! — ir per dvi minutes viskas baigta.

— Palik mane ramybėje, — nutraukė Mildred. — Aš nieko nepadariau.

— Palikti tave ramybėje! Labai gerai, bet kaip man palikti ramybėje save? Mums negalima likti ramybėje. Retkarčiais turime tikrai susirūpinti. Prieš kiek laiko tu *rimtai* dėl ko nors rūpinaisi? Dėl ko nors svarbaus, ko nors tikra?

O tada jis nutilo, prisiminęs, kas nutiko aną savaitę: du bal-

tus akmenukus, spoksančius į lubas, siurbimo gyvatę — siurblį su tiriamąja akimi ir du vyrus muilo baltumo veidais su cigaretėmis, krutančiomis lūpose jiems kalbant. Tačiau tai buvo kita Mildred, Mildred, taip užgožusi šią Mildred ir tokia susirūpinusi, iš tikrųjų susirūpinusi, kad tos moterys neturėjo nieko bendra. Jis nusisuko.

Mildred tarė:

— Na, prisidirbai. Pažiūrėk, kas tenai atvažiavo. Lauke, priešais namus.

— Man nesvarbu.

— Ką tik privažiavo „Feniksas" ir pagrindiniu taku ateina vyriškis juodais marškiniais su oranžine gyvate, išsiuvinėta ant rankovės.

— Kapitonas Bitis?

— Kapitonas Bitis.

Montegas nejudėjo, tik stovėjo žiūrėdamas į šaltą baltą sieną tiesiai prieš save.

— Įleisk jį. Ar neisi? Pasakyk, kad sergu.

— Pats pasakyk! — Ji puolė į vieną pusę, į kitą ir sustojo plačiai atmektomis akimis, o laukujų durų pranešiklis tyliai tyliai pašaukė ją vardu: „Ponia Monteg. Ponia Monteg, kažkas atėjo, kažkas atėjo, ponia Monteg, ponia Monteg, kažkas atėjo." Nutilo.

Montegas įsitikino, ar knyga gerai paslėpta už pagalvės, lėtai įsirangė atgal į lovą, užsitraukė antklodę ant kelių, paskui ant krūtinės, pusiau gulomis atsirėmė. Mildred po kurio laiko pakilo ir išėjo iš kambario, o įžingsniavo kapitonas Bitis, susikišęs rankas į kišenes.

— Išjunkite „gimines", — paliepė Bitis, apžvelgdamas aplinkui viską, išskyrus Montegą ir jo žmoną.

Šį kartą Mildred bėgte nubėgo. Svetainėje liovėsi cypę ir stūgavę balsai.

Kapitonas Bitis atsisėdo į pačią patogiausią kėdę. Jo rausvo

veido išraiška buvo visai taiki. Jis neskubėdamas paruošė žalvarinę pypkę, ją užsidegė ir išpūtė didelį dūmų kamuolį.

— Tiesiog pamaniau — užeisiu ir pasižiūrėsiu, kaip laikosi ligonis.

— Kaip jūs atspėjote, kad sergu?

Bitis nusišypsojo savo ypatingąja šypsena, atveriančia dailias rausvas dantenas ir mažučius dailius baltutėlius dantis.

— Esu visa tai numatęs. Ruošeisi skambinti ir pasiprašyti laisvos nakties.

Montegas atsisėdo lovoje.

— Nagi, — pasakė Bitis, — *imk* laisvą naktį! — Jis patyrinėjo savo amžinąjį žiebtuvėlį, ant kurio buvo parašyta: GARANTIJA — ŠIUO ŽIEBTUVĖLIU PRISIDEGSITE MILIJONĄ KARTŲ, ir pats nejuto, kaip vis braukia cheminį degtuką ir užpučia, braukia ir užpučia, braukia, taria keletą žodžių ir vėl užpučia, žiūrėdamas į liepsną. Užpučia, žiūri į dūmus. — Kada pasveiksi?

— Rytoj. Gal poryt. Pirmadienį.

Bitis paptelėjo pypkę.

— Taip anksčiau ar vėliau būna kiekvienam gaisrininkui. Jiems reikia tik suprasti, kaip viskas sukasi. Reikia žinoti mūsų profesijos istoriją. Naujokams tai nebekemšama, kaip kad būdavo anksčiau. Labai gaila. — Papt. — Dabar tai prisimena tik vyresnieji. — Papt. — Aš tave apšviesiu.

Mildred negalėjo nustygti.

Bitis taisėsi patogiai visą minutę, kad prisimintų, ką norėjo papasakoti.

— Kada visa tai prasidėjo, klausi, šitas mūsų darbas, kaip jis atsirado, kur, kada? Na, sakyčiau, iš tikrųjų prasidėjo maždaug vadinamojo Pilietinio karo metais. Nors mūsų taisyklių knygoje teigiama, kad anksčiau. Žinoma tai, kad mes įsivažiavome tik tada, kai suklestėjo fotografija. Po to, dvidešimtojo amžiaus pradžioje, atsiranda kinas, radijas, televizija. Visa tai paplinta *masiškai.*

Montegas nejudėdamas sėdėjo lovoje.

— Ir kadangi jie darėsi masiniai, tai ir paprastėjo, — kalbėjo Bitis. — Kitados nedaugeliui žmonių patiko knygos — tai čia, tai ten, įvairiose vietose. Todėl jos ir buvo skirtingos. Žemėje buvo pakankamai vietos. Bet paskui pasaulyje tapo ankšta nuo akių, alkūnių ir burnų. Gyventojų padvigubėjo, patrigubėjo, paketurgubėjo. Filmų ir radijo laidų, žurnalų, knygų lygis krito iki deserto normos, supranti, ką noriu pasakyti?

— Taip, manau.

Bitis įdėmiai žiūrėjo į ore besiraitantį jo išleistų dūmų raštą.

— Įsivaizduok devynioliktojo amžiaus žmogų su jo arkliais, šunimis, karietomis ir lėtą jo gyvenimą. Paskui, dvidešimtajame amžiuje, vaizdai greitėja. Knygos sutrumpėja. Santraukos. Apžvalgos. Laikraštukai. Viskas suverda iki kamšalo burnai, staigios pabaigos.

— Staigios pabaigos, — linktelėjo Mildred.

— Klasikai apkarpyti, kad tiktų penkiolikos minučių radijo laidoms, tada dar kartą patrumpinti, kad tilptų į dviejų minučių stulpelį knygoje, galiausiai iš jų telieka dešimties ar dvylikos eilučių skiltis žinyne. Aš, žinoma, perdedu. Žinynai buvo skirti tik informacijai. Tačiau daugumai vienintelės žinios apie *Hamletą* (tikrai žinai šitą vardą, Montegai; jums tai tikriausiai irgi kažkur girdėta, ponia Monteg), kurių vienintelės žinios, kaip sakiau, apie Hamletą — puslapio santrauka knygoje, skelbiančioje: *„Pagaliau turite galimybę perskaityti visus klasikus — neatsilikite nuo kaimynų“*. Matote? Iš vaikų kambario į koledžą ir atgal į vaikų kambarį — toks pastarųjų penkių ar daugiau šimtmečių intelekto modelis.

Mildred pakilo ir ėmė vaikščioti po kambarį imdama daiktus ir dėdama juos atgal. Bitis nekreipė į ją dėmesio ir tęsė toliau:

— Suk greičiau juostelę, Montegai, greičiau. *Spragt. Blykst. Žvilgsnis. Akis. Dabar. Kadras. Čia. Ten. Greitis. Aukštyn. Že-*

myn. Viduje. Kitur. Kodėl. Kaip. Kas. Ką. Kur. Ei? Ū! Pokšt! Pokšt! Trinkt, bumpt! Santraukų santraukos, santraukų santraukų santraukos. Politika? Stulpelis, du sakiniai, antraštė! Ir staiga, tik įsibėgėjus, viskas dingsta! Žmogaus protas energingų leidėjų, apžvalgininkų, transliatorių rankomis taip susukamas, kad lyg centrifuga nubloškia šalin visas nereikalingas, tik laiką gaišinančias mintis!

Mildred pataisė patalynę. Montegas jautė, kaip kaskart pašoka širdis, jai plekštelint per pagalvę. O dabar ji traukia jį už peties, kad šis pasikeltų ir ji galėtų paimti pagalvę, gražiai ją supurtyti ir padėti atgal. Ji turbūt šūktelės ir įsispoks, o gal paprasčiausiai išties ranką, pasakys: „O kas čia?" — ir iškels paslėptąją knygą su jaudinamu nekaltumu.

— Mokyklos programa sutrumpinta, drausmė pašlijusi, filosofija, istorijos, kalbos išbrauktos, rašyba ir gramatika pamažiukais pamažiukais apleidžiama, galiausiai kone visiškai ignoruojama. Gyvenimas akimirksninis. Svarbu tik darbas, po darbo visur švaistomas laisvalaikis. Kam ko nors mokytis, jei moki spaudyti mygtukus, junginėti jungiklius, sukioti varžtelius?

— Leisk, pataisysiu pagalvę, — pasakė Mildred.

— Ne! — sušnabždėjo Montegas.

— Vietoj sagos — užtrauktukas, ir žmogus nebetenka net to laiko, kada galėtų pamąstyti nusirengdamas vakare, filosofinės valandėlės, dėl to ir melancholijos valandėlės.

Mildred paragino:

— Nagi.

— Eik šalin, — atsakė Montegas.

— Gyvenimas tampa tiesiog juokingu kritimu ant pasturgalio, Montegai, — viskas tik pykšt, pokšt ir oho!

— Oho, — aiktelėjo Mildred, trūktelėjusi pagalvę.

— Dėl Dievo meilės, palik mane ramybėje! — jausmingai sušuko Montegas.

Bitis išsprogdino akis.

Mildred ranka sustingo po pagalve. Jos pirštai užčiuopė knygos kontūrus, ir kai ji suvokė, kas tai yra, veidas iš pradžių atrodė nustebęs, o paskui — suglumęs. Burna prasivėrė užduoti klausimą...

— Teatruose teliko klounai, o kambariai įrengiami su stiklo sienomis ir gražiomis spalvomis, mirguliuojančiomis aukštyn žemyn per sienas lyg konfeti ar kraujas, ar cheresas, ar soternas. Tau patinka beisbolas, ar ne, Montegai?

— Beisbolas — puikus žaidimas.

Dabar Bičio beveik nematyti, balsas girdėti kažkur už dūmų priedangos.

— Kas tai? — beveik džiaugsmingai paklausė Mildred. Montegas atsilošė jai ant rankų. — Kas čia yra?

— Sėskis! — sušuko Montegas. Ji atšoko tuščiomis rankomis. — Mes kalbamės!

Bitis tęsė lyg niekur nieko:

— Tau patinka boulingas, ar ne, Montegai?

— Boulingas, taip.

— Ir golfas?

— Golfas — puikus žaidimas.

— Krepšinis?

— Puikus žaidimas.

— Biliardas, pulas? Futbolas?

— Puikūs žaidimai, visi puikūs.

— Visi turi daugiau sportuoti, ugdyti komandos dvasią, smagintis — ir nebereikės galvoti, ar ne? Organizuoti, organizuoti ir perorganizuoti ekstrasupersportą. Knygose — daugiau paveikslėlių. Protas vis mažiau gauna peno. Nekantru. Autostradose — minios į visas puses lekiančių kažikur, kažiko, nežinia kur. Benzininis pabėgėlis. Miestai virsta moteliais, žmonės — klajokliais, bangomis plūstantys iš vienos vietos į kitą, drauge su mėnulio potvyniais ir atoslūgiais, apsistodami kambaryje, kuriame šiąnakt miegojai tu, o aną naktį — aš.

Mildred, trenkusi durimis, išėjo iš kambario. Sienrodžio „tetulės“ ėmė juoktis iš sienrodžio „dėdžių“.

— O dabar pagvildenkime mūsų civilizacijos mažumas, gerai? Kuo daugiau gyventojų, tuo daugiau mažumų. Nenumink kojos šunų mėgėjams, kačių mylėtojams, daktarams, teisininkams, komersantams, viršininkams, mormonams, baptistams, unitaristams, antros kartos kinams, švedams, italams, vokiečiams, teksasiečiams, brukliniečiams, airiams, oregoniečiams ar meksikiečiams. Šioje knygoje, šiame vaidinime, šiame seriale rodomų žmonių prototipai nėra realūs kur nors gyvenantys dailininkai, kartografai, mechanikai. Kuo didesnė tavo rinka, Montegai, tuo mažiau nesutarimų gali atlaikyti, atmink tai! Visos tos mažų mažiausios mažumos įsivaizduoja esančios pasaulio bambos. Autoriai, kurių galvos sklidinos piktų minčių, užrakinkit savo rašomąsias mašinėles. Jie taip ir *padarė*. Žurnalai tapo skaniu vanilinės tapijokos porūšiu. Knygos, kaip sakė prakeikti snobai kritikai, — pamazgomis. *Nenuostabu*, sakė kritikai, kad jų niekas nebeperka. Tačiau visuomenė, žinodama ko nori, linksmai siautėdama, paliko gyvuoti komiksus. Ir, žinoma, sekso žurnalus. Štai taip viskas buvo, Montegai. Tai ne vyriausybė nuleido iš viršaus. Nebuvo jokio autoritetingo pareiškimo, jokių įsakymų, jokios cenzūros, kad viskas prasidėtų, ne! Sužaidė technologija, masinis vartojimas ir mažumų spaudimas, ačiū Dievui. Šiandien jų dėka gali visuomet jaustis laimingas, tau leista skaityti komiksus apie visokius senuosius tikėjimus, prekybinius leidinius.

— Taip, bet kaip tada gaisrininkai? — paklausė Montegas.

— Ak, — Bitis pasilenkė, paniro į skaidrų pypkės dūmų rūką. — Kas galėtų būti lengviau paaiškinama ir natūraliau? Mokyklai virstant labiau bėgikais, šokikais, lenktynininkais, čiupikais, glemžikais, plėšikais, lakūnais ir narūnais, o ne tyrėjais, kritikais, mokslo žinovais ir lakios vaizduotės kūrėjais; žodis „intelektualus“, žinoma, tapo keiksmažodžiu, kokiu ir

nusipelnė būti. Žmogus visada bijai to, ko nežinai. Aišku, atsimeni berniuką iš savo klasės, kuris buvo itin gabus, daugiausia deklamuodavo ir atsakinėdavo, kai kiti tuo tarpu tik sėdėdavo kaip kokie švininiai stabai, jo nekęsdami. Ir ar tik ne tą gabųjį berniuką pasirinkote mušti ir kankinti po pamokų? Žinoma, jį. Visi turime būti vienodi. Ne gimę laisvi ir lygūs, kaip sako Konstitucija, bet *padaryti* lygūs. Tebūna kiekvienas — kito atvaizdas, tada visi laimingi, nes nebėra kalnų, verčiančių gūžtis, rodančių tavo menkystę. Taigi! Knyga kaimyno name — tai užtaisytas šautuvas. Sudegink ją. Išimk šovinį iš ginklo. Pažabok žmogaus protą. Kas žino, kas gali tapti gerai apsiskaičiusiojo taikiniu? Aš? Nepakęsiu jų nė minutės. Taigi kai namai visame pasaulyje pagaliau buvo pastatyti visiškai nedegūs (tavo prielaida tą naktį buvo teisinga), senosios paskirties gaisrininkai tapo nebereikalingi. Jie gavo naują darbą — būti dvasios ramybės sargais, jie sukaupė savaime suprantamą ir teisėtą baimę būti pavaldiniais — dirbti oficialių cenzorių, teisėjų ir budelių darbą. Tai — tu, Montegai, ir aš.

Atsidarė svetainės durys, pasirodė Mildred, žvelgdama į Bitį, o paskui — į Montegą. Už jos nugaros kambario sienos buvo užlietos žalių, geltonų ir oranžinių fejerverkų, spragančių ir pliūpsinčių kažkokios vien būgnų, tamtamų ir cimbolų, ritmo muzikos. Jos lūpos krutėjo, ji kažką sakė, tačiau triukšmas nustelbė jos žodžius.

Bitis į rausvą delną iškratė pelenus, juos patyrinėjo, lyg ieškodamas dar neišaiškintos jų prasmės.

— Turi suprasti, kad mūsų civilizacija tokia milžiniška, jog negalime leisti, kad mažumų grupėje kiltų bruzdėjimas. Užduok sau klausimą: ko labiausiai mes norime savo šalyje? Žmonės nori būti laimingi, ar ne tiesa? Ar ne tai jie girdi visą gyvenimą? Norime būti laimingi, sako žmonės. Na, o ar jie nėra laimingi? Ar mes nelinksminame jų, nesmaginame? Juk tik dėl to ir gyve-

name, ar ne? Patirti malonumą, smaguriauti. Ir turi pripažinti — mūsų kultūra gausiai šito teikia.

— Taip.

Montegas suprato iš lūpų, ką sako Mildred tarpduryje. Jis stengėsi nežiūrėti jai į lūpas, nes tada Bitis gali atsisukti ir taip pat viską suprasti.

— Spalvotiesiems nepatinka *Mažasis juodukas Sambo*. Sudeginkim ją. Baltiesiems nesmagu skaityti *Dėdės Tomo trobelę*. Sudeginkim ją. Kažkas parašė knygą apie tabaką ir plaučių vėžį? Tabako augintojai skundžiasi? Sudeginkim tą knygą. Ramybės, taikos, Montegai. Atsisakykime kovos. Geriausia — ją į krematoriumą. Laidotuvės — liūdnos ir pagoniškos? Ir jas panaikinkime. Penkios minutės po mirties — žmogus jau pakeliui į Didįjį kaminą, krematoriumai visoje šalyje aprūpinti sraigtasparniais. Dešimt minučių po mirties — žmogus jau virtęs juodų dulkių dėmele. Nesiginčykim dėl asmeninių paminklų. Pamirškim. Sudeginkim visus, viską sudeginkim. Ugnis skaisti ir švari.

Fejerverkai Mildred už nugaros užgeso. Tuo pačiu metu ji nustojo kalbėjusi — stebuklingas sutapimas. Montegui užgniaužė kvapą.

— Kaimynystėje gyveno mergaitė, — lėtai dėstė jis. — Jos nebėra, atrodo, kad ji mirė. Net negaliu prisiminti jos veido. Tačiau ji buvo kitokia. Kaip — kaip čia ji tokia *atsirado*?

Bitis nusišypsojo:

— Retkarčiais šitai būtinai pasitaiko. Ar tai Klarisė Maklelan? Jos šeimai pas mus pradėta byla. Įdėmiai juos stebėjome. Paveldėjimas ir aplinka — juokingi dalykai. Tiesiog neįmanoma per kelerius metus atsikratyti visų keistuolių. Namų aplinka gali daug ką sugadinti, ko stengiamasi suteikti mokykloje. Štai kodėl kasmet tol ankstinome priėmimą į darželius, kad dabar kūdikius ištraukia tiesiog iš lopšio. Dėl Maklelanų, kai tie dar gyveno Čikagoje, buvo keletas nepasitvirtinusių skundų. Niekad neradome nė vienos knygos. Dėdės byla marga — antisocialus.

Mergaitė? Tai buvo lėto veikimo bomba. Esu tikras, šeima pasąmoningai ugdė ją, sprendžiant iš mokyklos įrašų byloje. Ji norėjo sužinoti ne *kaip* kas nors padaryta, bet *kodėl*. Tai tikrai gali trikdyti. Tik imk klausinėti „kodėl“ tas taip, o anas kitaip, ir, žinoma, tampi labai nelaimingas, jei nesiliauni. Geriau, kad vargšė mergaitė būtų mirusi.

— Taip, mirusi.

— Laimei, tokių keistuolių kaip jinai nedažnai atsiranda. Mes žinome, kaip daugumą jų nugnybti dar neprasiskleidusius, pumpurus. Be vinių ir rąstų namo nepastatysi. Jei nenori, kad namas būtų pastatytas, slėpk vinis ir rąstus. Jei nenori, kad žmogus būtų politiškai nelaimingas, neduok jam pažvelgti į klausimą iš abiejų pusių, kad nesusidomėtų juo tik iš vienos. Dar geriau — nė iš vienos. Tegu visai pamiršta, kad yra toks dalykas kaip karas. Jei vyriausybė neveiksminga, nepaslanki ir pakvaišusi dėl mokesčių, tegu tokia ir būna, negu kad žmonės jaudintųsi dėl to. Svarbu taika, Montegai. Renk žmonėms varžybas, kurias laimėtų atspėję populiarių dainų žodžius ar valstijų sostines, arba kiek kukurūzų pernai užauginta Ajovoje. Prikimšk jiems į galvas nedegių duomenų, tiek prigrūsk „faktų“, kad pasijustų pasisotinę, labai daug išmaną. Tada jie jausis mąstą, manys judą pirmyn nė nekrustelėję. Ir bus laimingi, nes tokios rūšies faktai nesikeičia. Tik neduok jiems tokių abstrakčių dalykų kaip filosofija ar sociologija, kurios viską susietų. Tai kelia melancholiją. Bet kuris žmogus, sugebantis išardyti ir vėl sumontuoti televizijos sieną, o dauguma šiais laikais tai gali, yra laimingesnis nei kitas, kuris bandytų logaritmine liniuote išmatuoti ir palyginti visatą, nes kol ją išmatuosi ir palyginsi, pasijusi esąs niekingas ir vienišas. Aš žinau, nes mėginau — velniop tai. Taigi renk klubus ir vakarėlius, kviesk akrobatus ir magus, nutrūktgalvius, reaktyvinius automobilius, motociklinius sraigtasparnius, duok sekso ir heroino — kuo daugiau visko, atitinkančio automatinius refleksus. Jei drama prasta, jei

filmas — nieko nesakantis, o spektaklis — tuščias, garsiai rėžk man tereminu*. Pamanysiu, kad mane paveikė vaidinimas, o tai tebus lytėjimo reakcija į vibraciją. Bet man nesvarbu. Man patinka ištisinis linksminimasis.

Bitis pakilo.

— Jau turiu eiti. Paskaita baigta. Tikiuosi, viską paaiškinau. Svarbiausia tau, Montegai, prisiminti, kad mes — Laimės berniukai, diksilendo duetas — tu, aš ir kiti. Mes stovime priešais nedidelę bangelę tų, kurie nori visus padaryti nelaimingus su prieštaringomis teorijomis ir mintimis. Mes laikome pirštu užkišę pylimą. Tvirtai laikykime. Neleiskime, kad mūsų pasaulį paskandintų melancholijos ir niūrios filosofijos srautas. Mes priklausomi nuo tavęs. Nemanau, kad suvoki, koks svarbus esi tu, esame mes laimingajam mūsų pasauliui, tokiam, koks yra dabar.

Bitis pakratė Montegui glebią ranką. Tas vis sėdėjo lovoje, tarsi namas aplink griūtų ir jis negalėtų pajudėti. Mildred buvo dingusi iš tarpdurio.

— Paskutinis dalykas, — tarė Bitis. — Bent kartą per savo karjerą kiekvienam gaisrininkui ima knietėti, tiesiog panyžta: kas ten *sakoma* tose knygose, stebisi jis. Taip ir norisi *pasikasyti*, ar ne? Taigi, Montegai, patikėk manim, man teko keletą jų perskaityti, kad žinočiau, su kuo turiu reikalą, ir galiu pasakyti — knygos *nieko* nesako! Nieko, ko galėtum pamokyti ar kuo tikėtum. Grožinės rašo apie neegzistuojančius žmones, fantazijos padarus. O ne grožinės — dar blogiau: vienas profesorius išvadina kitą idiotu, vienas filosofas rėkdamas kanda kitam gerklę. Visi blaškosi, kabina žvaigždes ir nori užgesinti saulę. Lieki kaip ant ledo.

— Na, o tada kas būtų, jei gaisrininkas atsitiktinai, tikrai nieko blogo nenorėdamas, pasiimtų namo kokią knygą?

* Tereminas — 1919 m. rusų fiziko Levo Termeno (vėliau emigravusio į JAV ir pasivadinusio Leonu Tereminu) išrastas muzikos instrumentas, turintis dvi antenas. Juo grojama neliečiant, todėl tam reikia įgūdžių. (*Vert.*)

Montegas suvirpėjo. Atviros durys spoksojo į jį didžiule tuščia akimi.

— Natūrali klaida, grynas smalsumas, — pasakė Bitis. — Nepuolame rautis plaukų ar eiti iš proto. Leidžiame gaisrininkui pasilaikyti knygą dvidešimt keturias valandas. Jei per tą laiką jis jos nesudegina, tai paprasčiausiai mes ateiname ir atliekame tai už jį.

— Žinoma, — išdžiūvusia burna sumurmėjo Montegas.

— Na, Montegai, ar ateisi šiandien į vėlesnę pamainą? Gal pasimatysime šiąnakt?

— Nežinau, — atsakė Montegas.

— Ką? — Bitis atrodė mažumą nustebęs.

Montegas užmerkė akis.

— Ateisiu vėliau. Galbūt.

— Mums tikrai tavęs trūks, jei nepasirodysi, — tarė Bitis susimąstęs, kišdamas pypkę į kišenę.

„Daugiau niekada neateisiu", — pagalvojo Montegas.

— Sveik ir laikykis, — pasakė Bitis, apsisuko ir išėjo pro atviras duris.

Montegas žiūrėjo pro langą, kaip Bitis nuvažiuoja švytinčia gelsvos liepsnos spalvos mašina juodomis kaip anglys padangomis.

Kitoje gatvės pusėje rikiavosi kiti namai plynais fasadais. Ką ten sakė Klarisė vieną popietę? „Nebėra verandų. Dėdė sako, kad anksčiau būdavę verandų. Ir žmonės kartais susėsdavo ten vakarais, kalbėdavosi, kai norėdavo, sūpuodavosi ir tylėdavo, kai norėdavo tylėti. Kartais jie tiesiog sėdėdavo ir mąstydavo, šį bei tą apsvarstydavo. Dėdė sako, kad architektai atsikratę verandų, nes jos neva prastai atrodžiusios. Bet dėdė mano, kad tai tik toks pasiteisinimas, tikroji priežastis visai kita: gal jie nenori, kad žmonės taip sau sėdėtų, nieko neveiktų, tik suptųsi ir kalbėtųsi;

tokios rūšies socialinis gyvenimas esąs neteisingas. Žmonės per daug kalbėdavosi. Ir turėjo laiko pamąstyti. Todėl architektai ir nušlavė verandas. Taip pat ir sodus. Ne kažin kiek teliko sodų, kur galėtum pasėdėti. Ir pažvelk į baldus. Nebeliko supamųjų kėdžių. Jos atseit pernelyg patogios. Tegu žmonės kyla ant kojų ir blaškosi. Dėdė sako... ir ... mano dėdė ... ir ... mano dėdė sako..." Jos balsas nutilo.

Montegas atsigręžė ir pasižiūrėjo į žmoną, sėdinčią svetainės viduryje ir kalbančią su diktoriumi, kuris savo ruožtu kalbėjosi su ja. „Ponia Monteg", — sakė jis. Tą, tą ir aną. „Ponia Monteg..." Dar kažką ir panašiai. Konvertavimo priedas, kainavęs jiems šimtą dolerių, automatiškai įterpdavo jos pavardę, kai tik diktorius kreipdavosi į savo anoniminę auditoriją, palikdamas tarpą reikiamiems skiemenims. Specialus banginis taškų šifratorius keitė ir jo televizinio atvaizdo zoną ties lūpomis, kad būtų matyti gražiai tariami balsiai ir priebalsiai. Diktorius, be abejo, buvo draugas, geras šeimos draugas. „Ponia Monteg — dabar pažvelkite štai čia".

Ji pasuko galvą. Nors buvo aiškiai matyti, kad nesiklausė.

Montegas tarė:

— Tereikia neiti į darbą šiandien, ir jau neisiu gaisrinėn nei rytoj, ir iš viso niekada.

— Bet juk tu eisi į darbą šį vakarą, ar ne? — pasiteiravo Mildred.

— Dar neapsisprendžiau. Šiuo metu mane apėmęs toks baisus jausmas, kad noriu viską daužyti, žudyti.

— Eik, pavažinėk automobiliu.

— Ačiū, ne.

— Mašinos raktai ant naktinio stalelio. Man visada padeda greitas važiavimas, kai taip jaučiuosi. Spaudi apie devyniasdešimt penkias mylias ir jautiesi nuostabiai. Kartais važinėju visą

naktį, grįžtu, o tu net nežinai. Smagiausia už miesto. Nudauži kokį triušį, kartais šunį. Eik, pasiimk automobilį.

— Ne, šį sykį nenoriu. Noriu ilgiau išlaikyti šį keistą jausmą. Dieve, aš visas tiesiog verdu. Nežinau, kas tai. Jaučiuosi toks, po velnių, nelaimingas, toks įtūžęs, ir nežinau kodėl. Toks jausmas, lyg storėčiau. Jaučiuosi nutukęs, tarytum kaupčiau viską, tik nežinau ką. Ko gero, galėčiau net imti skaityti knygas.

— Tave pasodintų į kalėjimą, ar ne? — Ji žiūrėjo į jį, lyg šis būtų už stiklo sienos.

Jis pradėjo rengtis, nerimastingai vaikščiodamas po miegamąjį.

— Taip, ir tai, ko gero, nebloga išeitis. Kol ko nors nesužalojau. Girdėjai, ką sakė Bitis? Klauseisi jo? Jis viską žino. Jis teisus. Svarbu būti laimingam. Pasilinksminimai — viskas. O vis tiek sėdėjau čia, vis kartodamas sau: aš nelaimingas, aš nelaimingas.

— O aš laiminga, — Mildred nušvito šypsena. — Ir didžiuojuosi tuo.

— Kažką turiu padaryti, — pasakė Montegas. — Dar net nežinau ką, bet padarysiu kažką labai svarbaus.

— Pavargau klausytis šitų nesąmonių, — pyktelėjo Mildred, nusigręždama nuo jo ir vėl atsisukdama į diktorių.

Montegas spustelėjo garso mygtuką sienoje, ir kalbėtojas neteko žado.

— Mile! — jis padelsė. — Tai tavo namai, kaip ir mano. Manau, padarysiu teisingai, kad dabar tau šį tą pasakysiu. Turėjau pasakyti anksčiau, bet net pats sau dar negalėjau to prisipažinti. Norėčiau parodyti tau kai ką, ką laikiau nukišęs ir paslėpęs pastaruosius metus, vis retkarčiais atsinešdavau jų, net nežinau kodėl, bet dariau taip ir nieko tau nesakiau.

Jis paėmė kėdę tiesia atkalte, lėtai ir ryžtingai išnešė ją į koridorių prie laukujų durų, užsilipo ant jos ir akimirką stovėjo lyg statula ant pjedestalo, o žmona laukė apačioje. Tada pasistie-

pęs patraukė oro kondicionieriaus groteles, įkišęs ranką giliai dešinėn, nustūmė dar vieną metalo dangtį ir išėmė knygą. Net nepažvelgęs numetė ją ant grindų. Vėl įkišo ranką, ištraukė dar dvi knygas, nuleido ranką ir numetė jas ant grindų. Jis vis kišo ranką ir traukė knygas — mažas, didesnes, geltonas, raudonas, žalias. Kai baigė, pamatė gal dvidešimties knygų krūvą žmonai prie kojų.

— Atleisk, — tarė jis. — Tikrai nepagalvojau. Bet dabar atrodo, kad abu būsime įklimpę.

Mildred atšoko atatupsta, lyg būtų staiga užpulta iš po grindų išlindusio būrio pelių. Jis girdėjo, kaip ji tankiai kvėpuoja, veidas išblyškęs, akys išplėstos. Ji vis kartojo jo vardą — kartą, du, tris kartus. Paskui dejuodama puolė pirmyn, griebė knygą ir nulėkė į virtuvę prie šiukšlių degintuvo.

Jis sugriebė ją spiegiančią, laikė, o ji draskėsi ir stengėsi ištrūkti.

— Ne, Mile, ne! Palauk! Liaukis, ar girdi? Aš nežinau... nustok! — Jis pliaukštelėjo jai per veidą, vėl sugriebė ją ir pakratė.

Ji vėl pakartojo jo vardą ir pravirko.

— Mile, — pasakė jis. — Paklausyk. Luktelk sekundę, gerai? Nieko negalime padaryti. Negalime jų sudeginti. Noriu pasižiūrėti į jas, bent kartą užmesti akį. O tada, jei kapitonas sako tiesą, sudeginsim visas jas iš karto, patikėk manim, sudeginsim visas iš karto. Turi man padėti. — Pakėlęs smakrą, jis pažvelgė jai į veidą ir tvirtai apkabino. Žiūrėdamas į Mildred, ieškojo jos veide atsakymo, ką jam pačiam daryti. — Ar mums tai patinka, ar ne, mes jau įklimpę. Per visus šiuos metus dar nieko nesu tavęs prašęs, o dabar prašau, maldauju tavęs. Turim kada išbristi iš tos painiavos, išsiaiškinti, kodėl vyksta visos tos nesąmonės — ir tie tavo vaistai naktimis, ir važinėjimas be galvos, ir tas mano darbas. Lekiam stačia galva į uolą, Mile. Dieve, nenoriu, kad vėl viskas būtų kaip buvę. Tai nebus lengva. Neturime nuo ko atsispirti, bet gal pavyktų sudėlioti vaizdą iš gabalų ir suvokti, turi-

me padėti vienas kitam. Negaliu net apsakyti, kaip man dabar reikia tavęs. Jei bent kiek mane myli, ištversi dvidešimt keturias, keturiasdešimt aštuonias valandas, tik tiek tavęs prašau, ir tada viskas bus baigta, pažadu tau, prisiekiu! Ir jei kas nors tose knygose yra — bent menkiausia dalelė išminties visoje toje maišalynėje — gal mes galėsime perduoti tai kam nors kitam.

Ji jau nebekovojo, todėl jis ją paleido. Mildred susmuko, nuslinko palei sieną ir liko sėdėti ant grindų žiūrėdama į knygas. Koja prisilietė prie vienos, tai pastebėjo ir tuojau ją atitraukė.

— O ta moteris aną naktį, Mile! Tu tenai nebuvai. Nematei jos veido. Ir Klarisės. Niekad su ja nekalbėjai. Aš kalbėjausi. O tokie žmonės kaip Bitis bijo jos. Negaliu to suprasti. Kodėl reikia taip bijoti tokių kaip ji? Bet praėjusią naktį gaisrinėje vis lyginau ją su gaisrininkais ir staiga supratau, kad man jie visai nepatinka ir kad pats sau visai nebepatinku. Ir pagalvojau, ar tik nebūtų geriau sudeginti pačius gaisrininkus.

— Gajau!

Lauko durų pranešiklis tyliai pašaukė:

— Ponia Monteg, ponia Monteg, kažkas atėjo, kažkas atėjo, ponia Monteg, ponia Monteg, kažkas atėjo.

Tyla.

Jie pasibaisėję atsigręžė į duris, į knygas — visur buvo prikritę knygų — krūvos knygų.

— Bitis! — sušuko Mildred.

— Negali būti.

— Jis sugrįžo! — sušnibždėjo jinai.

Lauko durų balsas vėl tyliai pašaukė:

— Kažkas atėjo...

— Neatsiliepsime. — Montegas prigludo prie sienos, o paskui lėtai atsitūpė susigūžęs ir sumišęs ėmė baksnoti knygas nykščiu, smiliumi. Jis visas virpėjo ir labiau už viską norėjo vėl sugrūsti knygas už ventiliatoriaus, tačiau žinojo negalėsiąs dar kartą pažvelgti Bičiui į akis. Jis susigūžė, paskui atsisėdo, o pra-

nešiklis vėl prabilo, šįkart primygtiniau. Montegas pakėlė nuo grindų vieną tomelį.

— Nuo ko pradėsime? — Jis atsivertė knygą per vidurį ir įsispoksojo. — Manau, pradėsime nuo pradžių.

— Jis įeis, — pratarė Mildred, — ir sudegins mus su visomis knygomis!

Pagaliau pranešiklis nutilo. Stojo tyla. Montegas jautė, kaip kažkas stovi už durų, laukia, klausosi. Paskui išgirdo žingsnius, tolstančius takeliu per pievelę.

— Pažiūrėkim, kas čia rašoma, — pasakė Montegas.

Jis kalbėjo mikčiodamas ir baisiai susidrovėjęs. Perskaitė šen ten po keliolika puslapių, kol galiausiai aptiko šias eilutes:

— „Yra apskaičiuota, kad vienuolika tūkstančių žmonių verčiau pasirinktų mirti, bet nedaužtų kiaušinio per smailagalį".

Mildred sėdėjo kitoje prieškambario pusėje.

— Ką tai reiškia? Tai *nieko* nereiškia! Kapitonas buvo teisus!

— Ką gi, — pasakė Montegas. — Pradėsime iš naujo. Imsimės dar sykį iš pat pradžių.

ANTRA DALIS

Rėtis ir smėlis

JIE SKAITĖ VISĄ ILGĄ POPIETĘ, O ŠALTAS LAPKRIČIO lietus liejosi iš dangaus ant tylaus namo. Jie sėdėjo prieškambaryje, nes svetainė atrodė tuščia lyg kapas, nes jos sienos nešvietė oranžiniais ir geltonais konfeti, saliutais, nebemirgėjo moterys, įsisupusios į aukso tinklus, o vyrai, pasipuošę juodu velvetu, nebetraukė iš sidabrinių cilindrų šimto svarų triušių. Sienrodžiai tylėjo negyvi, Mildred vis spoksojo į juos išblėsusiu žvilgsniu, o Montegas žingsniavo pirmyn atgal, sugrįždavo, pritūpdavo ir bent dešimt kartų garsiai skaitydavo kokį puslapį.

— „Negalima tiksliai pasakyti, kada gimsta draugystė. Kaip pilant į indą lašą po lašo, pagaliau vienas lašas perpildo jį ir skystis išsilieja per kraštus, taip ir po daugelio gerų poelgių kažkuris vienas pagaliau perpildo širdį."

Montegas prisėdo klausydamasis lietaus.

— Ar ne taip atsitiko ir su ta mergaite iš kaimynystės? Taip stengiausi ją suprasti.

— Ji mirusi. Verčiau pakalbėkim apie kokį gyvą žmogų, dėl Dievo meilės.

Montegas, nepažvelgęs į žmoną, virpėdamas nužingsniavo per prieškambarį į virtuvę, kur ilgokai stovėjo žiūrėdamas, kaip lietus čaižo langus, pagaliau pilkoje šviesoje grįžo į prieškambarį, palaukęs, kol nuslops drebulys.

Jis atvertė dar vieną knygą.

— „Tai įdomiausioji mūsų tema — apie Save".

Jis pašnairavo į sieną:

— „Tai įdomiausioji mūsų tema — apie Save".

— *Šitą* aš suprantu, — tarė Mildred.

— O Klarisės mėgstamiausioji tema nebuvo ji pati. Mėgstamiausia — bet kas kitas, ir aš taip pat. Ji buvo pirmas žmogus per daugelį pastarųjų metų, kuris man tikrai patiko. Pirmas žmogus, žiūrėjęs tiesiai į mane, lyg būtų mane vertinusi. — Jis pakėlė dvi knygas. — Šie žmonės seniai mirę, tačiau žinau, kad jų žodžiai vienaip ar kitaip užsimena apie Klarisę.

Už durų, lietuje, kažkas tyliai sukrebždėjo.

Montegas sustingo. Jis matė, kaip Mildred prisišliejo nugara prie sienos ir aiktelėjo.

— Kažkas ten — prie durų — kodėl pranešiklis nieko mums nepranešė...

— Išjungiau jį.

Kažkas lėtai, tiriamai apuostė slenkstį, iškvėpdamas elektros garus.

Mildred susijuokė:

— Tai tik šuo, todėl ir nepranešė! Jei nori, nuvysiu jį šalin?

— Nejudėk!

Tyla. Srūva šaltas lietus. O už užrakintų durų — melsvos elektros kvėpavimas.

— Grįžkime prie darbo, — ramiai tarė Montegas.

Mildred paspyrė knygą:

— Knygos — ne žmonės. Tu skaitai, aš dairausi, bet niekur *nieko* nėra!

Jis pasižiūrėjo į svetainę, kurios sienos buvo negyvos ir pilkos lyg okeano vandenys, kuriuose užvirtų gyvybė, jei tik uždegtum elektroninę saulę.

— Paklausyk, — tarė Mildred, — mano „šeimynėlė" — žmonės. Jie kalbasi su manim, aš juokiuosi — ir *jie* juokiasi! O dar spalvos!

— Taip, žinau.

— O be to, jei apie šitas knygas sužinotų kapitonas Bitis... — Ji pamąstė apie tai. Veide sušvito nuostaba, o paskui — siaubas. — Jis ateitų ir sudegintų namus su visa „šeimynėle". Tai baisu! Pagalvok apie mūsų pinigus. Kodėl turėčiau skaityti? *Dėl ko*?

— Dėl ko! Kodėl! — pakartojo Montegas. — Tą naktį mačiau šlykščiausią pasaulyje gyvatę. Ji buvo negyva, bet ir gyva. Ji matė, bet neregėjo. Tu nori *pamatyti* tą gyvatę? Na, tai greitosios pagalbos ligoninėje rasi kortelę, ten aprašyta viskas, ką ta gyvatė išsiurbė iš tavęs! Gal norėtum nueiti ir perskaityti tą kortelę? Gal paskaitytum, kas parašyta prie Gajaus Montego, o gal prie „Baimės" arba „Karo"? Gal norėtum nueiti prie to namo, kur sudegė vakar naktį? Ir pasiknisti po pelenus — paieškoti kaulų tos moteriškės, kuri sudegino savo namus! O kaip Klarisė Maklelan — kur jos ieškoti? Lavoninėje! Paklausyk!

Dangumi lėkė bombonešiai — lėkė dangumi virš namo vaitodami, riaumodami, švilpdami lyg didžiulis tuštumoje besisukantis ventiliatorius.

— Jėzau Kristau, — sudejavo Montegas. — Kiek tų prakeiktųjų pralekia dangumi kas valandą! Ko tie sumauti bombonešiai kyla kiekvieną mielą mūsų gyvenimo sekundę! Kodėl apie tai niekas nenori kalbėti! Nuo 1990-ųjų pradėjome ir laimėjome du atominius karus! Ar ne dėl to mes pamiršome visą pasaulį, kad tiek pramogų namuose? Ar dėl to, kad mes tokie turtingi, o likęs

pasaulis — tokie skurdžiai, jog mums jie visai nerūpi? Girdėjau gandų, jog pasaulis badauja, bet juk mes gerai šeriami. Ar tiesa, kad pasaulis sunkiai dirba, o mes — linksminamės? Kitados, labai labai seniai, prieš daugelį metų, sklido gandai ir apie tai, kad mūsų visi nekenčia. Gal *tu* žinai kodėl? *Aš* — nežinau, tai jau *tikrai*! Gal knygos padėtų mums bent tiek susivokti. Tiesiog *gal* jos suturėtų mus, kad nebekartotume tų pačių velniškai beprotiškų klaidų! Negirdėjau, kad tie idiotai tavo sienrodyje būtų kalbėję apie tai. Dieve, Mile, argi tu *nesupranti*? Kokia valanda per dieną, dvi valandos su šiomis knygomis, ir galbūt...

Suskambo telefonas. Mildred griebė ragelį.

— Enė! — nusijuokė ji. — Taip, šįvakar rodys Baltąjį Klouną!

Montegas nuėjo į virtuvę ir trenkė knygą į grindis.

— Montegai, — tarė pats sau, — tu tikras kvailys. Ir ką dabar daryti? Grąžinti knygas, pamiršti visa tai?

Jis atsivertė knygą, kad skaitydamas negirdėtų Mildred juoko.

Vargšė Milė, pagalvojo jis. Vargšas Montegas, tau jos nesuprantamos irgi. Bet iš kur tu sulauksi pagalbos, kur rasi mokytoją taip vėlai?

Pala, nepasiduok. Jis užsimerkė. Taip, žinoma, mintys vėl nuklydo į žaliąjį parką, kur klajojo prieš metus. Pastaruoju metu tos mintys taip dažnai jį lankydavo, bet dabar jis aiškiai prisiminė, kas buvo tą dieną miesto parke, kai jis pastebėjo senuką juodu kostiumu, kažką skubiai kišantį į apsiausto kišenę.

... Senukas pašoko lyg ketindamas bėgti. O Montegas tarė: „Palaukit!“

„Aš nieko nepadariau!“ — drebėdamas suriko senukas.

„Niekas ir nesako, kad ką nors padarėte“.

Akimirką jie sėdėjo žalsvoje švelnioje šviesoje, netardami nė žodžio, o paskui Montegas prabilo apie orą ir senolis blankiu balsu atsakė. Keistas ramus pasikalbėjimas. Senukas prisipažino esąs anglų kalbos profesorius pensininkas, išmestas į gatvę prieš

keturiasdešimt metų, kai dėl studentų ir rėmėjų stokos užsidarė paskutinis liberaliųjų menų koledžas. Jo vardas — Faberis, ir kai jis galiausiai liovėsi bijojęs Montego, prabilo ramiu ritmingu balsu, žvelgdamas į dangų, medžius, žaliąjį parką, o kai praėjo valanda, kažką tarė Montegui, ir šis suvokė, kad tai — baltosios eilės. Tada senukas dar labiau įsidrąsino ir dar kažką pasakė, ir tai irgi buvo eilėraštis. Faberis laikė ranką virš kairiosios apsiausto kišenės ir švelniai tarė tuos žodžius, o Montegas žinojo, kad ištiesęs ranką galėtų ištraukti iš senuko apsiausto kišenės eilėraščių knygą. Bet jis to nedarė. Rankos tebegulėjo ant kelių lyg sustingusios. „Aš nevardiju *daiktų*, sere, — pasakė Faberis. — Aš kalbu apie jų *prasmę*. Sėdžiu čia ir *žinau*, kad gyvenu."

Tik tiek iš tikrųjų ir tekalbėta. Valanda monologo, eilėraštis, komentaras, o tada Faberis, nė nepasakęs Montegą esant gaisrininką, virpančia ranka ant popieriaus skiautės užrašė savo adresą: „Jūsų bylai, — tarė jis, — jei kada nuspręstumėte supykti ant manęs".

„Aš nepykstu", — nustebo Montegas.

Mildred spiegė iš linksmumo prieškambaryje.

Montegas nuėjo prie miegamojo stalelio ir, pavartęs kišeninę kartotekėlę, surado antraštę BŪSIMIEJI TYRIMAI (?). Ten buvo ir Faberio vardas. Jis jo nei išdavė, nei ištrynė.

Surinko numerį antruoju telefonu. Tolimajame laido gale telefonas keliolika kartų pašaukė Faberį vardu, kol profesorius pagaliau atsiliepė silpnu balsu. Montegas prisistatė ir buvo sutiktas užsitęsusia tyla.

— Taip, ponas Montegai?

— Profesoriau Faberi, turiu jums gan keistą klausimą. Kiek šioje šalyje yra likę Biblijos egzempliorių?

— Nežinau, apie ką kalbate!

— Noriu sužinoti, ar yra likęs bent *vienas* egzempliorius.

— Tai kažkokie spąstai! Negaliu kalbėtis su *bet kuo* telefonu!

— O kiek yra likę Šekspyro ir Platono?

— Nė vieno! Juk žinote ne blogiau nei aš. Nė vieno!

Faberis išjungė telefoną.

Montegas irgi padėjo ragelį. Nė vieno. Tai jis, aišku, žinojo iš gaisrinės sąrašų. Bet kažkodėl norėjo išgirsti iš paties Faberio.

Mildred veidas prieškambaryje tvieskė susijaudinimu:

— Ką gi, pas mus ateis ponių!

Montegas parodė jai knygą:

— Tai Senasis ir Naujasis Testamentas, ir...

— Tik nepradėk iš naujo!

— Tai galbūt paskutinis egzempliorius, likęs šioje pasaulio dalyje.

— Turi šį vakarą ją grąžinti, ar ne? Juk kapitonas Bitis *žino*, kad tu ją turi, taip?

— Nemanau, kad jis žinotų, *kokią* būtent knygą esu pavogęs. Bet kaip man pasirinkti, ką atiduoti vietoj jos? Ką? Džefersoną? Ar poną Toro? Kuri mažiausiai vertinga? O jei atiduosiu kitą, o Bitis žino, kokią esu pavogęs, tai jis gal supras, jog turime čia visą biblioteką!

Mildred lūpos trūktelėjo:

— Matai, ką *išdarinėji*? Visiškai sugriausi mūsų gyvenimą! Kas tau svarbiau — aš ar ta Biblija?

Ji vėl ėmė spiegti, sėdėdama lyg vaškinė lėlė, tirpstanti nuo savo pačios įkarščio.

Bet Montegas tarsi išgirdo Bičio balsą: „Sėskis, Montegai. Stebėk. Švelniai, tarsi gėlės žiedlapius. Uždekime pirmąjį lapą, paskui ir antrąjį. Abu jie tampa juodomis peteliškėmis. Gražu, ką? Nuo antrojo lapo uždek trečiąjį ir taip toliau — leidi dūmais paeiliui, skyrius po skyriaus, visas kvailystes, reiškiamas žodžiais, visus tuščius pažadus, jau girdėtas mintis ir nusenusias filosofijas." Štai sėdi Bitis, šiek tiek suprakaitavęs, o grindys nugultos juodų drugių spiečiaus, žuvusio vieninteléje audroje.

Mildred liovėsi spiegusi taip pat staigiai, kaip ir buvo pradėjusi. Montegas nesiklausė.

— Tegalima viena padaryti, — tarė jis. — Dar prieš vakarą, kai turėsiu grąžinti knygą Bičiui, turiu padaryti kopiją.

— Ar būsi šį vakarą čia, kai rodys Baltąjį Klouną ir ateis viešnių? — suriko Mildred.

Montegas stabtelėjo prie durų neatsigręžęs.

— Mile?

Tyla.

— Ką?

— Mile, ar Baltasis Klounas myli tave?

Jokio atsakymo.

— Mile, ar... — jis apsilaižė lūpas. — Ar tavo „šeima" tave myli, *labai labai* tave myli, myli visa širdimi ir visa siela, ką, Mile?

Jis jautė, kaip ji lėtai mirksi ir žiūri jam į sprandą.

— Kam klausinėji tokių kvailų dalykų?

Jis norėjo verkti, bet ašaros nebėgo, lūpos nesuvirpėjo.

— Jei pamatysi lauke tą šunį, — pasakė Mildred, — įspirk jam nuo manęs.

Jis padvejojo, klausydamasis, kas darosi už durų. Atvėrė jas ir žengė laukan.

Lietus buvo liovęsis, giedrame danguje leidosi saulė. Gatvėje, pievelėje ir verandoje buvo tuščia. Jis giliai atsiduso.

Užtrenkė duris.

Jis važiavo metro.

„Aš kaip apmiręs, — galvojo. — Nuo kada iš tiesų man apmirė veidas? Kūnas? Tą naktį, kai tamsoje paspyriau vaistų buteliuką tartum kokią paslėptą miną."

„Apmirimas praeis, — pagalvojo. — Užtruks kiek laiko, bet aš tai įveiksiu arba Faberis padarys už mane. Kas nors kur nors

grąžins man senąjį veidą ir rankas tokias, kokios buvo. Net šypsenos, senosios deginte įdegintos šypsenos — ir tos nebėra. Be jos aš pražuvęs."

Metro spruko pro jį — kreminė plytelė, blizganti juoda, kreminė plytelė, blizganti juoda, skaičiai ir tamsa, dar daugiau tamsos ir — viskas susimaišė.

Kartą vaikystėje jis sėdėjo ant geltonos kopos palei jūrą vieną žydrą karštą vasaros dieną, stengdamasis pripilti rėtį smėlio, nes vienas kažkuris žiaurus jo pusbrolis buvo pažadėjęs: „Pripildyk rėtį, ir gausi dešimt centų!" O kuo greičiau jis pylė, tuo greičiau smėlis byrėjo iš rėčio, karštai šnypšdamas. Rankos pavargo, smėlis virte virė, rėtis vis buvo tuščias. Sėdėdamas spiginant vidurvasario saulei, visiškoje tyloje, jis jautė, kaip skruostais ritasi ašaros.

Dabar, vakuuminiam metro nešant negyvais miesto požemiais ir vis pakratant, jis prisiminė baisią to rėčio logiką, nuleido akis ir pamatė, kad laiko atverstą Bibliją. Vakuuminiame traukinyje buvo žmonių, bet jis laikė knygą rankose, ir jam šovė kvaila mintis — jei skaitysi greitai ir viską perskaitysi, gal rėtyje ir užsiliks kiek smėlio. Tačiau jis skaitė, o žodžiai vis išbyrėdavo, ir jis pagalvojo, kad po kelių valandų turės atiduoti tai Bičiui, todėl negalįs pamesti nė vienos frazės, turįs įsiminti kiekvieną eilutę. Priversiąs save taip padaryti.

Jis suspaudė rankose knygą.

Sukaukė ruporai:

— Denhemo dantų pasta.

„Nutilkite, — pagalvojo Montegas. — Pasižiūrėkite, kaip auga laukų lelijos."

— Denhemo dantų pasta.

„Jos nesidarbuoja..."

„Pasižiūrėkite, kaip auga laukų lelijos, nutilkite, nutilkite."

— Dantų pasta!

Jis plėšte atvertė knygą ir pervertė lapus, jausdamas juos

tartum aklas, rinkdamas atskiras raides pagal formą, nemirksėdamas.

— Denhemo. Rašoma taip: D-E-N..."

„Jos nedirba ir ne..."

Nuožmus karšto smėlio čežėjimas ir tuščias rėtis.

— *Ją gamina Denhemas!*

„Pasižiūrėkite į laukų lelijas, lelijas, lelijas..."

— Denhemo dantų valymo priemonė.

— Nutilkite, nutilkite, nutilkite! — tai buvo maldavimas, riksmas — toks baisus, kad Montegas pašoko, o persigandę triukšmingo vagono keleiviai spoksojo išplėtę akis, slinkdami atatupsti nuo to vyro apsirijusio pamišėlio veidu, veblenančio sausomis lūpomis, su plazdenančia rankoje knyga. Žmonės, kurie prieš akimirksnį sėdėjo taukšėdami kojomis Denhemo dantų pastos ritmu: Denhemo dabitų dantų pasta, Denhemo dantų pasta, dantų pasta, dantų pasta, viens du, viens du trys, viens du, viens du trys. Žmonės, kurių lūpos vos pastebimai trūkčiojo tardamos „dantų pasta, dantų pasta, dantų pasta". Traukinio radijas lyg atsikeršydamas išvėmė ant Montego milžinišką krovinį muzikos iš alavo, vario, sidabro, chromo ir žalvario. Žmonės buvo sugrūsti ir turėjo paklusti, jie nebėgo — nebuvo kur bėgti, didysis oro traukinys lėkė savo šachta žemėje.

— Laukų lelijos.

— Denhemo.

— Lelijos, sakau!

Žmonės įsispoksojo.

— Pakvieskite apsaugą.

— Žmogui negerai...

— Nol Vju!

Traukinys sušnypštęs sustojo stotelėje.

— Nol Vju! — suriko.

— Denhemo, — sušnibždėjo.

Montego lūpos vos vos sukrutėjo: „Lelijos..."

Švogždamos atsidarė traukinio durys. Montegas stovėjo. Durys žioptelėjo, buvo beužsiveriančios. Tik tada jis šoko pro kitus keleivius, mintyse klykdamas, tik tik spėdamas pro susiveriančias duris. Jis bėgo baltomis plytelėmis į viršų, tuneliais, nekreipdamas dėmesio į eskalatorius, nes norėjo jausti, kaip juda kojos, siūruoja rankos, susigniaužia, išsiplečia plaučiai, nuo oro įsopsta gerklę. Paskui jį atplaukė balsas: „Denhemo Denhemo Denhemo", it gyvatė šnypštė traukinys, paskui pradingo savo kiaurymėje.

— Kas čia?

— Čia Montegas.

— Ko jūs norite?

— Įsileiskite.

— Aš nieko nepadariau!

— Aš vienas, po velnių!

— Duodate žodį?

— Duodu žodį!

Lauko durys iš lėto atsivėrė. Iškišo nosį Faberis; šviesoje jis atrodė labai susenęs, labai silpnas ir baisiai išsigandęs, lyg jau ilgus metus nebūtų buvęs lauke. Jis nelabai tesiskyrė nuo baltai tinkuotų sienų viduje. Ir lūpos, ir skruostai, ir plaukai buvo baltutėliai, o blyškios melsvos akys išblėsusios. Staiga išvydęs knygą po Montego pažastimi, jis tartum pajaunėjo, tapo nebe toks trapus. Pamažėliais atslūgo ir baimė.

— Atsiprašau. Tenka būti atsargiam.

Jis įsistebeilijo į knygą Montegui po ranka ir nebenutylėjo:

— Vadinasi, tai tiesa.

Montegas žengė vidun. Durys užsitrenkė.

— Sėskitės. — Faberis traukėsi atatupstas, lyg bijodamas nuleisti akis nuo knygos, kad ta nepradingtų. Už jo buvo pra-

viros durys į miegamąjį, o ten ant stalo gulėjo suverstos mašinų detalės ir plieniniai įrankiai. Montegas tik užmetė akį, ir Faberis, pastebėjęs aną nukreipus dėmesį, greitai apsisuko, užtrenkė miegamojo duris ir sustojo laikydamas apvalią rankeną drebančia ranka. Netvirtas žvilgsnis grįžo į Montegą, kuris dabar sėdėjo su knyga ant kelių.

— Knyga — iš kur jūs ją?..

— Pavogiau.

Faberis pirmąsyk pakėlė akis ir pažvelgė tiesiai Montegui į veidą.

— Jūs drąsus.

— Ne, — pasakė Montegas. — Miršta mano žmona. Mano draugė jau mirė. Dar vienas žmogus, galėjęs būti mano draugu, buvo sudegintas per pastarąją parą. Jūs — vienintelis, kuris, žinau, galėtų man padėti. Suprasti. Suprasti...

Faberio rankos nerimo ant kelių:

— Ar galėčiau?

— Taip, taip, atleiskite, — Montegas ištiesė jam knygą.

— Kaip tai seniai buvo. Aš nesu religingas. Bet kiek daug laiko jau praėjo. — Faberis vertė puslapius, tai šen, tai ten paskaitinėdamas. — Tokia pat gera kaip aš ją prisimenu. Viešpatie, kaip jie šiais laikais viską pakeitė mūsų sienrodžiuose. Kristus dabar — vienas iš „šeimynėlės“. Dažnai pagalvoju: kaži, ar Dievas atpažįsta savo Paties sūnų tokį, kaip mes jį dabar išdabinome, o gal atvirkščiai — nupuošėme? Jis dabar — paprasčiausias mėtinis saldainiukas, vien iš cukraus ir sacharino, kai tik maskuotai nereklamuoja tam tikrų komercinių prekių, kurios kiekvienam garbintojui tiesiog *absoliučiai* būtinos. — Faberis pauostė knygą. — Ar žinote, kad knygos kvepia muskatu ar dar kažkokiu tolimų šalių prieskoniu? Vaikystėje man labai patikdavo jas uostyti. Viešpatie, kadaise buvo daugybė mielų knygų, kai dar neleidome jų naikinti. — Faberis sklaidė knygą. — Ponas Montegai, prieš jus sėdi bailys. Mačiau, kur visa krypsta, jau seniai mačiau.

Ir nieko nesakiau. Aš — vienas nekaltųjų, kuris galėjo pakilti ir pasisakyti, kai niekas neklausė „nusikaltusiųjų“, bet aš nieko nesakiau ir taip pats tapau kaltas. Ir kai pagaliau buvo sukurta knygų deginimo struktūra, pasitelkus gaisrininkus, aš keletą kartų sumurmėjau ir nutilau, nes tada nebuvo kitų, kurie drauge su manimi murmėtų ar garsiai šauktų. O dabar per vėlu. — Faberis užvertė Bibliją. — Na, manau, pasakysite, ko čia atėjęs?

— Niekas manęs nebesiklauso. Juk negaliu kalbėtis su sienomis, nes jos *man* rėkia. Su žmona irgi negaliu kalbėtis, — ji klausosi *sienų*. Tiesiog man reikia žmogaus, kad išklausytų, ką noriu pasakyti. O jei kalbėsiu ganėtinai ilgai, gal tai ir turės kokią prasmę. Ir dar noriu, kad išmokytumėte suprasti tai, ką skaitau.

Faberis tyrinėjo liesą Montego veidą pamėlusiais skruostais:

— Kas atsitiko, kad jūs taip pasikeitėte? Kas išmušė jums iš rankų deglą?

— Nežinau. Turime viską, kad būtume laimingi, tačiau tokie nesame. Kažko trūksta. Dairiausi, ieškojau. Vienintelis dalykas, kurio, tikrai žinau, nebeliko, — tai knygos, kurias deginau dešimt ar dvylika metų. Taigi pamaniau, kad gal knygos galėtų padėti.

— Esate beviltiškas romantikas, — pasakė Faberis. — Tai būtų juokinga, jei nebūtų rimta. Jums reikia ne knygų, jums reikia to, kas kadaise buvo knygose. Ir šiandien *galėtume* tai turėti „sienrodžių šeimynose“. Tokia pati gausybė detalių ir žinių galėtų būti transliuojama ir per radiją ar televiziją, tačiau to nėra. Ne, ne, tai, ko ieškote — visai ne knygos! Imkite tai iš ten, kur galite rasti — iš senų plokštelių, senų filmų ir senų draugų, ieškokite to gamtoje ir pats savyje. Knygos tebuvo viena iš saugyklos rūšių, kur saugodavome tuos dalykus, kuriuos bijojome pamiršti. Jose nėra nieko stebuklinga. Stebuklas tik tai, ką knygos sako, kaip jos iš lopinėlių į vieną drabužį mums pasiuvo visatą. Žinia, jūs to negalėjote žinoti, ir dabar negalite suprasti,

apie ką aš čia kalbu. Intuityviai jūs teisus, štai kas svarbiausia. Trūksta trijų dalykų.

Pirma: ar žinote, kodėl labai svarbios yra knygos, tokios kaip šita? Nes jos kokybiškos. O ką reiškia „kokybė"? Mano supratimu, tai knygos sandaros ypatybės. Šioje knygoje yra *porų*. Ji turi būdingų bruožų. Šią knygą galima pakišti po mikroskopu. Po stiklu pamatytumėte srovenantį įvairiaspalvį gyvenimą. Kuo daugiau porų, tuo daugiau tikroviškai užrašytų gyvenimo detalių kiekviename kvadratiniame popieriaus lapo colyje, tuo būsite labiau „apsišvietęs". Kad ir kaip būtų, *aš taip* apibrėžiu kokybę. *Atskleisti detales. Gyvas* detales. Geri rašytojai dažnai prisiliečia prie paties gyvenimo. Vidutiniškieji greita ranka perbraukia per jį. Blogieji išprievartauja jį ir palieka musėms.

Taigi dabar suprantate, kodėl knygos nekenčiamos ir kodėl jų bijoma? Jos rodo poras gyvenimo veide. Norintys patogiai gyventi geidžia matyti tik vaškinius mėnuliškus veidus, be porų, be plaukų, be išraiškos. Gyvename tokiu laiku, kai gėlės nori augti tiktai iš gėlių, užuot augusios iš sodraus lietaus ir juodžemio. Net fejerverkai, kad ir kokie būtų gražūs, yra iš žemės chemijos. Vis dėlto kažkodėl mes manome galį augti misdami vien gėlėmis ir fejerverkais, negrįždami ratu į realybę. Ar žinote legendą apie Herkulį ir Antėją, milžiną imtynininką, buvusį neįveikiamai stiprų tol, kol jis tvirtai stovėjo ant žemės? Bet kai Herkulis atplėšė jį nuo šaknų, iškėlė oran — lengvai įveikė. Jei legenda nė kiek netinka mūsų šiandienai, šiam miestui, mūsų laikams, tai aš — visiškas beprotis. Na, tai štai pirmas dalykas, kurio, kaip sakiau, mums reikia. Informacijos kokybės, žinių apie sandaros ypatybes.

— O antras?

— Laisvalaikio.

— Bet juk mums tikrai netrūksta atliekamo laiko.

— Atliekamo laiko — taip. O laiko pamąstyti? Jeigu tik neriedi šimto mylių per valandą greičiu, kai apie nieką daugiau ne-

gali galvoti, tik apie pavojų, tai ką nors žaidi arba sėdi kokiame kambaryje, kur negali pasiginčyti su keturiomis televizijos sienomis. Kodėl? Televizorius rodo „tikrovę“. Tai — tiesioginis ryšys, tai — visi matmenys. Jis tau nurodo ką galvoti ir įspraudžia tai į tave. Imate galvoti, kad tai *turi* būti teisinga. Jums *atrodo*, jog kitaip būti negali. Jis taip neša tave prie savo paties išvadų, kad protui nebelieka laiko protestuoti: „Kokia nesąmonė!“

— Tik „šeima“ — tikri „žmonės“.

— Atleiskite, nesupratau?

— Žmona sako, kad knygos nėra „tikros“.

— Ir ačiū Dievui. Gali jas užversti, tarti: „Akimirką palauk“. Tu jai — Dievas. Bet ar kas nors kada nors yra išsiveržęs iš sienrodžių svetainės nagų? Jie išminkys iš tavęs ką tik panorėję! Ta aplinka tikroviška kaip pasaulis. Ji *tampa* tiesa ir *yra* tiesa. Knygas prireikus galima nugalėti protu. Bet, kad ir kiek žinodamas, kad ir koks būdamas skeptikas, aš nė karto nesiryžau nurungti simfoninio šimto instrumentų orkestro, tikromis spalvomis, trimis matmenimis, būdamas tuose neįtikimuose sienrodžiuose, tapęs jų dalimi. Kaip matote, mano svetainėje — nieko daugiau, tik keturios tinkuotos sienos. O čia, — jis išsitraukė du nedidelius guminius kištukus, — čia užsikimšti ausims, kai važiuoju metro.

— Denhemo dantų pasta — ji nedirba ir neverpia, — pasakė Montegas užsimerkęs. — Ką mums toliau daryti? Ar knygos mums padės?

— Tik jei gautume trečią reikiamą dalyką. Pirma, kaip sakiau — informacijos kokybė. Antra — laisvas laikas jai suvirškinti. Ir trečia — teisė elgtis taip, kaip išmokome iš pirmųjų dviejų dalykų sąveikos. Bet nelabai įsivaizduoju, kad vienas nukaršęs senis ir vienas viskuo nepatenkintas gaisrininkas galėtų ką *nuveikti*, kai visa jau taip įsibėgėję...

— Galėčiau gauti knygų.

— Rizikuojate.

— Merdėjimo privalumas: kai nebeturi ko prarasti, gali rizikuoti į valias.

— O, pasakėte įdomų dalyką, — nusijuokė Faberis, — ir net nesate skaitęs to!

— Ar knygose yra ir *tokių* dalykų? Bet tai man tiesiog šovė į galvą!

— Tuo geriau. Nesugalvojote to specialiai man ar kam kitam, ar šiaip pats sau.

Montegas palinko pirmyn:

— Šiandien pagalvojau štai ką: jeigu paaiškėtų, kad knygos tikrai vertingos, mes galėtume gauti kopijavimo aparatą ir išspausdinti dar keletą egzempliorių?..

— Mes?

— Mudu abu.

— Oi ne! — Faberis išsitiesė.

— Tik paklausykite, koks mano planas...

— Jei reikalausite, kad išklausyčiau, paprašysiu jus išeiti.

— Bet negi *jums* neįdomu?

— Ne, neįdomu, jei kalbėsite apie tai, dėl ko aš galėčiau būti sudegintas. Tik tada *galbūt* jūsų išklausyčiau, jei galėtumėte sudeginti pačią gaisrininkų struktūrą. Taigi, jei siūlytumėte padauginti knygų ir ketintumėte išslapstyti jas gaisrininkų namuose visoje šalyje, kad tarp tų padegėjų būtų pasėta abejonių sėklų, tada sakyčiau — bravo!

— Pakišti knygų, paleisti aliarmo signalą ir žiūrėti, kaip dega gaisrininkų namai — ar tai norėjote pasakyti?

Faberis kilstelėjo antakius ir pažvelgė į Montegą lyg pirmąsyk matytų:

— Pajuokavau.

— Jei manytumėte, jog verta išbandyti tokį planą, turėtumėte duoti man žodį, kad jį įvykdyti pavyks.

— Juk tokių dalykų negalima garantuoti! Galiausiai, kai dar *turėjome* visas reikiamas knygas, vis tiek atkakliai ieškojome

aukščiausios uolos, nuo kurios galėtume nušokti. Bet mums *tikrai* reikia atokvėpio. *Tikrai* reikia žinių. Ir gal po tūkstančio metų jau rinksimės nušokti žemesnes uolas. Knygos skirtos tam, kad primintų mums, kokie mes asilai ir kvailiai. Jos — lyg Cezario pretorionų gvardija, šnabždančių paradui triukšmingai ritantis gatve: „Nepamiršk, Cezari, kad ir tu mirtingas!" Daugelis mūsų negali suspėti visko aplėkti, su visais pasikalbėti, pažinti visus pasaulio miestus — neturime laiko, pinigų ar tiek draugų. Dalykai, kurių jūs, Montegai, ieškote, pasaulyje yra, tačiau vienintelis būdas vidutiniam žmogeliui kada nors devyniasdešimt devynis procentus apie tai sužinoti — iš knygų. Garantijų neprašykite. Ir nemanykite, kad gali išgelbėti koks nors *vienas* dalykas, asmuo, mašina ar biblioteka. Pats padėk sukurti pasauliui išsigelbėjimą, ir jei skęsi, tai bent žūsi žinodamas, kad plauki į krantą.

Faberis pakilo ir ėmė žingsniuoti po kambarį.

— Na ir kaip? — paklausė Montegas.

— Kalbate visiškai rimtai?

— Visiškai.

— Tai klastingas planas, ką čia bepridursi. — Faberis nervingai pažvelgė į miegamojo duris. — Matyti, kaip visoje šalyje dega gaisrinės, naikinamos kaip išdavystės židiniai. Salamandra, ryjanti savo pačios uodegą! O Dieve! Čia tai bent!

— Turiu visų gaisrininkų adresų sąrašą. Gal kokiais požemiais...

— Negalima niekuo pasitikėti, štai kas blogiausia. Kas įžiebs gaisrus — jūs, aš, o kas dar?

— Argi nebėra daugiau tokių profesorių kaip jūs, buvusių rašytojų, istorikų, kalbininkų?..

— Mirę arba nusenę.

— Kuo senesnis, tuo geriau — praeis nepastebėtas. Juk pažįstate dešimtis jų, prisipažinkite.

— O, jau kiek vien aktorių, kurie metų metus nevaidino Pirandelo, Šo ar Šekspyro, nes jų pjesės pasauliui pernelyg *tik-*

roviškos. Galėtume pasinaudoti jų pasipiktinimu. Ir dar galėtume pasitelkti atvirą įniršį istorikų, pastaruosius keturiasdešimt metų neparašiusių nė eilutės. Tikrai — galėtume rengti mąstymo ir skaitymo kursus.

— Taip!

— Bet tai būtų tik lašas jūroje. Leisgyvė visa mūsų kultūra. Reikia išlydyti griaučius ir suformuoti iš naujo. Bet, gerasis Dieve, tai juk nėra taip paprasta kaip prisėsti vėl prie knygos, kurią numetei prieš pusšimtį metų. Atmink, kad gaisrininkai retkarčiais reikalingi. Visuomenė pati savo noru liovėsi skaičiusi. Jūs, gaisrininkai, kartais parodote mums cirką — liepsnoja namai ir susirenka minia pasigėrėti reginiu, bet tai iš tiesų tik antraeilis dalykas, kaži ar reikalingas tvarkai palaikyti. Todėl vos tik menkas būrelis benori maištauti. O ir iš tų keleto daugumą, kaip ir mane patį, lengva įbauginti. Ar moki šokti mikliau už Baltąjį Klouną, šaukti garsiau už „Poną Džimiką" ir sienrodžių „šeimynėles"? Jei moki, rasi savo kelią, Montegai. Šiaip ar taip, tu — kvailys. Žmonės *smaginasi*.

— Žudydamiesi! Žudydami!

Visą laiką, kol jie kalbėjosi, į rytus judėjo bombonešių eskadrilė, ir tik dabar abu nutilo ir įsiklausė, jausdami, kaip jų kūnus virpina reaktyviniai garsai.

— Kantrybės, Montegai. Tegu karas išjungia „šeimynėles". Mūsų civilizacija pati save drasko į gabalus. Atsitrauk nuo centrifugos.

— Bet juk kas nors turi būti pasiruošęs, kai viskas išlėks į orą.

— Kas gi? Vyrai, cituojantys Miltoną? Kalbantys: „Prisimenu Sofoklį"? Primenantys išlikusiesiems, kad žmogus turi ir gerų savybių? Bet šie tik dairysis akmenų, kad galėtų sviesti vienas į kitą. Eik namo, Montegai. Eik į lovą. Kam švaistyti paskutines savo valandas lakstant po narvą ir neigiant, kad esi voverė?

— Tai jums jau neberūpi?

— Rūpi taip, kad net bloga.

— Ir nepadėsite man?

— Labanakt, labanakt.

Montego rankos paėmė Bibliją. Jis pats nustebo, ką daro rankos.

— Norėtumėte ją turėti?

Faberis tarė:

— Atiduočiau už ją savo dešinę ranką.

Montegas stovėjo ir laukė, kas dar nutiks. Jo rankos, pačios savaime, lyg du drauge dirbantys žmonės, ėmė plėšti iš knygos lapus. Išplėšė priešlapį, paskui pirmąjį lapą, po to — antrąjį.

— Ką darai, idiote! — Faberis pašoko lyg įgeltas. Puolė prieš Montegą, bet šis apsigynė ir leido rankoms tęsti darbą. Ant grindų nukrito dar šeši lapai. Jis juos pakėlė ir prieš Faberio akis suglamžė.

— O ne! Ką jūs darote? — sušuko senukas.

— O kas man užgins? Aš — gaisrininkas. Galiu tave sudeginti!

Senolis stovėjo ir žiūrėjo į jį.

— To tai nepadarytum!

— Ir kodėl gi ne?

— Padėk knygą. Nebedraskyk jos. — Faberis nugrimzdo kėdėje, labai išbalęs, drebančiom lūpom. — Visai mane nualinsi. Ko tu nori?

— Man reikia, kad pamokytum mane.

— Gerai, gerai.

Montegas padėjo knygą. Ėmė lyginti suglamžytus lapus, o senukas nuvargęs jį stebėjo.

Faberis pakratė galvą tarsi atsibusdamas.

— Montegai, ar turi pinigų?

— Šiek tiek. Keturis ar penkis šimtus dolerių. O kas?

— Atnešk man. Pažįstu žmogų, kuris prieš pusę amžiaus spausdino mūsų koledžo žurnalą. Tai buvo tais metais, kai

naujo semestro pradžioje įėjau į klasę ir radau tik vieną studentą, atėjusį užsirašyti klausytis dramos kurso nuo Aischilo iki O'Nylo. Matai? Argi nepanašu į nuostabią ledo statulą, tirpstančią saulės kaitroje? Prisimenu, kaip tarsi dideli drugiai vienas po kito nyko laikraščiai. Niekas jų *nepasigedo*. Niekam jų netrūko. Ir tada vyriausybė, supratusi, kad kur kas naudingiau, kai žmonės teskaito vien apie aistringas lūpas ir kumščiavimąsi į paširdžius, sugalvojo pasitelkti jus, visa ryjančius ugnimi. Tai va, Montegai, yra tas be darbo likęs spausdintojas. Galėtume pradėti nuo keleto knygų ir lukteléti, kol karas sugriaus tą tvarką ir mus deramai išjudins. Kelios bombos, ir „šeimynėlės" visų namų sienose, tartum niekingi juokdariai, užsičiaups! Toje tyloje mūsų teatrališkas šnabždesys turėtų nuskambėti įtikinamai.

Abu stovėjo žiūrėdami į knygą ant stalo.

— Stengiausi prisiminti, — tarė Montegas, — tačiau, po velnių, tik pakreipiu galvą — ir dingsta. Dieve, kaip norėčiau pasakyti ką nors kapitonui. Jis nemenkai apsiskaitęs, todėl žino atsakymus į visus klausimus, bent jau dedasi žinąs. Jo balsas lyg sviestas. Bijau, kad neįkalbėtų manęs vėl būti, kuo buvęs. Vos prieš savaitę, siurbdamas žarna žibalą, galvojau: „Dieve, kaip smagu!"

Senukas linktelėjo:

— Kas nestato, turi deginti. Tai tiesa, sena kaip pasaulis, tai jaunatviškas maištingumas.

— Taigi štai koks aš esu.

— Visi mes bent po truputį to turime.

Montegas žengė laukujų durų link:

— Ar negalėtumėte kaip nors man padėti šį vakarą, kalbantis su Ugnies kapitonu? Man reikia skydo atremti smūgiams. Taip baisiai bijau, kad paskęsiu, jei jis vėl mane prirems.

Senolis nieko nepasakė, tik dar kartą nervingai pasižiūrėjo į miegamąjį. Montegas sugavo tą žvilgsnį.

— Na, tai kaip?

Senis giliai įkvėpė, sulaikė kvapą, paskui iškvėpė. Dar kartą įkvėpė, užsimerkė, kietai suspaudė lūpas ir galiausiai iškvėpė:

— Montegai...

Pagaliau atsisukęs pratarė:

— Eime. Tiesą sakant, turėjau liepti tau išeiti iš mano namų. Esu bailus senas kvailys.

Faberis pravėrė miegamojo duris ir įsileido Montegą į kamarėlę, kur stovėjo stalas, prikrautas metalinių detalių, įsiraizgiusių į mikroskopinio plonumo vielutes, mažutėlių ričių ir kristaliukų.

— Kas tai?

— Baisaus mano bailumo įrodymas. Ilgiausius metus gyvenau vienas, vaizduotėje piešdamas įvairiausius vaizdus. Labiausiai mėgau knibinėti elektronikos prietaisus, radijo imtuvus. Mano bailumas — tarsi kokia aistra, papildanti revoliucionieriaus dvasią, tūnančią bailumo šešėlyje. Tiesiog buvau priverstas sukurti *šitai*.

Jis paėmė nedidelį, ne didesnį nei 22 kalibro kulka, žalią metalinį daikčiuką.

— Visa tai kainavo. Paklausite: iš kur ėmiau pinigų? Žinoma, spekuliuodamas vertybinių popierių biržoje — paskutiniame šiame pasaulyje be darbo likusiam pavojingam intelektualui prieglobstyje. Na, spekuliavau biržoje, sukūriau štai šitai ir laukiau. Pusę gyvenimo tirtėdamas laukiau, kol kas nors mane užkalbins. Pats nedrįsau prabilti. Tą dieną parke, kai sėdėjome vienas šalia kito, supratau, kad kurią nors dieną galite užgriūti, tik sunku buvo nuspėti, ar kaip gaisrininkas, ar kaip draugas. Jau prieš kelis mėnesius esu paruošęs šį dalykėlį. Tačiau kone paleidau tave — aš *taip* bijausi!

— Panašu į kriauklines radijo ausines.

— Bet tai ne tik radijas! Jis moka *klausytis*! Jei įsikiši jį į ausį, Montegai, aš galėsiu patogiai sėdėti namie šildydamas įbaugin-

tus kaulus, klausytis ir tyrinėti gaisrininko žodžius, atrasti jo silpnąsias vietas visai nerizikuodamas. Būsiu kaip bitė motinėlė, saugiai tupinti avilyje. Tu būsi tranas, keliaujančioji ausis. Ilgainiui galėčiau išsiuntinėti tokias ausis į visus šio miesto kampelius su įvairiais žmonėmis, kad galėčiau klausytis ir vertinti. Jei tranas žus, aš vis tiek liksiu saugus namuose, malšindamas išgąstį didžiausioje prabangoje ir mažiausiai rizikuodamas. Matai, kaip atsargiai aš žaidžiu, koks aš niekingas?

Montegas įsikišo į ausį žalią daikčiuką. Senukas įsidėjo panašų daiktą į savąją ir pajudino lūpas.

— Montegai!

Balsas nuskambėjo Montego galvoje.

— Aš *girdžiu* tave!

Senolis nusijuokė:

— Tu irgi puikiai susidoroji! — Faberis šnabždėjo, tačiau balsas Montego galvoje skambėjo visiškai aiškiai. — Kai bus laikas, eik į gaisrinę. Aš būsiu su tavimi. Drauge pasiklausykime to kapitono Bičio. Galbūt jis galėtų eiti išvien su mumis. Dievas žino. Pakuždėsiu tau ką kalbėti, surengsime jam neblogą spektaklį. Juk tu nekenti manęs dėl šito elektroninio bailumo? Štai išsiunčiu tave į naktį, o pats lieku užnugaryje, klausydamas savo prakeiktomis ausimis, kaip tau nukirs galvą.

— Visi darome tai, ką galime, — pasakė Montegas. Jis padavė senukui Bibliją. — Štai. Pabandysiu grąžinti kokį pakaitalą. Rytoj...

— Surasiu be darbo likusį spausdintoją, taip, *tiek* tai jau sugebėsiu padaryti.

— Labanakt, profesoriau.

— Ne labanakt. Būsiu su tavimi visą naktį ir kaip įkyrus mašalas kutensiu tau ausį, kai tik man prireiks. Bet vis tiek — labos nakties ir sėkmės.

Durys atsidarė ir užsitrenkė. Montegas vėl atsidūrė tamsioje gatvėje, smalsiai stebėdamas pasaulį.

* * *

Ir danguje tą naktį galėjai justi besikaupiantį karą. Debesis vėjas vijo šalin ir vėl grąžino, jų tarpuose mirgėjo milijonai žvaigždžių; lyg stebinčios priešo akys; dangus tarsi grasino užgriūti ant miesto ir paversti jį dulkėmis, o patekantis mėnulis — šauti į viršų raudona liepsna. Štai tokia buvo ta naktis.

Montegas išėjo iš metro su pinigais kišenėje (apsilankė banke, kuris dirbdavo pernakt ir kasnakt ir kuriame aptarnaudavo kasininkai robotai). Eidamas jis klausėsi įkištos į ausį kriauklytės. „...Mobilizavome milijoną vyrų. Jei kils karas, greita pergalė bus mūsų..." Netrukus balsą nustelbė muzika ir jis nutilo.

— Mobilizuota dešimt milijonų vyrų, — kitoje ausyje šnabždėjo Faberio balsas. — Bet sakoma, kad vienas milijonas. Taip ramiau.

— Faberi?

— Taip?

— Aš nemąstau. Aš tik, kaip visada, darau kas įsakyta. Pasakei „paimk pinigų", ir aš paėmiau. Pats apie tai iš tikrųjų nepamąsčiau. Kada gi pradėsiu pats galvoti?

— Tu jau pradėjai, kai ėmei kalbėti tai, ką dabar sakai. Turi patikėti manimi.

— Jau patikėjau kitais!

— Taip, ir pažiūrėk kur atsidūrei. Kurį laiką turėsi keliauti aklomis. Štai mano ranka — įsitverk į ją.

— Nenoriu vien apversti viską kita puse ir kad man tik kiti *nurodinėtų* ką daryti. Jei taip, man nėra prasmės nieko keisti.

— Tu jau tapai išmintingas!

Montegas pajuto, kaip kojos neša jį šaligatviu namo.

— Tęsk.

— Norėtum, kad paskaityčiau? Skaitysiu, o tu viską įsidėmėk. Aš naktį miegu tik po penkias valandas. Nėra ką veikti. To-

dėl, jei norėtum, skaitysiu, o tu naktimis galėsi miegoti. Sakoma, kad žinios išlieka, net jei miegi, kai tau kas šnibžda į ausį.

— Taip.

— Štai kažkur toli mieste naktį vos girdimas verčiamo lapo šnaresys. „Jobo knyga".

Mėnulis pakilo danguje, kol Montegas žingsniavo, vos vos krutindamas lūpas.

Devintą valandą, jam valgant lengvą vakarienę, prieškambaryje prašneko laukujų durų pranešiklis, ir iš svetainės išlėkė Mildred, tarsi nuo Vezuvijaus išsiveržimo sprunkąs vietinis gyventojas. Pro duris įžengė ponia Felps su ponia Bauls, nešinos martiniu, ir dingo prieškambaryje, tarsi vulkano krateryje. Montegas liovėsi valgęs. Jos buvo it milžiniški krištoliniai sietynai, tilindžiuojantys tūkstančiais varpelių; jis matė jų Češyro katino šypsenas, šviečiančias per namo sienas; jos šaukė viena kitai, kad perrėktų svetainės triukšmą.

Montegas atsidūrė prie svetainės durų dar nenurijęs nė kąsnio.

— Kaip visos gražiai atrodote!

— Gražiai.

— Tu puikiai atrodai, Mile!

— Puikiai.

— Visos atrodote nuostabiai.

— Nuostabiai!

Montegas stovėjo jas stebėdamas.

— Kantrybės, — sušnibždėjo Faberis.

— Nereikėtų man čia būti, — sušnabždėjo Montegas kone pats sau. — Turėčiau grįžti pas tave su pinigais!

— Spėsi ir rytoj. Būk atsargus!

— Argi ne *puikus* reginys? — sušuko Mildred.

— Puikus!

Vienoje sienoje moteris šypsojosi ir tuo pat metu gėrė apelsinų sultis. „Kaip jai pavyksta daryti tai vienu metu?" — beprasmiškai pagalvojo Montegas. Kitose sienose rentgeno spinduliai rodė tą pačią moterį, kaip gaivusis gėrimas keliauja į jos sužavėtą skrandį! Staiga svetainė šovė raketiniu lėktuvu į debesis ir paniro į gelsvai žalią jūrą, kur žydros žuvys rijo raudonas ir geltonas. Po minutėlės trys animaciniai Baltieji klounai nukapojo vienas kitam galūnes, aidint garsaus juoko bangoms. Dar po poros minučių kambarys atsidūrė toli už miesto, o ten reaktyviniai automobiliai nežmonišku greičiu skriejo ratu arena, vis susidurdami, atšokdami ir vėl susidurdami vienas su kitu. Montegas matė, kaip į orą išlėkė daugybė kūnų.

— Mile, ar tu *matei*!

— Mačiau, aš *mačiau*!

Montegas ištiesė ranką į svetainės sieną ir paspaudė pagrindinį jungiklį. Vaizdai nuplaukė nutekėjo lyg iš didžiulio krištolinio isteriškų žuvų dubens nuleistas vanduo.

Trys moterys iš lėto atsigręžė ir, neslėpdamos sudirgimo bei antipatijos, pažvelgė į Montegą.

— Kada, jūsų manymu, prasidės karas? — tarė jis. — Kaip matau, jūsų vyrų šį vakarą čia nėra.

— Oi, jie pareina ir vėl išeina, pareina ir išeina, — pasakė ponia Felps. — Pirmyn atgal. Fineganas iš kariuomenės vakar skambino Pitui. Sakė, kad kitą savaitę jau grįš. Taip sakė kariuomenėj. Greitasis karas. Keturiasdešimt aštuonios valandos, sakė, ir visi namie. Taip sakė kariuomenėj. Greitasis karas. Pitui skambino vakar ir sakė, kad kitą savaitę jis grįš. Greitasis...

Moterų trejetas nerimavo ir nervingai žiūrėjo į tuščias dumblo spalvos sienas.

— Aš nesijaudinu, — kalbėjo ponia Felps. — Tegu Pitas dėl visko jaudinasi. — Ji sukikeno. — Tegu senasis Pitas jaudinasi dėl visko. Ne aš. Aš nesijaudinu.

— Taip, — pasakė Milė. — Tegu jaudinasi senasis Pitas.

— Visada žūva kurios nors kitos vyras, taip jie sako.

— Aš irgi taip girdėjau. Niekada negirdėjau, kad kas nors būtų žuvęs kare. Žūva nušokę nuo pastato — kaip, pavyzdžiui, Glorijos vyras praėjusią savaitę, bet karuose? Ne.

— Tik ne karuose, — pasakė ponia Felps. — Kad ir kaip ten būtų, mes su Pitu visada sakydavom: jokių ašarų, jokių aimanų. Tai mūsų trečioji santuoka — abiejų mūsų, ir mes nepriklausomi. Visada sakydavom: būk nepriklausomas. Jis sakė: „Jei mane nukautų, tu tiesiog gyvenk sau toliau ir ne verk, bet vėl ištekėk ir negalvok apie mane".

— Panašiai ir man, — tarė Mildred. — Ar matėte vakar sienrodžiuose tą Klaros Dav penkiaminutį romaną? Na, ten buvo apie tą moterį, kuri...

Montegas nieko nesakė, tik stovėjo žiūrėdamas į moterų veidus, kaip kitados buvo žiūrėjęs į šventųjų veidus keistoje bažnytėlėje, į kurią buvo užklydęs kadaise vaikystėje. Tų emaliuotų būtybių veidų jis nesuprato, nors su jomis kalbėjosi ir ilgai stovėjo toje bažnyčioje, stengdamasis suprasti tą religiją, bandydamas sužinoti, kas tai per religija, stengdamasis sukvėpti kuo daugiau smilkalų ir ypatingų tos vietos dulkių į plaučius, taigi ir į kraują, kad pasijustų sujaudintas ir susidomėjęs tuo, ką reiškia tie spalvingi vyrai ir moterys porcelianinėmis akimis ir kruvino rubino lūpomis. Bet nieko neišėjo, nieko: tai tebuvo pasivaikščiojimas po dar vieną parduotuvę, teturint svetimos, čia nepriimamos valiutos, o jausmai šalti, lyg liečiant pirštais medį, tinką ir molį. Taip pat buvo ir dabar, nuosavoje svetainėje, kur sėdėjo tos nenustygstančios savo kėdėse nuo jo žvilgsnio moterys, prisidegančios cigaretes, pučiančios dūmą, liečiančios saule liepsnojančius savo plaukus ir tyrinėjančios ryškius nagus, lyg nuo jo įdėmaus žvilgsnio tie būtų užsiliepsnoję. Jų veidai nuo tylos niaukėsi. Jos palinko į priekį išgirdusios Montegą nuryjant paskutinį kąsnį. Klausėsi karštligiško jo kvėpavimo. Trys tuščios kambario sienos dabar atrodė tarsi blyškios miegančių

milžinų kaktos, kurių miego nedrumsčia joks sapnas. Montegas jautė, kad, palietęs tas tris susikaupusias kaktas, pajustų ant pirštų galiukų druską. Su tyla kaupėsi prakaitas ir negirdimas drebulys — aplink, palei tas moteris ir jose pačiose, degančiose iš nekantrumo. Atrodė, kad kiekvieną akimirką jos gali staiga spragsėdamos sušnypšti ir sprogti.

Montegas sukrutino lūpas.

— Pasikalbėkime.

Moterys krūptelėjo ir įsispoksojo į Montegą.

— Kaip jūsų vaikai, ponia Felps? — pasiteiravo jis.

— Juk žinote, kad neturiu nė vieno! Nė vienas sveiko proto žmogus niekada, gink Dieve, neturės vaikų! — atsakė ponia Felps, pati gerai nežinodama, ko širsta ant šito vyro.

— Nepasakyčiau, — tarė ponia Bauls. — Turiu *du* vaikus, gimusius per Cezario pjūvį. Kuriam galui gimdymo kančios. Pasauliui reikia daugintis, juk žinote, lenktynės turi tęstis. Be to, kartais jie tokie panašūs į tave, ir tai puiku. Taip, du Cezario pjūviai — ir baigta. Oi, o mano daktaras sakė, kad pjūvio man nereikia — dubuo gana platus, viskas normalu, bet aš *primygtinai* pareikalavau.

— Ar su pjūviais, ar be jų, vaikai — pragaištingas dalykas; tu tiesiog beprotė, — pasakė ponia Felps.

— Devynias dienas iš dešimties vaikai būna išgrūsti mokyklon. Pakenčiu juos, kai trims dienoms per mėnesį grįžta namo — tai visai neblogai. Suvarai į svetainę ir pasuki jungiklį. Lyg skalbtum drabužius: sukiši į skalbyklę ir užvoži dangtį, — ponia Bauls sukrizeno. — Jie greičiau jau spirtų man nei pabučiuotų. Ačiū Dievui, galiu spirti atgal!

Moterys juokdamosi iškišo liežuvius.

Mildred akimirką pasėdėjo ir, matydama, kad Montegas vis dar tarpdury, pliaukštelėjo rankomis:

— Pakalbėkime apie politiką, kad padarytume malonumą Gajui!

— O ką gi! — pasakė ponia Bauls. — Per praėjusius rinkimus balsavau, kaip ir visi, ir padėjau prezidentui Noubliui. Manau, jis vienas gražiausių kada nors buvusių prezidentų.

— Oi, bet visi vyrai balsavo prieš jį!

— Kitas nebuvo įspūdingas, ar ne? Kažkoks nedidukas ir nekokios išvaizdos, prastai nusiskutęs ir tvarkingai nesusišukavęs.

— Kas užėjo opozicijai, kad iškėlė jį kandidatu? Juk niekaip neprastumsi neišvaizdaus nediduko vyruko prieš aukštą vyriškį. Be to, jis bambėdavo sau po nosim. Aš beveik pusės jo kalbos negalėdavau išgirsti. O ir *nugirstų* žodžių neįstengiau suprasti!

— Dar ir storas, ir net nepasirenka drabužių, kad tai paslėptų. Nenuostabu, jog Vinstonas Noublis iškovojo triuškinančią pergalę. Prisidėjo net jų vardai. Bent dešimt sekundžių palygink „Vinstonas Noublis“ su „Hubertas Hougas“, ir jau beveik gali įsivaizduoti rinkimų rezultatus*.

— Velniai griebtų! — sušuko Montegas. — Ir ką jūs žinote apie Hougą ir Noublį?

— Taigi jie buvo va tame sienrodyje, dar nė pusės metų nepraėjo. Vienas visą laiką krapštėsi nosį — tai varė mane iš proto.

— Na, ponas Montegai, — pasakė ponia Felps, — norite, kad balsuotume už tokį vyrą?

Mildred nušvito šypsena:

— Bėk nuo durų, Gajau, ir nenervink mūsų.

Montegas nuėjo, o po akimirkos grįžo su knyga rankoje.

— Gajau!

— Po velnių, po velnių, viską po velnių!

— Ką jūs ten turite, ar tik ne knygą? Maniau, kad visi spe-

* *Angl.* noble — kilnus, kilmingas; hoag — sąskambis su hoagy — mėsainis. (*Vert.*)

cialieji kursai šiais laikais dėstomi filmais. — Ponia Felps mirktelėjo. — Gilinatės į gaisrininkystės teoriją?

— Po velnių teoriją, — pasakė Montegas. — Tai poezija.

— Montegai, — sukuždėjo Faberis.

— Palikite mane ramybėj! — Montegas jautėsi sukamas milžiniško kauksmo, gausmo ir ūžimo verpeto.

— Montegai, susiimk, neįsivelk...

— Ar *girdi*, ką jos sako, ar girdi, ką šitos pabaisos pliurpia apie kitus baisūnus? O Dieve, kaip gali jos taip pliaukšti apie žmones ir savo pačių vaikus, save pačias, o kaip kalba apie savo vyrus ir apie karą! Po velnių, stoviu čia ir negaliu patikėti!

— Atsiprašau, aš nė žodelio nepasakiau apie jokį *karą*, turėtumėte žinoti, — pasakė ponia Felps.

— O poezijos aš nepakenčiu, — tarė ponia Bauls.

— Ar esate kada skaičiusi bent kokį eilėraštį?

— Montegai, — vis aiškiau skverbėsi iki jo Faberio balsas. — Tu viską sugriausi. Užsičiaupk, kvaily!

Visos trys moteriškės pašoko.

— Sėskit!

Atsisėdo.

— Einu namo, — drebančiu balsu pralemeno ponia Bauls.

— Montegai, Montegai, prašau Dievo vardu — liaukis. Ką tu sumanei? — maldavo Faberis.

— Ar negalėtumėte paskaityti mums kokio eilėraštuko iš savo knygutės? — Ponia Felps linktelėjo. — Manau, būtų labai įdomu.

— Tai neteisinga, — suspigo ponia Bauls. — To negalima daryti!

— Na, pažiūrėk į poną Montegą: juk jis nori, žinau, kad jis nori. Ir jeigu gražiai paklausysim, ponas Montegas bus laimingas, ir tada galbūt galėsime toliau daryti ką dariusios. — Ji metė nervingą žvilgsnį į ilgą jas supančių sienų tuštumą.

— Montegai, jeigu nesiliausi, — stop, aš viską nutrauk-

siu, — garsiai į ausį birzgė mašalas. — Ką iš to laimėsi, ką tu įrodysi!

— Velniškai išgąsdinsiu jas, štai ką, mirtinai išgąsdinsiu!

Mildred pažvelgė į tuštumą:

— Nagi, Gajau, su *kuo* tu čia kalbiesi?

Sidabro adata pervėrė jam smegenis:

— Montegai, paklausyk, tėra vienas kelias — apsimesk, kad tai pokštas, nuslėpk įtūžį, vaidink, kad tu visai neišprotėjęs. Paskui — eik prie sieninės šiukšlių deginimo krosnies ir įmesk ten knygą!

Mildred drebančiu balsu jau gelbėjo padėtį:

— Ponios, kartą per metus kiekvienam gaisrininkui leidžiama parsinešti namo po knygą, jau nuo senų laikų, kad parodytų šeimai, kaip visa tai buvo kvaila, kaip tokie dalykai gali sunervinti žmogų, varyti iš proto. Šį vakarą Gajaus staigmena jums — paskaityti vieną pavyzdį, kad pamatytume, kokios tai buvo nesąmonės, kad daugiau niekada nė viena mūsų nebekvaršintume savo senų galvelių visu tuo šlamštu, ar ne *taip*, brangusis?

Montegas nervingai suspaudė knygą.

— Sakyk „taip“.

Jo lūpos įvykdė Faberio įsakymą:

— Taip.

Mildred juokdamasi griebė knygą.

— Štai! Paskaityk šitą. Ne, ne šitą, štai tas tikrai juokingas, kur šiandien skaitei garsiai. Ponios, nesuprasite nė žodžio. Skamba taip: tim tirlim tirlim tirlim. Pirmyn, Gajau, štai šitą puslapį, mielasis.

Jis pažvelgė į atverstą puslapį.

Ausyje švelniai sudūzgė mašalas:

— Skaityk.

— Kaip vadinasi, brangusis?

— *Duvro krantas,* — lūpos buvo lyg sukaustytos.

— Na, tai skaityk — aiškiai, gražiai ir *lėtai.*

Kambarys tvoskė karščiu. Montegas visas tai degė liepsnoje, tai stingo iš šalčio; trys moterys sėdėjo tarsi vidury tuščios dykumos — trys kėdės, o jis — stovintis, linguojantis — laukiantis, kol ponia Felps baigs tampyti suknelės palanką, o ponia Bauls nustos taisytis plaukus. Tada pradėjo skaityti žemu netvirtu balsu, kuris kas eilutė vis stiprėjo; balsas skriejo per dykumą į baltą tolį virš trijų didžiulėje įkaitusioje tuštumoje sėdinčių moterų.

„O juk Tikėjimas kadais
Taip pat plytėjo vandenynais sklidinais,
Nuklojęs krantą žėrinčiom klostėtom juostom.
Tačiau dabar, nakty,
Jo liūdną verksmą tegirdi
Per vėją nuplaukiant toli
Ligi niūrių, žvirgždais skaudžių,
Beribių žemės ištuštėjusių platybių.

Kėdės girgždėjo. Montegas skaitė eilėraštį toliau:

O, meile, mums
Atverk akis! Matai, pasaulis, plytįs priešais mus,
Tarytum žemė vien svajų —
Tokių spalvingų, nuostabių, naujų —
Juk iš tiesų nėra jis nei
Džiaugsmai, nei meilė, nei šviesa,
Nei koks tikrumas, nei taika, nei skausmo atvanga;
O mes čia klaidžiojam po tamsią plynę,
Kur aidi tik kovos šauksmai neaiškūs ir grumiasi kvailių pulkai.*

* Metju Arnoldas (Matthew Arnold), 1822—1888, vienas žymiausių Viktorijos epochos anglų poetų ir literatūros kritikų. (*Vert.*)

Ponia Felps verkė.

Kitos vidur dykumos stebėjo, kaip jos rauda vis garsėja, o veidas tarsi gręžiamas praranda formą. Bet sėdėjo neliesdamos jos, suglumintos to jausmų proveržio. Ji raudojo nevaldomai. Pats Montegas buvo apstulbęs ir sukrėstas.

— Ša, ša, — pratarė Mildred. — Viskas gerai, Klara, nagi, Klara, liaukis! Klara, kas gi tau?

— Aš... aš, — raudojo ponia Felps, — nežinau, nežinau, tiesiog nežinau, oi, oi...

Ponia Bauls atsistojo ir rūsčiai pažvelgė į Montegą:

— Matote? Žinojau tai, būtent tai ir norėjau įrodyti! Žinojau, kad taip atsitiks! Visada sakydavau: poezija— tai ašaros, poezija — tai savižudybė, raudos ir siaubingi jausmai, poezija — tai liga — žodžiu, tai bjaurastis. Dabar įrodžiau pati sau. Jūs pasibaisėtinas, ponas Montegai, *pasibaisėtinas*!

Faberis pratarė:

— Eik...

Montegas pajuto, kaip apsisuko, nuėjo prie angos sienoje ir numetė knygą pro žalvarinę prorėžą godžioms liepsnoms, o tos bematant ją prarijo.

— Kvaili žodžiai, kvaili baisūs žeidžiantys žodžiai, — kalbėjo ponia Bauls. — Kodėl gi žmonėms patinka skaudinti vieniems kitus? Argi nepakanka pasauliui skausmo, o reikia kankinti žmogų visokiomis tokiomis nesąmonėmis!

— Klara, nagi, Klara, — maldavo Mildred, traukdama ją už rankos. — Nagi, pralinksmėk, o tu įjunk „šeimynėlę". Greičiau. Dabar pasijuokime ir būkime laimingos. Na, neverk. Pasilinksminsime!

— Ne, — pasakė ponia Bauls. — Bėgu tiesiai namo. Jei norite aplankyti mane ir mano „šeimyną", — puiku, labai prašom. Bet daugiau kaip gyva neateisiu į šitą gaisrininko beprotnamį!

— Ir eik sau. — Montegas ramiai įrėmė į ją žvilgsnį. — Eik namo ir pagalvok apie pirmąjį vyrą, su kuriuo išsiskyrei, apie

antrąjį, žuvusį turboautomobilyje, apie trečiąjį, įrėmusį pistoletą sau į smilkinį; eik namo ir prisimink dešimtis savo abortų, eik namo ir galvok apie tai ir apie savo prakeiktus Cezario pjūvius, ir apie savo vaikus, kurie be galo tavęs nekenčia! Eik namo ir apmąstyk, kaip visa tai atsitiko ir ką padarei, kad šito nebūtų. Eik namo, eik! — rėkė jis. — Kol nevožiau tau ir neišmečiau už durų!

Trinktelėjo durys, ir namai liko tušti. Montegas vienas stovėjo sustiręs nuo šalčio svetainės viduryje, o sienrodžiai pilkavo lyg purvinas sniegas.

Vonioje bėgo vanduo. Jis išgirdo, kaip Mildred krato į delną migdomuosius.

— Kvailys, Montegai, kvailys, kvailys, o Dieve, koks tu beviltiškas kvailys...

— Užsičiaupk! — Jis išsitraukė iš ausies žaliąjį kištuką ir įsimetė į kišenę.

Tasai vis dar vos vos zvimbė:

— ... kvailys ... kvailys ...

Jis iškraustė visus namus, kol rado už šaldytuvo Mildred užkištas knygas. Kelių trūko, ir jis suprato ją savarankiškai pradėjus lėtą namų valymo nuo dinamito procesą — plotelį po plotelio. Tačiau dabar jam jau nebebuvo pikta, tik jautėsi esąs išsunktas ir suglumęs. Išnešė knygas į vidinį kiemą ir paslėpė krūmuose palei alėjos tvorą. „Tik šiai nakčiai, — pagalvojo jis, — kad ji nesumanytų dar kelių sudeginti“.

Grįžo į namus.

— Mildred? — šūktelėjo ties pritemdyto miegamojo durimis. Jokio garso.

Eidamas per pievutę į darbą, stengėsi nepastebėti, kokie tamsūs ir ištuštėję dabar buvo Klarisės Maklelan namai...

Žingsniuodamas per miestą, jis skaudžiai pajuto esąs absoliučiai vienišas, padaręs baisią klaidą, ir jam kilo neįveikiamas noras išgirsti nakties tyloje keistą šilumą ir gerumą, kuriuos

skleidė pažįstamas švelnus balsas. Praėjo vos kelios trumpos valandėlės, o atrodė, lyg pažinotų Faberį visą gyvenimą. Dabar Montegas žinojo jame gyvenant du žmones: pirmiausia, patį save, Montegą — nieko neišmanantį, net nepajėgiantį suvokti, kad yra kvailys, tik tai nujaučiantį. Ir dar suprato, kad jis — taip pat yra ir senukas, su juo kalbantis, kol traukinys švilpė naktį nuo vieno miesto galo į kitą, siurbiamas vieno ilgo vemti verčiančio žioptelėjimo. Artimiausiomis dienomis ir naktimis be mėnulio, ir naktimis, kai virš žemės itin ryškiai švies mėnesiena, senolis vis kalbės, kalbės ir kalbės jam, o tie žodžiai skverbsis į jo sielą lašas po lašo, akmuo po akmens, snaigė po snaigės. Jo protas pagaliau išsilies, ir jau nebebus Montego — taip sakė senukas, užtikrino jį, žadėjo jam. Jis bus Montegas+Faberis, ugnis ir vanduo, o tada, vieną dieną, kai viskas bus susimaišę, pervirę ir sukratyta tyloje, nebeliks nei ugnies, nei vandens — tik vynas. Iš dviejų skirtingų, priešingų dalykų atsiras trečias. Ir vieną dieną, atsigręžęs į kvailį, pažins jį. Jau net dabar jis jautė pradedąs ilgą kelionę, išvyką, pasitraukimą nuo savęs paties, koks buvo iki šiol.

Gera buvo klausytis ūžiančio vabalo, zvimbiančio apsnūdusio uodo ir subtilaus filigraninio senuko murmėjimo, iš pradžių koneveikusio jį, o dabar guodžiančio vėlyvą nakties valandą, jam kylant iš garuojančio metro gaisrinės pasaulio link.

— Gailėkis jų, Montegai, gailėkis. Nesiginčyk ir nesikabinėk prie jų — dar taip neseniai pats buvai vienas *iš* jų. Jie įsitikinę, kad tai tęsis be galo. Tačiau taip nebus. Jie nežino, kad visa tai — vienas didžiulis milžiniškas liepsnojantis meteoras, žavingai skriejantis ore, bet vieną dieną turėsiantis *nukristi.* Jie temato vien švytėjimą, nuostabią ugnį, kaip ir tu anksčiau.

— Montegai, bailus senis, tupintis namuose, šildantis savo trapius kaip žemės riešutai kaulus, neturi teisės kritikuoti. Ir vis dėlto kone sužlugdei viską iš pat pradžių. Būk apdairus! Nepamiršk — aš su tavimi. Suprantu, kaip tai atsitiko. Turiu pripa-

žinti, kad aklas tavo įniršis suteikė man energijos. Dieve, koks jaunas pasijutau! Bet dabar noriu, kad tai tu pasijustum senas, noriu, kad bent lašelis mano bailumo įsisunktų šiąnakt ir į tave. Kelias artimiausias valandas, kai matysiesi su kapitonu Bičiu, vaikščiok aplink jį ant pirštų galiukų, leisk *man* išklausyti jį ir įsijausti į situaciją. Mūsų tikslas — išlikti. Užmiršk vargšes kvailas moteriškes...

— Manau, jau ilgus metus ji nebuvo tokia nelaiminga kaip dabar per mane, — pasakė Montegas. — Buvau sukrėstas, kai pravirko ponia Felps. Gal jos teisios, gal tikrai geriausia nusisukti nuo realybės, pabėgti ir smagintis. Nežinau. Jaučiuosi kaltas...

— Ne, neturėtum jaustis kaltas! Jeigu nebūtų karo, jei pasaulyje viešpatautų taika, tada sakyčiau — puiku, *linksminkitės*! Bet, Montegai, negali grįžti ir vėl būti sau gaisrininku. Tikrai pasaulyje ne viskas tvarkoj.

Montegą pylė prakaitas.

— Montegai, ar klausai?

— Kojos, — ištarė Montegas, — negaliu pajudinti kojų. Taip kvailai jaučiuosi. Kojos nejuda!

— Paklausyk. Dabar nusiramink, — švelniai pasakė senasis žmogus. — Žinau, žinau. Bijai padaryti klaidų. *Nebijok.* Iš klaidų galima pasimokyti. Ach, kai buvau jaunesnis, tiesiog atvirai *brukau* žmonėms savo neišmanymą. Mane mušė lazdomis. Sulaukus keturiasdešimties, mano bukasis ginklas jau buvo išgaląstas lyg skustuvas. Jei slėpsi neišmanymą, niekas tavęs nemuš ir niekada nepasimokysi. Nagi, ruošk savo kojas ir drožk į gaisrinę! Mudu — dvyniai, mudu jau nebe vieniši, nesėdime atskirose svetainėse su sienrodžiais be ryšio. Jei prireiks pagalbos, kai Bitis kvos tave, aš būsiu čia pat, tavo ausyje, ir patarsiu!

Montegas pajuto, kaip pajudėjo dešinė, o po to — ir kairė koja.

— Senasis žmogau, — tarė jis. — Būki *su* manimi.

Mechaninio šuns nebuvo. Būda stovėjo tuščia, o gaisrinę kaustė tyla; ir oranžinė Salamandra miegojo žibalo pilnu pilvu, su užmestais ant šonų liepsnosvaidžiais. Montegas žengė per tylą, palietė žalvarinį strypą ir čiuoztelėjo aukštyn tamsiu oru, žvelgdamas per petį į tuščią būdą, o širdis tai daužėsi, tai visai apmirdavo. Faberis tarsi pilka naktinė peteliškė šiuo metu snaudė ausyje.

Bitis lūkuriavo viršuje, prie angos, tačiau nusisukęs tartum visai nelauktų.

— Tai va, — tarė jis vyrams, lošiantiems kortomis, — štai jums itin keistas gyvūnas, kuris visomis kalbomis vadinamas kvailiu.

Jis ištiesė delną laukdamas dovanos. Montegas padėjo jam knygą. Bitis, net neužmetęs žvilgsnio į pavadinimą, sviedė knygą į šiukšlių dėžę ir prisidegė cigaretę.

— „Didžiausi kvailiai — turintys šiek tiek proto". Sveikas sugrįžęs, Montegai. Tikiuosi, liksi su mumis, kai jau praėjo karštis ir liga baigėsi. Prisėsi pokerio?

Jie susėdo, kortos buvo išdalytos. Bičio akivaizdoje Montegas jautė savo rankų kaltę. Pirštai — tarsi šeškai, prisidirbę kažko bloga ir dabar nerimstantys, vis judantys, ką nors tampantys ir vėl lendantys slėptis į kišenes, vengdami deginančio lyg spirito liepsna Bičio žvilgsnio. Montegas jautė: jei Bitis būtų pūstelėjęs į rankas, nuo to kvapo jos nudžiūtų, susisuktų, ir jau niekas niekada nebeatgaivintų jų — iki gyvenimo pabaigos jos būtų palaidotos ir užmirštos apsiausto rankovėse. Nes juk rankomis sąmonė pirmąsyk atvirai pasireiškė linkusi vogti knygas, stverti ir sprukti su Jobu, Rut ir Viliu Šekspyru. O dabar, gaisrinėje, rankos buvo lyg ir suteptos krauju.

Dukart per pusvalandį Montegas turėjo pakilti nuo žaidimo ir eiti į tualetą plautis rankų. Grįžęs slėpė rankas po stalu.

Bitis nusijuokė:

— Ištrauk rankas, Montegai. Ne dėl to, kad nepasitikėtume tavimi, supranti, bet...

Visi nusijuokė.

— Na, — tarė Bitis, — krizė išgyventa, ir viskas gerai, avelė grįžta į kaimenę. Visi mes — retkarčiais nuklystančios avys. „Tiesa — visuomet tiesa", — šaukdavome sulaukę atpildo. „Tie, kurie nestokoja kilnių minčių, niekuomet nėra vieniši", — šaukėme patys sau. „Saldžiausios išminties saldžiausias penas", — yra pasakęs seras Filipas Sidnis. Tačiau, kita vertus, „Žodžiai — kaip lapai, ir kur jų daugiausia, gerų vaisių ten retai tegausi". Popiežius Aleksandras. Ką manai apie tai, Montegai?

— Nežinau.

— Atsargiai, — sušnibždėjo Faberis iš kito, labai tolimo pasaulio.

— O kaip šitai? „Truputį pasimokyt — pavojinga. Gerk arba daug, arba neimk nė lašo iš žinių šaltinio: maži gurkšneliai smegenis sujauks, o daug išgėręs vėlei prablaivėsi." Popiežius. Tas pats esė. Ar tai tau tinka?

Montegas prikando lūpą.

— Pasakysiu tau, — kalbėjo Bitis, šypsodamasis savo kortoms. — Nuo to kaip tik ir apgirtai. Perskaitei kelias eilutes ir eini stačia galva, ritiesi per uolas. Trinkt, ir jau esi pasiryžęs nušluoti pasaulį, kapoti galvas, daužyti moteris ir vaikus, griauti valdžią. Aš žinau, pats visa tai patyriau.

— Man tikrai nieko blogo, — nervingai pasakė Montegas.

— Ko raudonuoji? Aš nesierzinu, tikrai tau sakau. Žinai, prieš valandą sapnavau tokį sapną. Priguliau nusnausti ir susapnavau, kad aš su tavimi, Montegai, įsileidau į karštą ginčą apie knygas. Tu baisiai įniršai, klykdamas svaidei man citatas. Aš ramiai atrėmiau kiekvieną smūgį. *Galia*, sakiau aš. O tu, cituodamas daktarą Džonsoną, sakei: „Žinios įveiks bet kokią jėgą!"; o aš atsakiau: „Na, daktaras Džonsonas, brangusis berniuk, jau yra sakęs, kad jis nėra išminčius, kuris atsisakytų tikrumo dėl neapibrėžtumo". Laikykis gaisrininkų, Montegai. Visa kita — nykus chaosas.

— Neklausyk jo, — sušnabždėjo Faberis. — Jis stengiasi tave supainioti. Jis suktas. Saugokis!

Bitis sukikeno:

— O tu pacitavai: „Tiesa iškils į šviesą, žudynių ilgai nenuslėpsi!“ O aš nepiktai pajuokavau: „O Dieve, jis kalba vien apie savo arklį!“ Ir: „Velnias, siekdamas savo tikslų, gali cituoti Šventąjį Raštą“. O tu surikai: „Šiais laikais paauksuotą kvailį žmonės vertina labiau už skurdžių šventąjį išminties mokykloje!“; o aš švelniai sušnabždėjau: „Neteks tiesa orumo nuo aršaus jos gynimo“. O tu sušukai: „Lavonui, pamačius žudiką, pasipila kraujas!“ O aš, tapšnodamas tau ranką, pasakiau: „Ką, nejau tau tokį godulį sukėliau?“ O tu suklykei: „Žinios — jėga!“ ir dar „Nykštukas ant milžino peties mato toliausiai iš jųdviejų!“; o aš apibendrinau savo žodžius su neįprasta ramybe: „Iš prigimties būdinga mums kvailystė laikyti metaforą įrodymu, sraunų žodžių tvaną — pagrindinių tiesų šaltiniu ir pačius save — orakulais, — kartą pasakė ponas Valeris“.

Montegui taip apsvaigo galva, kad net pykino. Jis jautėsi negailestingai daužomas per kaktą, akis, nosį, lūpas, smakrą, per pečius, per mosikuojančias rankas. Norėjo surikti: „Ne! Užsičiaupk, viską painioji, liaukis!“ Grakštūs Bičio pirštai sugriebė Montegą už riešo.

— Dieve, koks pulsas! Na, ir įkaitinau tave, ar ne, Montegai? Jėzau Kristau, pulsas kaip po karo. Tetrūksta sirenų ir varpų! Gal man dar pakalbėti? Man patinka, kaip tu atrodai supanikavęs. Galiu kalbėti kokia tik nori kalba: svahili, indų, literatūrine anglų. Bet tai — lyg pokalbis su nebyliu, Vili!

— Montegai, laikykis! — ausyje sukrebždėjo peteliškė. — Jis drumsčia vandenis!

— Ak, kaip siaubinga, buvai persigandęs, — kalbėjo Bitis, — nes elgiausi žiauriai, naudodamas tas pačias knygas, kurių įsikibai, kad duočiau atkirtį tau kiekvienu klausimu, iš bet kurios pusės! Kokios vis dėlto knygos išdavikės! Manaisi, kad jos

duoda atspirtį, bet jos atsigręžia prieš tave. O kiti irgi gali jomis pasinaudoti, ir štai tu pasiklysti dykynės vidury, didžioje daiktavardžių, veiksmažodžių ir būdvardžių maišatyje. O pačioje sapno pabaigoje privažiavau su Salamandra ir pasakiau: „Gal mums pakeliui?“ Tu įlipai, ir mes nuvažiavome atgal į gaisrinę palaimingoje tyloje, o viskas tapo nereikšminga, įsiviešpatavo ramybė, — Bitis paleido Montego riešą, ir suglebusi ranka nudribo ant stalo. — Viskas gerai, kas gerai baigiasi.

Tyla. Montegas sėdėjo lyg balta akmens statula. Paskutinių smūgių į galvą aidas lėtai geso juodoje oloje, kur Faberis laukė, kol nutils aidai. O tada, kai Montego sąmonėje nusėdo sukeltos dulkės, Faberis tyliai pradėjo:

— Gerai, jis savo pasakė. Turi tai priimti. Aš irgi pasakysiu savo per artimiausias valandas. Ir tai tu priimsi. Ir tada pamėginsi tai įvertinti ir nuspręsti, prie kurio prisidedi — ar šokti, ar nupulti. Tačiau norėčiau, kad tai būtų tavo paties sprendimas, ne mano ir ne kapitono. Ir atmink, kad kapitonas priklauso pačiam pavojingiausiam tiesos ir laisvės priešui, tvirtai ir nepajudinamai daugumos bandai. O Dieve, baisioji daugumos tironija. Kiekvienas turime groti savo arfa. O dabar tau priklauso išsiaiškinti, kuria ausimi klausysi.

Montegas prasižiojo atsakyti Faberiui girdint kitiems, ir nuo šios klaidos jį išgelbėjo stoties aliarmas. Prabilo aliarmo pranešiklis palubyje. Taukšėdamas visame kambaryje, pavojaus pranešiklis išspausdino adresą. Kapitonas Bitis, laikydamas pokerio kortas rausvoje rankoje, perdėtai lėtai nuėjo prie pranešiklio ir nuplėšė adresą, kai pranešimas buvo baigtas. Jis atsainiai žvilgtelėjo į jį ir įsikišo į kišenę. Grįžo ir atsisėdo. Kiti žiūrėjo į jį.

— Galima laukti lygiai keturiasdešimt sekundžių, o iki tol išlošiu visus jūsų pinigus, — smagiai tarė Bitis.

Montegas padėjo kortas.

— Pavargai, Montegai? Išeini iš žaidimo?

— Taip.

— Laikykis. Na, pagalvojus, galime baigti partiją ir vėliau. Sudėkite užverstas kortas ant stalo ir mikliai paruoškite įrangą. Šįkart dvigubai, — ir Bitis vėl pakilo. — Montegai, prastai atrodai. Bijau, kad tik vėl nesumanytum susirgti...

— O ne, aš ištversiu.

— Tikrai bus gerai. Tai ypatingas atvejis. Nagi, šokam!

Jie stryktelėjo į orą ir įsitvėrė į žalvarinį strypą, tarsi tai būtų paskutinis iškilus taškas virš bangos, šniokščiančios apačioje, bet strypas, visų nusivylimui, nugramzdino juos į juodą prarają, kur pabudęs su griausmais, sprogimais kosėjo, riaumojo dujinis drakonas!

— Ei!

Jie apsuko kampą, griaudžiant griausmams ir kaukiant sirenoms, cypiant padangoms, spiegiant gumai, teliuškuojantis žibalui blizgančiame žalvario bake tartum maistui milžino pilve. Montego pirštai vis atsiplėšdavo nuo sidabrinių turėklų, sūpuojantis šaltoje erdvėje, vėjui raunant plaukus nuo galvos, švilpiant per dantis, o jis nepaliaujamai galvojo apie moteris, besišaipančias moteris jo svetainėje šį vakarą, neono vėjui išpūtus iš jų proto paskutinį grūdą, ir prakeiktą paties sumanytą kvailą knygos skaitymą joms. Kaip tai panašu į gaisro gesinimą vandens šautuvais, kaip beprasmiška ir beprotiška. Nuo įniršio kilo dar didesnis įsiutimas. Viena pykčio banga vijo kitą. Kada gi jis įveiks tą visišką savo pakvaišimą ir nusiramins, iš tiesų visai nusiramins?

— Važiuojam!

Montegas pažiūrėjo aukštyn. Bitis niekuomet nevairuodavo, tačiau šiąnakt sėdo prie vairo, su trenksmais lenkė kampus, palinkęs pirmyn aukštame vairuotojo soste, o plačiam juodam apsiaustui plakantis iš nugaros, jis atrodė tarsi didžiulis juodas šikšnosparnis, lekiantis viršum variklio, virš varinių skaitmenų visu greičiu, skrosdamas vėją.

— Pirmyn, Montegai, neškim pasauliui laimę!

Rausvi, švytintys Bičio skruostai žvilgėjo rūsčioje tamsoje, jis kažkodėl įtūžęs šypsojosi.

— Štai ir mes!

Suūžusi Salamandra sustojo; iš jos slidinėdami nevikriai šokinėjo vyrai. Montegas stovėjo įsmeigęs peršinčias akis į šaltą ryškų turėklą, stipriai suspaustą pirštų.

„Negaliu to padaryti, — galvojo jis. — Kaip galiu imtis naujos užduoties, kaipgi galiu vėl viską deginti? Negaliu eiti į šiuos namus."

Bitis, uostydamas juos atnešusį vėją, atsidūrė Montegui prie alkūnės:

— Viskas gerai, Montegai.

Vyrai lyg invalidai bėgiojo su savo griozdiškais batais tyliai it vorai.

Pagaliau Montegas pakėlė akis ir atsisuko.

Bitis stebėjo jo veidą.

— Ar kas nors nutiko, Montegai?

— Kaip tai? — lėtai ištarė jis. — Mes sustojome priešais *mano* namus.

TREČIA DALIS

Liepsnok skaisčiau, ugnie

VISOJE GATVĖJE ĮSIŽIEBĖ ŠVIESOS, ATSIVĖRĖ LAUKO durys, kad būtų galima stebėti ruošiamą karnavalą. Montegas ir Bitis žiūrėjo į priešais juos stūksantį namą: vienas su šaltu pasitenkinimu, kitas — netikėdamas tuo, ką mato, į namą, pagrindinę areną, kur bus ryjami fakelai ir ugnis.

— Na, — pasakė Bitis. — Štai ir *pasiekei* savo. Senasis Montegas norėjo skraidyti palei saulę, o dabar, kai apsvilo savo prakeiktus sparnus, stebisi, kaip čia atsitiko. Negi neužteko užuominos, kai atsiunčiau Šunį čia pasilakstyti?

Montego veidas buvo visiškai sustingęs, be jokios išraiškos; jis pajuto, kaip galva, tarsi iškalta iš akmens, pasisuko į tamsų namą kaimynystėje, apsodintą ryškiomis gėlėmis.

Bitis suprunkštė:

— O, ne! Juk tavęs neapkvailino tos mažosios kvaišos cirko numeriai, ar ne? Gėlės, drugeliai, lapai, saulėlydžiai — po velnių! Viskas surašyta jos byloje. Jei esu neteisus, tegriebia mane

velniai. Pataikiau kaip pirštu į akį. Tik pažiūrėk, kokia nesveika tavo veido išraiška. Keletas žolės stiebelių, mėnulio delčia. Kokie niekai. Ką gero visu tuo ji kada *padarė*?

Montegas sėdėjo ant šalto Drakono sparno, po pusę colio sukdamas galvą čia į dešinę, čia į kairę, į dešinę, į kairę, į dešinę, į kairę...

— Ji viską matė. Ji niekam nieko nedarė. Tiesiog paliko visus ramybėje.

— Ramybėje, po velnių! Ji tau susuko galvą, argi ne? Viena iš tų prakeiktų gero darytojų, mokančių taip sukrečiamai, „šventčiau nei tu" tylėti, genialiai priverčiančių kitus jaustis kaltus. Kad juos kur velniai! Jie užteka tarsi vidurnakčio saulė, kad visas suprakaitavęs pašoktum lovoje!

Atsivėrė lauko durys. Žemyn laipteliais nubėgo Mildred, lyg sapne kietai suspaudusi stingstančioje rankoje lagaminą. Prie šaligatvio krašto šnypšdamas sustojo taksi.

— Mildred!

Visa sustingusi ji pralėkė pro šalį, veidą nusibarsčiusi pudra, be lūpų, nes nepasidažiusi.

— Mildred, juk ne tu *davei* aliarmo ženklą!

Ji įmetė lagaminą į laukiantį taksi, įlipo ir atsisėdo vapėdama:

— Vargšė šeima, vargšė šeimynėlė, ak, nieko nebėra, nieko, viskas žuvo...

Bitis čiupo Montegui už peties, kai taksi šovė pro šalį, spausdamas septyniasdešimt mylių per valandą greičiu, ir dingo gatvės tolumoje.

Pasigirdo žvangesys, tarsi sudužus svajonėms, suręstoms iš veidrodžių, raityto stiklo ir krištolinių prizmių. Montegas susvirduliavo lyg nešiojamas dar vienos nesuvokiamos vėtros, matydamas, kaip Stounmenas ir Blekas mojuoja kirvukais, daužo langus, kad siautėtų skersvėjis.

Sukrebždėjo kaukolėtasis sfinksas ant šalto juodo ekrano:

— Montegai, čia Faberis. Ar girdi mane? Kas čia vyksta?

— Tai *man* vyksta, — atsakė Montegas.

— Kokia kraupi staigmena! — tarė Bitis. — Mat šiais laikais kiekvienas mano, tiesiog yra absoliučiai *įsitikinęs*, kad *jam* tai niekada nieko nenutiks. Kiti miršta, o *aš* gyvenu toliau. Nei padarinių, nei atsakomybės. Vis dėlto visa tai *yra*. Tačiau apie juos nekalbėkim, ar ne? Kol padariniai pasieks tave, bus jau per vėlu, ar ne, Montegai?

— Gal tu galėtum pasitraukti, pabėgti? — paklausė Faberis.

Montegas ėjo, tačiau kojomis nejautė nei asfalto, nei paskui nakties žolės. Bitis netoliese spragtelėjo žiebtuvėliu, ir oranžinė liepsnelė prikaustė susižavėjusį jo žvilgsnį:

— Kodėl ugnis tokia miela? Kas mus traukia prie jos, nesvarbu kiek mums būtų metų? — Bitis užpūtė liepsną ir vėl ją įžiebė. — Tai amžinas judėjimas — ką žmogus norėjo išrasti, bet taip ir nesugebėjo. Arba beveik amžinas judėjimas. Jei tik leistum, ji degtų ištisą mūsų gyvenimą. Kas yra ugnis? Paslaptis. Mokslininkai kažką pompastiškai paisto apie trintį ir molekules. Tačiau iš tikrųjų jie nežino. Tikras jos grožis tas, kad ji naikina atsakomybę ir padarinius. Jei problema tapo pernelyg sunki, — į krosnį ją. Dabar, Montegai, tu tapai našta. Ir ugnis nuvers tave man nuo pečių — švariai, greitai, užtikrintai — ir niekas vėliau nepus. Aseptiška, estetiška, praktiška.

Montegas stovėjo žiūrėdamas į dabar keistai atrodantį savo namą — keistą nuo vėlumos, murmančių kaimynų, stiklo šukių. O ten, ant grindų — nuplėšytais viršeliais, subertos lyg gulbių plunksnos, nesuprastos knygos, kurios atrodė taip kvailai — ar verta tuo rūpintis: juk tai tebuvo juodos raidės, pageltęs popierius ir nušiurę viršeliai.

Žinoma, čia Mildred darbas. Turbūt ji matė, kaip jis slėpė knygas sode, ir parnešė jas atgal. Mildred. Mildred.

— Noriu, kad tu visiškai vienas atliktum šį darbą, Monte-

gai. Ne žibalu ir degtuku, bet po vieną daiktą, liepsnosvaidžiu. Kad susitvarkytum savo namą.

— Montegai, ar negali pabėgti? Traukis!

— Ne, — bejėgiškai suriko Montegas. — Šuo! Juk yra Šuo!

Išgirdo ir Faberis, ir Bitis, pamanęs, kad tai skirta jam.

— Taip, Šuo kažkur netoliese, todėl nieko neprasimanyk. Tu pasiruošęs?

— Pasiruošęs. — Montegas taukštelėjo apsaugos skląstį ant liepsnosvaidžio.

— Ugnis!

Iššoko didžiulis besisukąs ugnies krešulys ir apgaubė knygas, nublokšdamas jas į sieną. Montegas žengė į miegamąjį ir dukart iššovė. Abi lovos išlėkė šnarėdamos ir virstuliuodamos, su tokiu karščiu, aistra ir šviesa, kokių jis nė neįsivaizdavo jas turėjus. Jis sudegino miegamojo sienas ir tualetinį staliuką, nes norėjo viską pakeisti — kėdes, stalus, o valgomajame — sidabrinius įrankius ir plastmasinius indus — viską, kas rodė jį gyvenus šitame tuščiame name su keista moterimi, kuri rytoj jau jį pamirš, kurios jau nebėra ir jau dabar jo visai nebeprisimena, klausydama tik kuždesio ausinėse, gaubiančio ją vieną riedančią per miestą, kaip ir anksčiau. O deginti buvo gera, jis liejo į ugnį savo jausmus, pyktį, skaldė, plėšė į skutelius beprasmišką savo problemą. Jei nėra sprendimo, ką gi, tegu nebus ir pačios problemos. Ugnis geriausiai viską išsprendžia.

— Knygas, Montegai!

Knygos strykčiojo, plasnojo lyg apdegę paukščiai raudonų ir geltonų plunksnų nutviekstais sparnais.

Ir tada jis žengė į svetainę, kurios sienose miegodamos gulėjo milžiniškos kvailos pabaisos baltomis mintimis ir snieguotais sapnais. Jis paleido po žaibą į kiekvieną iš trijų tuščių sienų, ir šnypšdamas išėjo vakuumas. Tuštuma sukėlė tuščią švilpesį, beprasmišką šauksmą. Montegas stengėsi galvoti apie vakuumą, ant kurio rodydavosi vieni niekai, tačiau nepajėgė.

Jis sulaikė kvėpavimą, kad vakuumas neįsigautų į plaučius. Jis perrėžė baisią jo tuštumą, atsitraukė ir apdovanojo visą kambarį milžiniška ryškiai geltona liepsnų puokšte. Viską dengusi nedegi plėvelė susproginėjo, ir namą suvirpino liepsna.

— Kai viską baigsi, — pasakė už jo stovintis Bitis, — būsi areštuotas.

Namas subyrėjo į raudonas anglis ir juodus pelenus. Jis atgulė užsiklojęs mieguistu rausvai pilku pelenų dangalu, o viršum jo ritosi dūmų kamuoliai, kildami ir lėtai banguodami aukštyn žemyn per dangų. Buvo pusė keturių ryto. Minia išsisklaidė po namus — cirko palapinės susmuko, virto anglimis ir nuolaužomis. Spektaklis baigėsi.

Montegas stovėjo laikydamas pavargusiose rankose liepsnosvaidį; didžiulės prakaito dėmės buvo sumerkusios pažastis, veidas suodinas. Kiti gaisrininkai laukė jo tamsoje, smilkstančių pamatų kiek apšviestais veidais.

Montegas du kartus bandė prabilti, kol pagaliau surikiavo mintis:

— Ar tai žmona pranešė apie pavojų?

Bitis linktelėjo:

— Tačiau jos draugės įjungė aliarmą dar anksčiau, bet aš jį praleidau pro ausis. Šiaip ar taip, vis tiek būtum to sulaukęs. Tikrai buvo kvaila taip laisvai, nevaržomai cituoti eilėraščius. Taip gali elgtis tik sumautas puskvailis snobas. Duok žmogui kelias poezijos eilutes, ir jis jau įsivaizduoja esąs visos Kūrinijos viešpats. Su savo knygom manaisi galįs eiti per vandenį. Na, pasaulis kuo puikiausiai be jų išsivers. Pažiūrėk, kur pats per jas patekai — iki nosies liūne. Jei pajudinsiu nors mažuoju piršteliu, visiškai nugrimsi!

Montegas negalėjo nė krustelėti. Su ugnim kilęs baisus žemės drebėjimas pakėlė namą, kažkur ten, apačioje, liko Mil-

dred ir visas jo gyvenimas, ir jis negalėjo nė krustelėti. Jo viduje žemės drebėjimas dar purtė, griovė ir kratė viską, ir jis stovėjo pusiau sulinkusiais keliais nuo nepakeliamo nuovargio, sumišimo ir pasipiktinimo krūvio, leisdamas Bičiui trankyti jį, nė nepakeldamas rankos.

— Montegai, tu idiotas, Montegai, tu visiškas kvailys — kodėl *visa* tai padarei?

Montegas negirdėjo, jis buvo toli, bėgo paskui savo mintis, išėjo palikęs negyvą suodiną kūną siūbuoti priešais kitą svaičiojantį kvailį.

— Montegai, eik iš ten! — kartojo Faberis.

Montegas sukluso.

Bitis taip trenkė jam per galvą, kad jis svirduliuodamas žingtelėjo atgal. Ant šaligatvio nukrito žalioji kulkelė, kurioje šnabždėjo ir šaukė Faberio balsas. Bitis išsišiepęs čiupo ją. Prisikišo sau prie ausies.

Montegas girdėjo tolimą balsą šaukiant:

— Montegai, ar tu gyvas?

Bitis išsitraukė kulkelę ir įsikišo į kišenę.

— Aha, tai čia daugiau nei aš maniau. Mačiau, kaip pakreipei galvą klausydamas. Iš pradžių pamaniau, kad esi įsidėjęs radijo ausinę. Bet kai po to pasidarei protingesnis, nustebau. Suseksime ir nubausime dar ir tavo draugą.

— Ne! — sušuko Montegas.

Jis truktelėjo apsauginę liepsnosvaidžio sklendę. Bitis metė trumputėlį žvilgsnį į Montego pirštus, ir akys jam tik mažumėlį išsiplėtė. Montegas išvydo nuostabą ir pats pasižiūrėjo sau į rankas — ką dar jos iškrėtė. Vėliau viską permąstydamas, jis taip ir negalėjo nuspręsti, ar rankos, ar Bičio reakcija į jas galutinai pastūmėjo jį į žmogžudystę. Jo ausis apkurtino paskutinis lavinos griausmas, bet sąmonės nebepalietė.

Bitis išsišiepė savo žaviausia šypsena:

— Na, tai vienas iš būdų auditorijai patraukti. Atsuk į žmo-

gų šautuvą, ir priversi jį išklausyti savo kalbos. Tark žodį. Kas gi šį kartą? Kodėl gi neriaugėji man Šekspyro, tu — negrabus snobe? „Tavo grasinimų, Kasijau, nebijau, nes aš taip stipriai saugomas garbės, kad jie praūš pro šalį kaip tušti garsai, nesvarbūs man visai!" Kaip tau tai? Nagi, pirmyn, tu, literate iš antrų lūpų, paspausk gaiduką. — Jis žingtelėjo Montego link.

Montegas tik ištarė:

— Mes niekada nesame deginę tai, *ką reikia...*

— Atiduok, Gajau, — pasakė Bitis su sustingusia šypsena.

Ir tada tapo klykiančia liepsna, straksinčiu, išsikėtojusiu, kažką tauškiančiu manekenu — jau ne žmogumi ir niekuo pažįstamu, vien besirangančiu pievelėje ugnies kamuoliu, kai Montegas paleido į jį ilgą skystos liepsnos impulsą. Sušnypštė lyg nuo milžiniško spjūvio, nutėkšto ant įkaitusios iki raudonumo krosnies, burbuliavo ir putojo, tarsi užpylus druskos ant baisingos juodos sraigės, ir ji šiurpiai suskystėjo, ir užvirė geltonos putos. Montegas užsimerkė, šaukė, šaukė ir grūmėsi, kad galėtų rankomis užsidengti ausis, idant nieko nebegirdėtų. Bitis vis žlegsėjo, žlegsėjo ir žlegsėjo, pagaliau susisuko tarsi apanglėjusi vaškinė lėlė ir nutilo.

Kiti du gaisrininkai nekrutėjo.

Montegas gana ilgai laikė pykinimą, kad galėtų nusitaikyti liepsnosvaidžiu:

— Nusisukit!

Tie nusisuko, jų pilkšvais tarsi virta mėsa veidais sruvo prakaitas; jis daužė jiems galvas, numušė šalmus, suvertė juos vieną ant kito. Jie sugriuvo ir gulėjo nejudėdami.

Pūstelėjo vėjelis, tartum sušiureno vienintelį rudens lapą.

Montegas atsigręžo ir išvydo mechaninį Šunį.

Tas buvo už pievelės, sėlino iš šešėlio, slinko taip lengvai it ištisinis juodai pilkų dūmų debesis, tyloje pūstelėtas į jį.

Šuo pakilo į orą paskutiniam šuoliui ant Montego iš gerų trijų pėdų virš to galvos, išskėtė savo kreivas voriškas kojas,

kišdamas vienintelį piktąjį dantį su prokaino adata. Montegas sugavo jį liepsnos pliūpsniu — vienu nuostabiu žiedu, sūkuriuojančiu geltonais, mėlynais ir oranžiniais žiedlapiais aplink metalinį Šunį, dengdami jį nauju kailiu, kai jis užgriuvo Montegą, bloškė jį už dešimties pėdų į medžio kamieną drauge su liepsnosvaidžiu. Jis juto, kaip padaras panaršęs sučiupo jam už kojos ir smeigė adatą, o po akimirkos Šunį griebė ugnis, išmetė į orą, degindama metalinius jo kaulų sąnarius, o iš jo vidurių raudonu srautu tartum iš sprogusios raketos išsiveržė ugnies liežuviai. Montegas gulėdamas matė, kaip tas negyvas ir kartu gyvas padaras kabarojasi ore, o sudribęs ant žemės nebejuda. Net dabar jis atrodė norįs grįžti prie žmogaus ir baigti injekciją, kurios poveikį jau jautė kojoje. Montegas pajuto didžiulį palengvėjimą, sumišusį su siaubu, kaip žmogus, vos spėjęs atšokti į šoną, tik sumuštu keliu, kliudytas devyniasdešimties mylių per valandą greičiu pro šalį prazvimbusio automobilio. Jis bijojo keltis, baiminosi, kad nuo tų vaistų visai negebės pajudinti jau nutirpusios kojos. Ėmė stingti visas kūnas...

Ir kas dabar?..

Gatvė tuščia, namas sudegintas tartum senos scenos dekoracijos, kiti namai tamsūs; Šuo čia, Bitis ten, dar kažkur kiti du gaisrininkai, o Salamandra?.. Jis įsispoksojo į milžinišką mašinos variklį. Ir šitą turės sunaikinti.

„Na, — pagalvojo jis, — pažiūrėkim, kas iš tavęs liko. Šok ant kojų. Pamažiukais, palengva ... *štai taip*!“

Atsistojo, tačiau jautė tik vieną koją. Kita buvo tarsi apdeginta pušinė malka, prikabinta vilkti už kažkokią neaiškią nuodėmę. Perkėlus ant jos svorį, išilgai blauzdos pasipylė sidabro adatėlių kruša, išėjusi pro kelį. Jis pravirko. „Nagi, klausyk, juk negalime čia pasilikti!“

Kai kuriuose namuose užsižiebė, paskui vėl užgeso šviesos. Montegas nežinojo, ar tai dėl ką tik praūžusių įvykių, ar dėl tiesiog nenormalios tylos po kautynių. Jis kėblino aplink griu-

vėsius, vis patempdamas skaudamą koją: kai ta atsilikdavo; jis ją kalbino verkšlendamas ar išrėkdamas jai nurodymus, keikdamas ją ir maldaudamas vėl tarnauti jam, kai tai šitaip gyvybiškai svarbu. Girdėjo, kaip žmonės šūkauja į tamsą ir triukšmauja. Jis pasiekė vidinį kiemą ir alėją. „Biti, — pagalvojo, — dabar tu jau nebe problema. Tu visada sakydavai: ne spręsk problemą, bet sudegink ją. Na, dabar aš padariau ir tai, ir tai. Sudie, kapitone!"

Ir jis nušlubčiojo tamsia alėja.

Kas kartas, kai tik primindavo koją, nusmelkdavo aštrus skausmas, ir jis pagalvodavo: „Koks tu kvailys, prakeiktas kvailys, baisus kvailys, idiotas, baisus idiotas, prakeiktas idiotas ir kvailys, prakeiktas kvailys. Pažiūrėk, kiek privirei košės. Kaip dabar ją išsrėbsi? Ir išdidumą, po velnių, ir savitvardą — viską tu pasiuntei velniop, nuo pat pradžių vėmei ant visų ir pats ant savęs. Iš tiesų viskas taip iš karto susikrovė, visa viena po kita: Bitis, moterys, Mildred, Klarisė — viskas. Tačiau pateisinti tavęs vis dėlto negalima, tikrai negalima! Kvailys, prakeiktas kvailys, eik ir prisipažink!"

„Ne, išsaugosim, ką galėsim, padarysim, ką dar galima padaryti. Jei jau reikės degti, pasičiupsim su savim dar kelis. Štai!"

Jis prisiminė knygas ir pasuko atgal. Kad ir menkutė tikimybė jų rasti.

Rado kelias knygas, kur ir buvo palikęs — prie sodo tvoros. Mildred, tebūna ji Dievo palaiminta, kelių nepastebėjo: keturios knygos gulėjo ten, kur jis pats buvo padėjęs. Nakties tamsoje sklido dejonės, aplinkui mirgėjo šviesų blyksniai. Riaumojo kitos salamandros, tolumoje ūžė jų varikliai, kelią per miestą sirenomis skynėsi policija.

Montegas pasiėmė keturias likusias knygas ir šokinėjo, straksėjo, vėl šokinėjo tolyn alėja ir staiga pargriuvo, tarsi jam

būtų nukirtę galvą ir liktų gulėti tik kūnas. Kažkas iš vidaus staigiai sustabdė jį ir parbloškė ant žemės. Jis gulėjo kur parkritęs ir raudojo — sulenktomis kojomis, veidu įsikniaubęs į žvyrą.

Bitis norėjo mirti.

Įsiverkęs Montegas suvokė, jog tai tiesa. Bitis norėjo numirti. Juk jis tiesiog stovėjo, iš tiesų nė nesistengdamas apsisaugoti, tik stovėjo erzindamas, kurstydamas, mąstė Montegas, ir tos minties užteko, kad rauda uždustų ir leistų įkvėpti oro. Kaip keista, keista taip norėti mirti, kad leistum žmogui vaikštinėti aplink su ginklu ir, užuot nudėjęs jį ir pats likęs gyvas, imtum rėkti ant žmonių, tyčiotis iš jų, kol visai pasiunti, ir tada...

Tolumoje pasigirdo bėgančiųjų žingsniai.

Montegas atsisėdo. Reikia dingti iš čia. Nagi, stokis, kelkis, juk negali taip sėdėti! Bet jis vis dar verkė, ir reikėjo liautis. Tai lyg jau baigė praeiti. Jis nieko nenorėjęs nužudyti, netgi Bičio. Kūnas sugniaužė jį ir susitraukė lyg įmerktas į rūgštį. Jis užspringo. Pamatė Bitį — sudegusį fakelą, nejudantį, išsidriekusį ant žolės. Sukando krumplius. Atleisk, atleisk, o Dieve, atleisk...

Jis stengėsi sudėlioti paskirus gabalus į vieną, grįžti į normalų gyvenimo kelią, kuriuo ėjo vos prieš kelias trumpas dienas, kol dar jo nebuvo išmušęs iš vėžių rėtis ir smėlis, Denhemo dantų pasta, peteliškės balsai, kibirkštis, pavojai ir nukrypimai. Juk pernelyg daug viso to kelioms trumpoms dienelėms — to per daug iš tiesų netgi visam gyvenimui.

Žingsniai jau aidėjo tolimajame alėjos gale.

„Kilk", — įsakė pats sau. „ Po velnių, kelkis!" — įsakė kojai ir atsistojo. Iš pradžių skaudėjo lyg nuo vinių, suvarytų į kelio girnelę, paskui jau tik lyg nuo adymo adatos, o pagaliau — jau tik nuo paprastų smeigtukų, o kai išsikamavo dar penkiasdešimt šuolių nušlubavęs, prisivaręs delnus rakščių iš lentinės tvoros, dilgsėjo jau tik tarsi kažkas būtų tvilkęs koją verdančiu vandeniu. Ir pagaliau koja vėl tapo jo paties dalimi, nebereikėjo bijoti,

kad bėgdamas nusilauš išnarintą kulkšnį. Godžiai žįsdamas pražiota burna naktį ir išpūsdamas ją blankią, jis įsibėgėjo kone tvirtu žingsniu. Knygas nešėsi rankose.

Galvojo apie Faberį.

Faberis buvo ten, tame smilkstančios dervos luite, jau be jokio vardo ar tapatybės. Juk jis sudegino ir Faberį. Staiga nuo tos minties jį ištiko toks šokas, kad įsijautęs pamanė, jog Faberis tikrai negyvas, iškeptas lyg tarakonas žaliojoje kapsulytėje, kurią įsimetė į kišenę žmogus, iš kurio dabar jau nieko neliko, vien griaučiai, ištempti sausgyslių.

„Nepamiršk: turi juos sudeginti, arba jie sudegins tave", — pagalvojo jis. Šiuo metu būtent taip ir yra.

Jis pasikuitė kišenėse, pinigai buvo vis dar tenai, o kitoje kišenėje rado paprastą radijo kriauklelę, per kurią šaltą juodą rytą miestas kalbėjosi pats su savimi.

„Čia policija. Mieste ieškomas pabėgėlis. Įvykdyta žmogžudystė ir daug nusikaltimų valstybei. Vardas: Gajus Montegas. Profesija: gaisrininkas. Paskutinį sykį jį matė..."

Nesustodamas jis perbėgo alėja šešis kvartalus, kol alėja atsivėrė į plačią tuščią dešimties pievelių platumo magistralę. Atrodė lyg upė be laivų, užšalusi žvarbioje aukštų baltų žibintų šviesoje. Bandydamas ją perplaukti, gali nuskęsti, jautė jis — ji pernelyg plati, pernelyg atvira. Tai lyg neapžvelgiama scena be dekoracijų, kviečianti ją perbėgti, tapti ryškiai matomam žioruojančioje žibintų šviesoje, lengvai pagaunamam, lengvai nušaunamam.

Ausyje ūžė kriauklelė:

— ... saugokitės bėgančio vyriškio... saugokitės vyriškio, bėgančio... saugokitės vienišo vyriškio, pėsčio ... saugokitės...

Montegas pasitraukė į šešėlį. Tiesiai prieš jį stovėjo degalinė — didžiulis luitas iš spindinčio porceliano plytelių. Privažiavo du sidabriniai automobiliai nusipirkti degalų. Jei jis nori eiti, ne bėgti, ramiai žingsniuoti per tą platų bulvarą, jam reikia būti

švariam ir padoriai atrodyti. Jis būtų saugesnis, jei pavyktų nusiprausti ir susišukuoti prieš einant savo keliu į ... *kur*?

„Taip, — susimąstė jis. — Tai kurgi aš bėgu?"

Niekur. Nebuvo kur bėgti, iš tikrųjų, jokio draugo, pas kurį galėtum užsukti. Išskyrus Faberį. Ir tada jis suvokė, kad iš tiesų jis instinktyviai bėga Faberio namų link. Tačiau Faberis juk jo nepaslėps — vien mėginimas tai padaryti būtų lygus savižudybei. Tačiau jis žinojo, kad vis tiek nueis pasimatyti su Faberiu, bent kelioms trumpoms minutėms. Būtent pas Faberį jis papildys savo greit senkančio tikėjimo šaltinio — tikėjimo galimybe išlikti gyvam — kuro atsargas. Jis tiesiog norėjo žinoti, kad pasaulyje yra žmogus, vardu Faberis. Norėjo pamatyti tą žmogų gyvą ir nesudegintą kaip tas kitas kūnas, o tik apsisaugojusį įsitaisius kitame kūne. Ir, žinoma, Faberiui reikia palikti šiek tiek pinigų, kad jis turėtų, kai Montegas iškeliaus toliau. Gal jis sugebėtų įsitaisyti po atviru dangumi ir gyventi paupy ir prie autostradų, laukuose ir kalvose.

Šaižus burzgimas patraukė akis į dangų.

Toli toli kilo gal dvidešimt policijos sraigtasparnių. Atrodė, lyg kažkas būtų pūstelėjęs pilką nužydėjusią pienę. Jie plazdeno siūbuodami tarsi rudens apstulbinti drugeliai, o paskui staiga vienas po kito šovė žemyn, tai čia, tai ten lėtai tūpė gatvėse, kur pasivertę automobiliais cypdami lėkė bulvarais arba vėl labai staiga stryktelėdavo į orą, tęsdami paieškas.

O štai degalinėje tarnautojai dabar aptarnavo savo klientus. Montegas iš kito šono užėjo į vyrų tualetą. Per aliuminio sieną jis girdėjo radiją pranešant: „Paskelbtas karas!" Lauke buvo siurbiamas benzinas, vyrai automobiliuose kalbėjosi su tarnautojais — apie variklius, benziną, pinigus. Montegas stovėjo stengdamasis pajusti šoką nuo ramaus radijo pranešimo, tačiau

nieko neatsitiko. Karui teks valandą dvi palaukti, jis asmeniškai į jį pateks tik po valandos kitos.

Montegas tyliai nusiplovė rankas ir veidą ir nusišluostė. Išėjo iš tualeto, atsargiai uždarė duris, žengė į tamsą ir pagaliau vėl atsidūrė prie tuščio bulvaro krašto.

Štai priešais jį žaidimas, kurį reikia laimėti — plati boulingo aikštelė šaltą rytą. Bulvaras buvo švarus lyg arena, kur netrukus įvyks neįvardytų aukų ir nežinomų žudikų pasirodymas. Oras aplink ir virš plačiosios betoninės upės virpėjo vien nuo Montego kūno šilumos — neįtikėtina, bet jis jautė, jog jo temperatūros užtenka, kad imtų vibruoti visas aplinkinis pasaulis. Jis tapo fosforescuojančiu taikiniu — žinojo tai, jautė. O dabar reikia po truputį eiti.

Už trijų kvartalų suspindėjo automobilio šviesos. Montegas giliai įkvėpė į plaučius oro, o krūtinė degė, lyg ją būtų brūkštelėję liepsnojančiu šepečiu. Gerklė nuo bėgimo išdžiūvo, burnoje — bjaurus geležies skonis, o kojos — tartum iš surūdijusio plieno.

Kokios ten šviesos? Jei pradėsi eiti, turi apskaičiuoti, per kiek laiko tos mašinos gali atsidurti čia. Ar toli iki kito šaligatvio? Atrodo, koks šimtas jardų. Gal ir nebus šimto, tačiau vis dėlto tarkim, kad šimtas, sakysim, jis eis labai lėtai, gražiai sau žingsniuos, ir gali užtrukti net trisdešimt, keturiasdešimt sekundžių nueiti visą tą kelią. O automobiliai? Ėmę važiuoti, tris kvartalus jie pralėks maždaug per penkiolika sekundžių. Taigi jei net nuo gatvės vidurio jis pradėtų bėgti?..

Jis pastatė dešinę koją, paskui kairę, paskui vėl dešinę. Išėjo į tuščią aveniu.

Žinoma, net jei gatvė būtų visiškai tuščia, negali tikėtis saugiai ją pereiti, nes iš už kalvos, kuri už keturių kvartalų, staiga gali pasirodyti automobilis, užlėkti ant tavęs ir pralėkti, tau nespėjus nė tuziną kartų įkvėpti.

Jis nusprendė neskaičiuoti žingsnių. Nežiūrėjo nei į kairę,

nei į dešinę. Šviesa nuo gatvės šviestuvų atrodė tokia ryški ir apnuoginanti lyg vidurdienio saulė — ir tokia pat karšta.

Jis klausėsi, kaip vis greitėdamas atrieda automobilis; dabar jis per du kvartalus dešinėje. Jo žibintų šviesos staiga sutrūkčiojo pirmyn atgal ir pačiupo Montegą.

„Eik toliau".

Montegas kluptelėjo, tvirčiau sugriebė knygas ir prisivertė eiti. Instinktyviai pabėgo kelis žingsnius, tada garsiai pasikalbėjo pats su savimi ir susiėmęs vėl ėmė žingsniuoti. Jis jau buvo įpusėjęs gatvę, tačiau automobilio varikliai riaumojo vis garsiau, nes jis lėkė kaskart greičiau.

„Policija, žinoma. Jie mane mato. Tačiau neskubėk, dabar neskubėk, ramiai, nesigręžiok, nesidairyk, neišsiduok, kad esi susirūpinęs. Eiti, štai ko reikia, eiti, eiti."

Automobilis lėkė. Automobilis riaumojo. Automobilis didino greitį. Automobilis švilpė. Automobilis garsiai griaudėjo. Automobilis atlėkė slysdamas žemės paviršiumi. Jis artėjo švilpdamas lyg kulka, iššauta nematomo šautuvo. Skuodė 120 mylių per valandą. Siekė mažiausiai 130. Montego žandikauliai kaukšėjo. Atrodė, kad atlekiančių žibintų karštis degina skruostus, mirguliuoja po vokais ir gličiu prakaitu aplieja visą kūną.

Jis ėmė idiotiškai blaškytis, kalbėtis pats su savimi, o paskui neišlaikė ir vėl leidosi bėgti. Kuo toliausiai metė kojas į priekį, žemyn, ir vėl pirmyn, žemyn ir atgal, pirmyn, žemyn, atgal. Dieve! Dieve! Jis išmetė knygą, stabtelėjo, vos negrįžo, bet apsigalvojo, puolė pirmyn, klykdamas betoninėje tuštumoje, o automobilis skuodė paskui savo masalą; beliko du šimtai, šimtas pėdų, devyniasdešimt, aštuoniasdešimt, septyniasdešimt. Montegas žiopčiojo, skėsčiojo rankomis, kojos — aukštyn žemyn pirmyn, aukštyn žemyn pirmyn, artyn, artyn, kaukdamas, šaukdamas. Kai galvą jis staiga pasuko ir į akis plykstelėjo balta šviesa, mašina ėmė jau pati ryti savo šviesą, jau darda per jį niekas kitas, tik

deglas, lekiantis stačiai į jį; baisus riaumojimas, kraupus kauksmas. Ir štai jau beveik visai ant jo!

Jis suklupo ir pakrito.

„Žuvau! Viskas baigta!“

Tačiau kritimas viską pakeitė. Likus akimirkai, iki užlėkdamas ant jo, sulaukėjęs automobilis staiga pasuko, šovė į šalį ir nuvažiavo. Montegas gulėjo kniūbsčias išsitiesęs; drauge su melsvais dūmais iš automobilio jį pasiekė ir juoko atgarsiai.

Dešinę ranką jis buvo atmetęs virš galvos ant asfalto. Dabar, pakėlęs tą ranką, per patį didžiojo piršto galiuką jis pamatė vos vos įžiūrimą šešioliktos colio dalies storumo juodą protektoriaus žymę, paliktą pralėkusio automobilio prisilietusios padangos. Kildamas ant kojų, jis netikėdamas žiūrėjo į tą juodą brūkšnį.

„Tai nebuvo policija“, — pagalvojo jis. Pažvelgė į bulvarą. Ten dabar buvo tuščia. Pilnas automobilis įvairiausio amžiaus paauglių. Dievaži, nuo dvylikos iki šešiolikos, švilpiančių, klykiančių, dūkstančių, pamačiusių vyriškį, labai keistai atrodantį, žingsniuojantį vyriškį — retenybę. Jie nutarė: „Pribaikim jį“, — nė nežinodami, kad tai pabėgėlis ponas Montegas. Taip, tai buvo būrys vaikų, sumaniusių smagiai pasivažinėti, nudumti kokius penkis ar šešis šimtus mylių naktį, mėnesienoje, apledėjusiais nuo vėjo ir greičio veidais. Ir dievai žino, ar jie grįš, ar negrįš su aušra, gyvi ar negyvi — štai kokia nuotykių esmė.

„Galėjo mane užmušti, — pagalvojo Montegas svirduliuodamas, o oras vis dar siūbavo, draikydamas aplink jį dulkes. Jis glostė nubrozdintą skruostą. — Būtų užmušę mane nei iš šio, nei iš to, be jokios priežasties.“

Jis nuėjo prie tolimojo šaligatvio, raginančio kiekvieną pėdą žengti ir nesustoti. Kažkokiu būdu susirinko išbarstytas knygas, o vėliau nė neprisiminė, kad būtų pasilenkęs ar kėlęs jas. Montegas vis kilnojo ir kilnojo jas iš vienos rankos į kitą, lyg kortas svarstydamas apie ėjimą.

„Kažin, ar ne jie užmušė Klarisę?“

Jis stabtelėjo, ir protas labai garsiai pakartojo tą frazę:

— *Kažin, ar ne jie užmušė Klarisę!*

Norėjo klykdamas vytis juos iš paskos.

Akys sudrėko.

Jis išsigelbėjo tik pargriūdamas paslikas. To automobilio vairuotojas, pamatęs Montegą tysantį, instinktyviai įvertino tikimybę, kad riedant per kūną tokiu dideliu greičiu mašina gali apvirsti ir juos visus ištaškyti. Jeigu Montegas būtų likęs *stačias* taikinys...

Jis aiktelėjo.

Toli bulvare, už keturių kvartalų, pasirodė tas pats automobilis. Apsisukęs ant užpakalinių ratų, jis jau lėkė atgal, įžambiai įkirtęs į priešingo eismo juostą, didindamas greitį.

Tačiau Montego jau nebebuvo, jis slėpėsi saugioje tamsioje alėjoje, dėl kurios ir buvo patraukęs ilgon kelionėn prieš valandą — ar prieš minutę? Stovėjo drebėdamas nuo nakties šalčio, pažvelgė atgal, kai automobilis pralėkė ir nušliuožė atgal į aveniu vidurį, skleisdamas aplinkui juoką, ir išnyko.

Toliau judėdamas tamsoje, Montegas matė, kaip iš dangaus, tarsi pirmosios artėjančios ilgos žiemos snaigės, vis krenta ir krenta sraigtasparniai...

Namas stovėjo gaubiamas tylos.

Montegas priėjo iš galo, lėtai slinkdamas per rasotus narcizus ir rožes, šlapią žolę ir kvėpdamas sodrų jų kvapą. Palietė pridengtas galines duris; supratęs, kad jos praviros, prasmuko vidun, įtempęs klausą, žengė į verandą.

„Ar jūs miegate, ponia Blek? — paklausė jis. — Žinau, kad tai negerai, bet jūsų vyras tai darė kitiems, niekada neklausdamas, niekada kitais nesirūpindamas. O dabar, kadangi esate gaisrininko žmona, tai jūsų namo, jūsų pačios eilė — už visus

tuos namus, kuriuos sudegino jūsų vyras, už visus tuos žmones, kuriuos jis įskaudino nesusimąstęs, 'dabar ugnis supleškins jūsų namą."

Namas neatsiliepė.

Jis paslėpė knygas virtuvėje ir vėl išėjo į alėją, atsigręžė, o namas, vis dar gaubiamas tamsos ir ramybės, miegojo.

Montegas keliavo per miestą. Sraigtasparniai, lyg suplėšyto popieriaus skiautelės, sukosi ore; jis pasiuntė aliarmo signalą iš vienišos telefono būdelės šalia nakčiai uždarytos parduotuvės. Tada, stovėdamas sužvarbęs nakties ore, laukė, kol tolumoje ims kaukti gaisrininkų sirenos ir atlėks salamandros deginti pono Bleko namų, bet, kol tas darbe, jo žmona tirtėdama stovės ryto vėsoje, matys, kaip jų stogas čiuožia ir krinta į ugnį. Dabar kol kas ji dar miegojo.

„Labanakt, ponia Blek", — pagalvojo jis.

— Faberi!

Montegas dar sykį pabeldė, išgirdo šnabždesį ir ilgai laukė. Tada, po kokios minutės, mažame Faberio namelyje sumirgėjo nedidukė šviesėlė. Dar po valandėlės galinės durys atsivėrė.

Jiedu stovėjo naktyje žiūrėdami vienas į kitą, tartum nė vienas netikėtų kito buvimu. Paskui Faberis sujudėjo, ištiesė ranką, sugriebė Montegą, įsitraukė jį, pasodino, o pats grįžo atgal ir klausydamasis pastovėjo prie durų. Tolumoje kaukė sirenos. Faberis įėjo ir užtrenkė duris.

Montegas tarė:

— Elgiausi kaip visiškas kvailys. Negaliu ilgam pasilikti. Keliauju Dievas žino kur.

— Nors elgeisi kaip kvailys, bet nors gynei protingus dalykus, — atsakė Faberis. — Maniau, tavęs jau gyvo nebėra. Audiokapsulė, kur buvau tau davęs...

— Sudegė.

— Girdėjau, kaip su tavim kalbėjo kapitonas, ir staiga — nieko. Buvau beeinąs tavęs ieškoti.

— Kapitonas negyvas. Atrado audiokapsulę, išgirdo tavo balsą, ketino susekti tave. Nužudžiau jį liepsnosvaidžiu.

Faberis atsisėdo ir kurį laiką tylėjo.

— Dieve mano, kaipgi čia taip atsitiko? — kalbėjo Montegas. — Dar tik vakar naktį viskas buvo tvarkoj, o dabar — jaučiu, kad skęstu. Kiek kartų žmogus gali pasiekti dugną ir vis dar išlikti gyvas? Nebegaliu kvėpuoti. Bitis negyvas, o kitados jis buvo mano draugas. Ir Milė išėjo, o maniau, kad ji — mano žmona; dabar nežinau. Ir namas sudegintas. Ir darbo nebeturiu, ir pats turiu slapstytis. Pakeliui pakišau knygą gaisrininkui. Viešpatie Kristau, kiek pridirbau per vieną vienintelę savaitę!

— Padarei, ką privalėjai padaryti. Jau ilgą laiką tai kaupėsi.

— Tikiu tuo, jei jau neturiu kuo tikėti. Susikaupė ir įvyko. Jau ilgą laiką tai jaučiau — kažkas many kaupėsi, gyvenau darydamas viena, o jausdamas kita. Dieve, visa tai jau ir buvo. Stebėtina, kad iš mano išorės to nematyti, kaip, pavyzdžiui, nutukimo. Ir štai aš čia atėjau sudarkyti ir tavo gyvenimą. Jie gali atsekti.

— Pirmąkart po daugelio metų jaučiuosi gyvas, — pasakė Faberis. — Jaučiu darąs tai, ką turėjau padaryti jau prieš daugelį metų. Ir kol kas nieko nebijau. Gal dėl to, kad pagaliau darau tai, ką reikia. O gal dėl to, kad pasielgiau neapdairiai ir nenoriu tau pasirodyti bailys. Manau, man teks atlikti žymiai drąsesnių poelgių, pačiam išeinant į šviesą, todėl nenoriu sužlugdyti darbo ir vėl persigąsti. Kokie tavo planai?

— Toliau slapstytis.

— Žinai, kad vyksta karas?

— Girdėjau.

— Dieve, argi ne juokinga? — pasakė senukas. — Tai atrodo taip tolima, nes turime savo bėdų.

— Neturėjau laiko pamąstyti. — Montegas ištraukė šimtą

dolerių. — Noriu palikti tai tau. Naudok kaip tinkamas, kai manęs nebebus.

— Bet...

— Gal iki vidurdienio jau būsiu nebegyvas, imk juos.

Faberis linktelėjo:

— Geriau eik upės link, jei tik gali, keliauk palei ją ir, jei aptiktum seną geležinkelį, nusitęsusį per laukus, eik palei jį. Nors šiais laikas beveik visas susisiekimas vyksta oru ir dauguma bėgių apleista, tie vis dar likę ir rūdija. Girdėjau visoje šalyje — tai šen, tai ten — vis dar esant klajoklių stovyklų, vadinamų keliaujančiomis stovyklomis; jeigu nueisi pakankamai giliai į šalį ir įdėmiai dairysies, sako, galima sutikti senų Harvardo mokslininkų palei bėgius tarp šitų vietovių ir Los Andželo. Dauguma jų ieškomi ir miestuose medžiojami. Spėju, kad jų dar išlikę; žinia, ne taip jau daug, nes, manau, vyriausybė niekuomet nelaikė jų tokia didele grėsme, kad imtųsi juos stropiai gaudyti. Galėtum kurį laiką slapstytis drauge su jais ir susisiekti su manimi Sent Luise. Šįryt penktą valandą išvykstu autobusu, kad susitikčiau tenai su tuo bedarbiu spausdintoju. Pagaliau lendu iš savo vidaus ir tampu atviras. Šie pinigai bus tinkamai panaudoti. Ačiū, ir telaimina tave Dievas. Gal norėtum keletą minučių numigti?

— Ne, verčiau jau bėgsiu.

— Apsižiūrėkim, kas darosi.

Jis skubiai nusitempė Montegą į miegamąjį ir pakėlė paveikslo rėmus šoninėje sienoje, atskleisdamas atviruko dydžio televizoriaus ekraną.

— Visada norėjau nediduko televizoriaus, prie kurio galėčiau prieiti, o prireikus uždengti delnu, ne tokio, kad galėtų savo kauksmu pargriauti mane, ne kokio monstro. Taigi matai. — Spragtelėjęs įjungė.

— Montegas, — pasakė televizorius, ir ekrane užsižiebė: — M-O-N-T-E-G-A-S. — Pavardę paraidžiui pakartojo ir

balsu. — Gajus Montegas. Vis dar slapstosi. Jo ieško policijos sraigtasparniai. Iš kito rajono atvežtas kitas mechaninis šuo...

Montegas su Faberiu susižvalgė.

— ...Mechaninis šuo *niekada* neklysta. Niekada nuo tų laikų, kai buvo pirmą kartą panaudotas bėgliui susekti, šis nepaprastas žmonijos išradimas nepadarė klaidos. Šiąnakt mūsų kanalui suteikta garbė sekti Šunį filmuojant iš sraigtasparnio, kai jis pradės ieškoti savo taikinio...

Faberis pripylė dvi taures viskio:

— Mums jis nepakenks.

Jie išgėrė.

— ... Mechaninio šuns uoslė tokia jautri, kad jis gali prisiminti dešimt tūkstančių įvairių kvapų ir susekti bet kurį iš tų dešimties tūkstančių žmonių neperprogramuotas!

Faberis pajuto šiurpuliuką ir apsidairė po namus, peržvelgė sienas, duris, durų rankeną ir kėdę, kurioje sėdėjo Montegas. Montegas pastebėjo tą žvilgsnį. Jie abu skubiai dairėsi po namus, ir Montegas pajuto, kaip plečiasi šnervės — jis suprato, kad stengiasi užuosti savo paties pėdsakus, ir staiga jo uoslės aštrumo ima pakakti, kad pajustų, kokį jis palikęs taką kambario ore; pamatė vos įžiūrimus savo rankos prakaito lašelius, nusėjusius durų rankeną; jų buvo gausybė, jie žvilgėjo it nedidelio sietyno brangakmeniai, sudarė tarsi švytintį debesį, gniaužiantį kvapą vaiduoklį. Jis matė, kaip Faberis irgi sulaiko kvapą iš baimės, kad neįsitrauktų to vaiduoklio sau į kūną, nes jis galbūt užterštas besislapstančio žmogaus fantomo iškvepiamu oru ir kvapais.

— Mechaninis šuo šiuo metu nuleidžiamas sraigtasparniu į gaisro vietą!

Ir štai mažajame ekranėlyje — sudegintas namas, minia, kažkas uždengta, ir iš dangaus plasnodamas tarsi groteskiška gėlė nusileidžia sraigtasparnis.

„Taip, jie nutarė žaisti toliau, — mąstė Montegas. — Cirkas turi tęstis, net ir tada, jei už valandos įsiliepsnos karas..."

Jis kaip užburtas stebėjo, kas vyksta ekrane, vengdamas net krustelėti. Tai atrodė taip tolima, lyg visiškai jam svetima; tai buvo spektaklis — su juo visai nesusijęs, nuostabus, netgi keistokai malonus pažiūrėti. „Visa tai man, — pamanė jis, — visa tai vyksta tik dėl *manęs*, kaip Dievą myliu“.

Jei būtų norėjęs, būtų galėjęs patogiai čia sau užsibūti ir stebėti visą medžioklę — skubiai besiplėtojančią alėjomis, gatvėmis, atviromis aveniu, per aikštes ir žaidimų aikšteles, šen ar ten stabtelint dėl neišvengiamų reklamų, kitomis alėjomis iki pat degančio ponų Blekų namo, ir kol galiausiai pasieks šį namelį, kur jiedu su Faberiu sėdi ir gurkšnoja viskį, kol elektroninis Šuo suuostys paskutinius jo pėdsakus, tyliai lyg pačios mirties šuoras, ir sustos lauke palei štai šitą langą. Tada panorėjęs Montegas galėtų pakilti, nueiti prie lango, nenuleisdamas vienos akies nuo televizoriaus, atidaryti langą, persisverti, pasižiūrėti atgal ir išvysti pats save kaip dramos veikėją, perdirbtą, stovintį čia, iš lauko išpieštą mažame ryškiame televizoriaus ekrane — dramą, kurią reikia stebėti objektyviai, žinant, kad kitose svetainėse su sienrodžiais jis bus didelis kaip gyvas, natūraliai spalvingas, tobulų dimensijų! Ir jeigu budriai stebėtų, galėtų matyti save akimirksnį prieš panirdamas į nebūtį, kai jį pervers lemtinga adata, kad būtų patenkinta šitokia daugybė sienrodžių žiūrovų, kuriuos prieš kelias minutes paklaikusiai kaukdamos iš miego prikėlė jų svetainių sienos, kviesdamos pasižiūrėti didžiojo reginio, medžioklės, dramos su vieninteliu veikėju.

Gal būtų laiko kalbai pasakyti? Ar negalėtų jis, Šuns nustvertas dešimties, dvidešimties ar trisdešimties milijonų akyse, viena vienintele fraze ar žodžiu apibendrinti viso savo pastarosios savaitės gyvenimo, kad tai ilgam įsispaustų jų atmintin ir po to, kai Šuo nusisuks, sukandęs jį savo dantimis kaip metalinėmis replėmis, ir nurisnos į tamsą, o kamera nejudės, stebėdama tolumoje nykstantį padarą — puikus vaizdas! Ką jis galėtų pasakyti

vieninteliu žodžiu, keliais žodžiais, kad nusvilintų veidus jiems visiems ir taip pažadintų?

— Štai žiūrėk, — tarė Faberis.

Iš sraigtasparnio lengvai nusileido kažkoks blyškiai žalsvai švytintis padaras — nei mašina, nei gyvūnas, nei gyvas, nei negyvas. Jis stovėjo šalia rūkstančių Montego namo griuvėsių, o vyrai atnešė prie jo išmestąjį Montego liepsnosvaidį ir prikišo jį prie pat Šuns nosies. Tas sudūzgė, suspragsėjo, suūžė.

Montegas papurtė galvą, pakilo ir ištuštino taurę:

— Man laikas. Atsiprašau dėl viso to.

— Dėl ko? Dėl manęs, mano namo? Aš visko nusipelniau. Dėl Dievo meilės, bėk. Gal man pavyktų juos čia sulaikyti...

— Palauk. Jokios naudos, jei atras tave. Kai išeisiu, lovatiesę, kurią liečiau, kėdę valgomajame — sudegink savo kambaryje atliekų degintuve. Su spiritu nuvalyk baldus, durų rankeną. Sudegink takelį svetainėje. Visuose kambariuose įjunk visu pajėgumu oro kondicionierius ir išpurkšk skysčiu nuo kandžių, jei turi. Tada paleisk kuo stipriau pievelės laistytuvus ir nuplauk šaligatvius. Gal vis dėlto pavyktų užmušti kvapą čia, *viduje*.

Faberis paspaudė jam ranką.

— Aš pasirūpinsiu. Sėkmės tau. Jei abu būsime sveiki, kitą savaitę ar gal dar kitą susižinosime — rašyk į Sent Luisą, iki pareikalavimo. Atsiprašau, kad šį kartą negaliu visą laiką būti su tavimi ausiniu telefonu. Tas abiem mums praverstų, bet gaila, kad daugiau jų neturiu. Matai, niekad nesitikėjau, kad tai panaudosiu. Koks kvailas senis, visai be galvos. Žioplys, žioplys. Tai va, daugiau neturiu žalių kulkelių, tam tinkamų, kad įkiščiau tau į galvą. Dabar eik!

— Dar vienas, paskutinis dalykas. Skubus. Greitai duok man lagaminą ir prikišk savo purviniausių drabužių — seną lietpaltį, kuo nešvaresnį, tuo geriau, marškinius, senų sportbačių ir kojinių...

Faberis nuskubėjo ir po minutės grįžo. Jie aplipdė kartoninio lagaminėlio visus plyšius švaria juosta.

— Kad išlaikytų senąjį pono Faberio kvapą, aišku? — prakaituodamas prie užduoties tarė Faberis.

Montegas apšlakstė lagaminėlį viskiu.

— Nenorėčiau, kad Šuo užuostų iškart du kvapus. Galiu pasiimti šitą viskį? Vėliau man prireiks. Ak Dieve, tikiuosi, kad mums pavyks!

Jie dar viens kitam paspaudė rankas ir išeidami pro duris žvilgtelėjo į televizorių. Šuo jau buvo ėmęsis darbo, sekamas pakibusių sraigtasparnio kamerų, tyliai tyliai uosdamas didį nakties vėją, jis lėkė pirmąja alėja.

— Viso gero!

Ir Montegas guviai išskubėjo pro užpakalines duris, bėgdamas su pustuščiu lagaminėliu. Už nugaros išgirdo pradedančią veikti pievelės purškimo sistemą; nakties tyloje atrodė, kad švelniai šiurena lietus, o paskui — į visas puses vis smarkiau ėmė šniokšti vanduo. Jis plovė šaligatvius, nubėgo net per alėją. Keli to lietaus lašai užtiško ant Montego veido. Jis pamanė dar nugirdęs senuką atsisveikinant, bet nebuvo tikras.

Jis bėgo kiek kojos neša tolyn nuo namo, žemyn upės link.

Montegas vis bėgo.

Jis jautė Šunį tarsi skubiai besiartinantį šaltą ir sausą rudenį, tarsi vėją, kuris pralėkdamas nė nejudina žolės, nečaižo langų ir netrikdo lapų šešėlių ant baltų šaligatvių. Šuo nelietė pasaulio, jis bėgo nešdamasis tylą, ir galėjai jausti, kaip nuo tos tylos po visą miestą kyla spaudimas, slegiantis tau nugarą. Montegas juto tą slėgimą kylant ir leidosi bėgti dar smarkiau.

Pakeliui upės link jis stabtelėjo atsikvėpti, paspoksoti pro neryškiai apšviestus pabudusių namų langus į žmones, žiūrinčius sienrodžius. O juose — mechaninis Šuo, kaip neono garų

kamuolys, kaip voras, minantis pirmyn, tai pasirodantis, tai išnykstantis! Štai jis Guobų terasose, Linkolno gatvėje, prie Ąžuolų, Parko alėjoje ir jau kyla alėja Faberio namų link!

„Bėk pro šalį, — pagalvojo Montegas, — nesustok, bėk pirmyn, nesuk į vidų!"

Sienrodyje — Faberio namas ir nakties ore pulsuojanti laistymo sistema.

Šuo virpėdamas stabtelėjo.

„Ne! — Montegas įsitvėrė palangės. — Ne čia! Tik ne *čia*!"

Jis vis kaišiojo ir kaišiojo prokaino adatą. Adatai dingstant Šuns nasruose, nuvarvėjo vienas tyras amžinojo miego skysčio lašelis.

Montegas sulaikė kvapą, į krūtinę lyg kas įspraudė kumštį.

Šuo apsisuko ir nušuoliavo tolyn nuo Faberio namo, vėl ta pačia alėja.

Montegas pažvelgė į dangų. Artėjo sraigtasparniai. Lyg didžiulis vabzdžių spiečius vienintelio šviesos šaltinio link.

Montegas sąmoningai prisivertė suvokti, kad tai — ne pramanytas epizodas, kuriuo galėtum susidomėti traukdamas toliau upės link: tai tikrovėje vykstanti jo paties šachmatų partija, kurią jis pats ir stebi ėjimas po ėjimo.

Jis šūktelėjo, stengdamasis atsiplėšti nuo paskutinio gatvės namo langų ir jame vykstančio kerinčio seanso. *„Po velnių!"* — ir čia jo jau nebėra! Alėja, gatvė, alėja, gatvė — ir upės kvapas. Koją aukštyn, žemyn, aukštyn, žemyn. Jei kameros pagautų, greitai pasidarytų milijonai bėgančių Montegų. Dvidešimt milijonų bėgančių Montegų, lekiančių kaip senoje mirgančioje Kistounų komedijoje: policininkai, plėšikai, persekiotojai ir persekiojamieji, medžiotojai ir medžiojamieji — jis tai yra matęs jau kokį tūkstantį kartų. Jį atsiveja dvidešimt milijonų tylutėliai lojančių Šunų, atmušamų sienrodžių: nuo dešiniosios sienos į viduriniąją, nuo jos — į kairiąją, paskui dingstančių viduriniojoje sienoje, tada pasirodančių dešiniojoje, po to viduriniojoje, kairiojoje ir taip toliau.

Montegas įsikišo į ausį kriauklinį radiją:

— Policija siūlo visiems Guobų terasų gyventojams elgtis šitaip: visi kiekviename name visose gatvėse atidaro priekines arba užpakalines duris ir žiūri pro langus. Bėglys negalės pasprukti, jeigu visi ims žiūrėti į gatvę iš savo namų. Pasiruošt!

Žinoma! Kodėl jie to nepadarė anksčiau! Kodėl per visus tuos metus dar nebuvo išmėgintas šitoks žaidimas? Visi pakyla ir žiūri į gatvę! Jis neliktų nepastebėtas! Vienintelis žmogus vienišas bėgantis naktiniu miestu, vienintelis žmogus ant kojų!

— Taigi, kai suskaičiuosime iki dešimt! *Vienas*! *Du*!

Jis pajuto, kaip miestas kyla.

— Trys!

Pajuto, kaip miestas pasuko prie tūkstančių savo durų.

Greičiau! Koja aukštyn, žemyn!

— Keturi!

Žmonės, per miegus vaikštinėjantys koridoriais.

— Penki!

Jis pajuto juos uždėjus rankas ant durų rankenų!

Nuo upės dvelkė vėsa kaip po smarkios liūties. Gerklė peršėjo, akys nuo bėgimo išdžiūvusios. Jis suklykė, lyg klyksmas būtų galėjęs stumtelėti pirmyn, sviesti per paskutinius šimtą jardų.

— Šeši, septyni, aštuoni!

Penkių tūkstančių durų rankenos pasisuko.

— Devyni!

Jis nubėgo tolyn nuo paskutinės namų eilės prie skardžio, vedančio į juodą judančią masę.

— Dešimt!

Durys atsivėrė.

Jis įsivaizdavo tūkstančių tūkstančius veidų, įsmeigusių žvilgsnius į kiemus, alėjas ir į dangų, veidus, pridengtus užuolaidomis, blyškius, nakties išgąsdintus veidus tarsi pilkus gyvūnėlius, spoksančius iš elektrinių olų, veidus pilkomis bespalvėmis

akimis, pilkais liežuviais ir pilkomis mintimis, prasiskverbiančiomis pro sustingusio veido odą.

Tačiau jis jau buvo prie upės.

Jis pamerkė į ją ranką — vien kad įsitikintų, jog ji — tikra. Įbrido, nusitraukė visus drabužius, kad tamsa paliestų odą, žvarbiu skysčiu apsitaškė kūną, rankas, kojas ir galvą, atsigėrė, kvėptelėjo jo į nosį. Paskui apsirengė senaisiais Faberio drabužiais, apsiavė jo batais. Savo drabužius sumetė į upę ir stebėjo, kaip tie dingsta iš akių. Paskui, nešdamasis lagaminą, brido į upę, kol jau nebesiekė dugno, ir srovės buvo nuneštas į tamsą.

Kai Šuo pasiekė upę, Montegas buvo nuplaukęs pasroviui tris šimtus jardų. Virš galvos orą drebino milžiniški ūžiantys sraigtasparnių ventiliatoriai. Ant upės krito šviesos srautas, ir Montegas paniro slėpdamasis nuo ryškios iliuminacijos, panašios į pro debesis prasiveržusią saulę. Jis juto, kaip upė neša jį pirmyn savo keliu, tolyn į tamsą. Tada šviesos nukrypo atgal į žemę, sraigtasparniai vėl puolė į miestą, lyg būtų užuodę naujus pėdsakus. Kai jų nebeliko, dingo ir Šuo, liko tik šalta upė ir Montegas, plūduriuojantis netikėtoje ramybėje — toldamas nuo miesto, šviesų ir persekiojimų, toldamas nuo visko.

Jautėsi tartum nulipęs nuo scenos su būriu aktorių. Tartum būtų palikęs didingą seansą su visokiais kažką kuždančiais vaiduokliais. Jis ėjo iš bauginančios tikrovės į tokią, kuri atrodė netikroviška, nes buvo visiškai nauja.

Pro šalį slydo juodi krantai, o jis žingsniavo laukais per kalvas. Pirmą kartą per dešimtis metų virš jo pasirodė žvaigždės, milžiniškos vis tuo pačiu ratu plevenančios ugnies procesijos. Jis matė, kaip danguje įgyja pavidalą didžiulis žvaigždžių spiečius, grasinantis užvirsti ir jį sutraiškyti.

Jis atsipalaidavęs plaukė ant nugaros, o lagaminėlis prisipildė vandens ir nuskendo; upė buvo romi, neskubri, tekanti tolyn

nuo žmonių, per pusryčius mitusių šešėliais, per pietus — garais ir rūku per vakarienę. Upė iš tiesų buvo tikra — patogiai nešė jį ir pagaliau davė laiko, laisvo laiko pamąstyti apie šį mėnesį, šiuos metus, apie daugybę gyvenimo metų. Jis klausėsi, kaip vis lėčiau plaka širdis, drauge su krauju nustojo pašėlusiai pulsuoti mintys.

Tada žemai danguje pamatė mėnulį. Iš kur mėnulis, iš kur jo šviesa? Iš saulės, žinoma. O kas uždega saulę? Jos pačios ugnis, ji dega, dienų dienas. Saulė ir laikas. Saulė, laikas ir ugnis. Ugnis. Upė švelniai plaukdino jį pirmyn. Danguje saulė, o žemėje — laikrodžiai. Visa tai susipynė Montego sąmonėje ir tapo viena. Po ilgų metų žemėje ir truputį paplaukęs upe *jis* suprato, kodėl daugiau niekada gyvenime nieko nedegins.

Saulė dega kas dieną. Ji degina Laiką. Pasaulis lekia ratu, sukasi aplink savo ašį, o laikas skuba deginti metus, taigi drauge ir žmones, degina pats, jis nė kiek jiems nepadeda. Taigi, jei jis degino su gaisrininkais daiktus, o saulė degino Laiką, vadinasi, *viskas* sudegdavo!

Vienam iš jų reikia liautis deginus. Saulė jau tikrai nesiliaus. Taigi atrodo, kad teks liautis Montegui ir žmonėms, su kuriais jis drauge dirbo vos prieš kelias valandas. Reikia vėl pradėti saugoti ir kaupti, kas nors turi pradėti saugoti ir prižiūrėti vienu ar kitu būdu žmogaus sukurtas vertybes knygose, įrašuose, žmonių galvose — bet kokiu būdu, kol jos dar nesugedo, nesupuvo, kol jų nesukapojo kandys, vabalai, graužiantys knygas, rūdys ir vyrai su degtukais. Pasaulyje visą laiką liepsnoja įvairiausi gaisrai. Dabar jau pats laikas susiburti į asbesto audėjų gildiją.

Jis pajuto, kaip kulnas atsirėmė į žemę, palietė akmenis ir akmenukus, brūkštelėjo per smėlį. Upė nunešė jį prie kranto.

Jis pasižiūrėjo į didžiulį juodą padarą be akių ir šviesos, be formos, nutįsusį gal tūkstantį mylių — ir tįsantį dar toliau, su žolėtomis kalvomis ir miškais, jau laukiančiais jo.

Jis dvejojo, nesiryždamas palikti jaukaus vandens srauto. Bijojo, kad ten bus Šuo, medžiai staiga gali palinkti nuo stipraus sraigtasparnių vėjo.

Tačiau ten, aukštai, pūtė tik paprastas rudens vėjas, plaukiantis lyg dar viena upė. Kodėl nebesiveja Šuo? Kodėl paieškos nukrypo į žemę? Montegas *įsiklausė*. Nieko. Ničnieko.

„Mile, — pagalvojo jis. — Štai kokie erdvūs šitie laukai. Įsiklausyk į juos! Nieko, ničnieko. Tiek tylos, Mile, įdomu, ar tu tai atlaikytum? Ar šauktum: užsičiaupk, užsičiaupk! Mile, Mile." Ir jis nuliūdo.

Čia nebuvo nei Milės, nei Šuns, bet sauso šieno kvapas, atsklidęs iš tolimų laukų, grąžino Montegą prie žemės. Jis prisiminė ūkį, kuriame lankėsi pačioje jaunystėje, vieną iš tų itin nuostabių dienų, kai pats išvysdavo, kad kažkur už septynių nerealybės šydų, už televizijos svetainės sienų ir už siauro apsauginio miesto griovio žolę atrajoja karvės, vidurdienio kaitroje šiltoje baloje guli kiaulės ir lodami baltas avis ant kalvos vaiko šunys.

Dabar sauso šieno kvapas, vandenų srovenimas jam priminė, kaip buvo gera miegoti kvepiančiame šiene vienišoje daržinėje toli nuo triukšmingų autostradų, už ramios ūkininko trobos, šalia senovinio vėjo malūno, kuris ūžia virš galvos lyg skaičiuotų prabėgančius metus. Visą naktį jis gulėjo aukštos daržinės pastogėje, klausydamasis, kaip kažkur krebžda vabzdžiai, gyvūnėliai ir šlama medžiai.

Naktį, galvojo jis, išgirstų apačioje tartum kažką einant. Įsitemptų ir atsisėstų. Žingsniai nutoltų, jis vėl atsigultų ir pasižiūrėtų pro pastogės langelį labai vėlai naktį, ir pamatytų, kaip pirkioje užgęsta šviesos, o labai jauna ir graži moteris sėdėtų prie neapšviesto lango, pindamasi kasas. Sunku būtų ją įžiūrėti, tačiau veidas būtų panašus į mergaitės, dabar esančios jau taip toli praeityje, taip toli toli, mergaitės, kuri galėdavo atspėti, koks bus oras, kurios nenudegindavo jonvabaliai, mergaitės, kuri ži-

nojo, ką reiškia, jei pienė nusitrina tau į smakrą. Paskui ji nueitų nuo šilto lango ir vėl pasirodytų antrame aukšte, mėnesienos apšviestame savo kambaryje. O tada, praūžus mirties garsui, pralėkus reaktyviniams lėktuvams, raižantiems dangų palei horizontą į du juodus gabalus, jis gulėtų pastogėje pasislėpęs ir saugus, stebėdamas tas keistas naująsias žvaigždes prie žemės krašto, nykstančias nuo švelnios žarų spalvos.

Ryte nesijaustų neišsimiegojęs, nes nuo tobulos kaimo nakties kvapų ir garsų būtų pailsėjęs ir pamiegojęs plačiai atvertomis akimis, o lūpos, kai prisiminęs pagalvotų apie jas, šypsotųsi.

O tenai, daržinės kopėčių papėdėje, jo lauktų neįtikėtinas dalykas. Jis atsargiai nuliptų rausvoje ankstyvo ryto šviesoje, taip stipriai jausdamas pasaulį, kad net baisu, stovėtų virš mažojo stebuklo ir pagaliau pasilenkęs paliestų jį.

Vėsi šviežio pieno stiklinė, keli obuoliai ir kriaušės šalia kopėčių.

Tai viskas, ko jis dabar norėtų. Kelių ženklų, kad neaprėpiamas pasaulis jį priima ir duoda daug laiko, kurio jam reikia, kad apmąstytų viską, ką reikia apmąstyti.

Stiklinės pieno, obuolio, kriaušės.

Jis išlipo iš upės.

Krantas griūte užgriuvo jį tarsi potvynio banga. Jį prislėgė tamsa ir laukų vaizdas, ir milijonas kvapų vėjyje, kuris lyg ledas stingdė kūną. Jis griuvo ant nugaros, nuo tamsos, garso ir kvapo, ausyse jam spengė. Svaigo galva. Į akis tarsi liepsnojantys meteorai liejosi žvaigždžių šviesa. Jis norėjo vėl pulti į upę, kad ta saugiai neštų kažkur tolyn. Ši iškilusi tamsi žemė priminė: kartą vaikystėje maudantis iš niekur užgriuvusi didžiausia atminties istorijoje banga, bloškusi į sūrų dumblą ir žalią tamsą, o vanduo degino gerklę, nosį, jis žiaukčiojo ir rėkė! Per daug vandens!

O čia per daug žemės.

Iš tamsiosios sienos priešais staiga pasigirdo šnaresys.

Kažkoks šešėlis. Dvi akys. Tarsi jį stebinti pati naktis. Tarsi jį matantis miškas.

Šuo!

Po viso šito — tiek bėgus, lėkus, prakaitavus ir vos neprigėrus, nukakus šitaip toli; po visų tų pastangų pasijutus jau saugiam, su palengvėjimu atsidusti, išlipti į krantą ir vien tam, kad prieš tave vėl atsirastų...

Šuo!

Montegas iš sielvarto šūktelėjo. Ne, šito bet kokiam žmogui jau būtų buvę per daug.

Šešėlis staiga dingo, akys pranyko, sausa liūtim į viršų pasipylė lapų krūvos.

Montegas vėl vienas laukinėje gamtoje.

Tai buvo elnias. Jis užuodė stiprų muskuso kvapą, sumišusį su gyvulio kraujo kvapu — šią gūdžią naktį, visą prakvipusią kardamonu, samanomis ir ambrozija. Nykioje nakties tamsoje medžiai glaudėsi prie jo, vėl traukėsi, glaudėsi vis tuo pačiu ritmu kaip ir širdies pulsas smilkiniuose.

Jis brido žemę nuklojusiu milijardų lapų kilimu — per sausą upę, kvepiančią karštais gvazdikėliais ir šiltomis dulkėmis. O kur dar kiti kvapai! Nuo visos žemės sklido tarsi perpjautos bulvės kvapas — šviežios ir šaltos, nubalintos mėnesienos, išbuvusios joje kone visą naktį. Pakvipo sūrymu iš stiklainio, petražolėmis kaip prie stalo namie, vos vos padvelkė garstyčiomis, kvepėjo tarsi gvazdikai iš kaimyninio kiemo. Jis nuleido ranką ir pajuto, kaip kyla žolės, lyg glostytų delną kūdikis. Pirštai kvepėjo saldymedžiu.

Jis stovėjo gerdamas į save kuo daugiau žemės kvapo, ir kaskart ryškiau jame kaupėsi žemės elementai. Jis nebebuvo tuščias. Visko buvo kur kas gausiau negu jam reikėjo užpildyti. Ir visada bus daugiau.

Jis klupdamas žengė negiliomis lapų bangomis.

Ir štai vidury tos svetimos aplinkos — pažįstamas daiktas.

Kažką užkliudė koja, ir tas daiktas dusliai skambtelėjo.

Jis perbraukė žemę ranka — jardą į vieną pusę, jardą į kitą.

Geležinkelio bėgiai.

Bėgiai, einantys iš miesto palei upę per laukus, girias ir miškus, dabar apleistus, ėdami rūdžių.

Tai kelias jam eiti, kad ir kur jis vestų. Vienintelis pažįstamas dalykas, žavūs kerai, kurių dar kiek laiko jam gali reikėti — kad liestų, jaustų po kojomis, braudamasis per gervuogių sąžalynus ir kvapų, pojūčių bei prisilietimų ežerus, supamas kuždesių ir krentančių lapų.

Jis nuėjo bėgiais pirmyn.

Ir nustebo suvokęs, kad gali staiga tapti toks įsitikinęs vienu tvirtai žinomu faktu, kurio niekaip neįrodysi.

Kadaise, labai seniai, šituo keliu ėjo ir Klarisė.

Po pusvalandžio, sušalęs ir atsargiai žengdamas bėgiais, gerai jausdamas visą savo kūną — veidą, burną, tamsos užlietas akis, garsų užkimštas ausis, varnalėšų ir dilgėlių badomas kojas, — staiga priekyje jis pamatė laužą.

Ugnis dingo, paskui vėl įsidegė — tarsi mirksinti akis. Jis sustojo išsigandęs, kad neužpūstų tos ugnelės vienu atsikvėpimu. Tačiau ji degė tolumoje, ir jis atsargiai prie jos artinosi. Praslinkus ne mažiau kaip penkiolikai minučių, jis iš tiesų atsidūrė arti ugnies ir tada sustojo stebėdamas ją iš už medžio. Mažutė, balta ir raudona — keista ugnis, nes dabar tai jam reiškė visai ką kita negu anksčiau.

Ji ne degino, ji *šildė*.

Jis matė daug delnų, ištiestų pasišildyti prie jos, delnų be rankų, kurias slėpė tamsa. Virš delnų — sustingę veidai, judinami, blaškomi ir skaidrinami vien ugnies šviesos. Jis nežinojo, kad ugnis gali šitaip atrodyti, niekada kaip gyvas nepamanė, kad ji gali ne vien atimti, bet ir duoti. Ji net ir kvepėjo kitaip.

Kiek laiko taip stovėjo, jis nežinojo, tačiau jautėsi kvailokai, bet drauge ir smagiai — lyg gyvulys atėjęs iš miško, pritrauktas ugnies. Jis — padaras su uodega ir drėgnomis akimis, kailiu, snukiu ir kanopomis, padaras su ragais ir krauju, kuris kvepėtų rudeniu, jei nutekėtų ant žemės. Jis ilgai ilgai stovėjo klausydamasis šilto laužo spragsėjimo.

Tyla gaubė laužą, gaubė ir žmonių veidus, ir buvo į valias laiko sėdėti šalia šitų rūdijančių bėgių po medžiais, žiūrėti į pasaulį, tartum jis visas būtų čia, aplink laužą, lyg plieno luitas, kurį visi šie vyrai formuoja. Kitoks buvo ne tik pats laužas. Ir tyla. Montegas ėjo į tą ypatingąją tylą, susijusią su visu pasauliu.

Ir tada pasigirdo balsai; žmonės kalbėjo, o jis negirdėjo nieko, ką jie sako, tik patį garsą — ramiai kylantį ir krintantį; ir tie balsai vartė pasaulį ir apžiūrinėjo jį — balsai pažinojo žemę, medžius ir miestą, tvyrantį palei upę bėgių pabaigoje. Balsai kalbėjo apie viską, jis žinojo, kad nėra nieko, apie ką jie nebūtų galėję kalbėti — suprato tai iš paties tembro, gyvumo ir nuolatinio smalsaus sujudimo bei jų nuostabos.

Ir tada vienas iš vyrų pakėlė akis ir pamatė jį — pirmą, o gal ir septintą kartą, ir balsas pašaukė Montegą:

— Gerai jau, gali ateiti!

Montegas žingtelėjo atgal į šešėlius.

— Nebijokite, — ragino balsas. — Mielai kviečiame prisidėti.

Montegas lėtai priėjo prie ugnies ir penkių pagyvenusių vyriškių, sėdinčių tenai, apsirengusių tamsiai mėlynais džinsais, džinsiniais švarkais ir tamsmėlyniais marškiniais. Nežinojo, ką jiems pasakyti.

— Sėskis, — pasakė vyriškis, panašus į grupelės vadą. — Gal norėtum kavos?

Montegas žiūrėjo, kaip į sudedamą ploną puodelį pila tamsų garuojantį mišinį ir iškart tiesia jam. Jis atsargiai gurkštelėjo

ir pajuto, kad į jį smalsiai žiūrima. Nusiplikė lūpas, bet gėrimas patiko. Vyrų veidai buvo barzdoti, tačiau barzdos švarios, tvarkingos, rankos irgi švarios. Jie buvo atsistoję galbūt pasveikinti svečio, o dabar vėl susėdo. Montegas gurkštelėjo.

— Ačiū, — ištarė jis. — Labai jums ačiū.

— Prašom, Montegai. Mano vardas — Grendžeris. — Jis ištiesė buteliuką bespalvio skysčio. — Išgerk ir šito. Jis pakeis cheminį tavo prakaito indeksą. Po pusvalandžio kvepėsi kaip visai kitas žmogus. Kadangi Šuo eina tavo pėdomis, patarčiau išlenkti iki dugno.

Montegas išgėrė kartųjį skystį.

— Smirdėsi kaip lūšis, bet tai gerai, — pasakė Grendžeris.

— Žinote mano vardą, — tarė Montegas.

Grendžeris linktelėjo į nešiojamą televizoriuką šalia laužo:

— Stebėjome gaudynes. Taip ir manėme, kad nusigausi upe į pietus. Kai išgirdome tave blaškantis po mišką kaip girtą briedį, neišsislapstėme, kaip kad paprastai darome. Nusprendėme, kad buvai paniręs upėje, kai sraigtasparnių kameros apsisuko ir grįžo į miestą. Kažkaip juokinga. Gaudynės vis dar tęsiasi. Tik kitais būdais.

— Kitais būdais?

— Pažiūrėkim.

Grendžeris įjungė televizorių: miške jis buvo laisvai perduodamas iš rankų į rankas. Vaizdas — kaip kondensuotas košmaras — tirštos spalvos ir bėgimas. Balsas šaukė:

— Gaudynės tęsiamos miesto šiaurinėje dalyje! Policijos sraigtasparniai renkasi virš 87-osios aveniu ir Guobų giraitės parko!

Grendžeris linktelėjo:

— Apsimetinėja. Prie upės tu paspukai nuo jų, o jie negali prisipažinti. Žino, kad tik taip tegalės išlaikyti auditorijos dėmesį. Reginys turi skubiai baigtis, mikliai! Jei imtų ieškoti po visą nelemtą upę, gali užtrukti kiaurą naktį. Taigi jie šniukštinėja

atpirkimo ožio, kad triukšmingai viską baigtų. Žiūrėk. Vos po penkių minučių jie sugaus Montegą!

— Bet kaip...

— Stebėk.

Nuo sraigtasparnio pilvo kyburiuojanti kamera dabar siūbavo virš tuščios gatvės.

— Matai? — sušnabždėjo Grendžeris. — Tai būsi tu — štai ten, tos gatvės gale, mūsų auka. Matai, kaip artėja mūsų kamera? Ruošiasi scenai. Vaizdas sulaikomas. Rizikingas žingsnis. Kaip tik dabar kažkoks vargšelis išėjo pasivaikščioti. Retenybė, keistuolis. Nemanyk, kad policijai nežinomi bjauriųjų ančiukų, tokių kaip šitas, įpročiai — žmonių, vaikščiojančių rytais velniai žino ko arba nemigos kamuojamų. Kad ir kaip ten būtų, policija jau mėnesius, metus jį įtraukusi į savo sąrašus. Niekada nežinai, kada gali praversti štai tokia informacija. Ir štai šiandien, kaip paaiškėjo, ji iš tiesų labai naudinga. Taip gelbėjama reputacija. O Dieve, žiūrėkite ten!

Vyrai prie laužo palinko į priekį.

Ekrane vyriškis pasuko už kampo. Į ekraną staiga įsiveržė mechaninis Šuo. Sraigtasparnio į gatvę nuleista dešimtys švytinčių kolonų, susinėrusių kaip narvo virbai aplinkui tą vyriškį.

Balsas šaukė:

— Štai Montegas! Paieška *baigta.*

Nekaltasis vyriškis stovėjo apstulbęs, laikydamas smilkstančią cigaretę. Jis spoksojo į Šunį, nežinodamas, kas tai yra. Turbūt niekada nežinojo. Jis pažvelgė į dangų ir į kaukiančias sirenas. Kamera nuskubėjo žemyn. Šuo stryktelėjo į orą — ritmiškai ir labai gerai apskaičiavęs laiką — tiesiog neįtikėtinai gražiai. Iššovė adata, akimirką vaizdas buvo sulaikytas, tarsi norint suteikti plačiajai auditorijai laiko viskuo pasigėrėti — nepagražinta aukos veido išraiška, tuščia gatve, plieniniu žvėrimi, nutaikyta nosies kulka.

— Montegai, nejudėk! — tarė balsas iš dangaus.

Kamera ir Šuo krito ant aukos kartu, vienu metu. Auka buvo nustverta didelio gniaužiančio glėbio — ir Šuns, ir kameros. Žmogus šaukė, šaukė, šaukė.

Ekranas užtemo.

Tyla.

Tamsa.

Montegas suriko ir nusigręžė.

Tyla.

Ir tada, kol vyrai sėdėjo aplink laužą nieko nesakančiais veidais, pranešėjas tamsiame ekrane ištarė:

— Paieška baigta, Montegas nebegyvas — už nusikaltimą visuomenei atkeršyta.

Tamsa.

— Dabar parodysime jums „Liuks" viešbučio „Dangaus kambaryje" pusvalandžio laidą „Prieš pat aušrą", kurią...

Grendžeris išjungė televizorių.

— Neparodė vyriškio veido iš arti. Pastebėjai? Net geriausi draugai nebūtų galėję pasakyti, ar tai buvai tu. Parodė tik tiek, kad suteiktų vaizduotei peno. Velniai griebtų, — sušnibždėjo jis. — Velniai griebtų.

Montegas nieko nesakė, bet dabar, žvelgdamas į praeitį, sėdėjo įbedęs žvilgsnį į ekraną ir drebėjo.

Grendžeris palietė jam ranką:

— Sveikas, sugrįžęs iš mirusiųjų. — Montegas linktelėjo. Grendžeris tęsė toliau: — Dabar galėtum susipažinti su mumis visais. Tai Fredis Klementas, sėdėjęs Kembridže Tomo Hardžio kėdėje, kol tai nebuvo paversta Atominės inžinerijos mokykla. Štai čia — daktaras Simonsas iš Kalifornijos universiteto Los Andžele, *Ortega y Gasset* specialistas; čia profesorius Vestas, kurį laiką dėstęs etiką — dabar jau senovinį mokslą — Kolumbijos universitete vos prieš kelerius metus. Kanauninkas Padoveris — prieš trisdešimtį metų paskaitęs keletą paskaitų ir per savaitę — nuo sekmadienio iki sekmadienio — netekęs avelių

dėl savo pažiūrų. Jau kurį laiką bastosi su mumis. Aš pats esu parašęs knygą, kuri vadinasi *Pirštai pirštinėje: tinkami individo ir visuomenės santykiai*, ir štai aš *čia*! Kviečiame prisidėti, Montegai!

— Netinku prie jūsų, — pagaliau lėtai pratarė Montegas. — Visą laiką buvau visiškas kvailys.

— Mes prie to pratę. Visi esame padarę *teisingų* klaidų, kitaip nebūtume čia. Kai buvome atskiros asmenybės, visi teturėjome neapykantos. Prieš daugelį metų trenkiau gaisrininkui, atėjusiam sudeginti mano bibliotekos. Nuo tada ir slapstausi. Nori dėtis prie mūsų, Montegai?

— Taip.

— Ką galėtum pasiūlyti?

— Nieko. Maniau turįs dalį Ekleziasto knygos ir gal truputį Apokalipsės, tačiau dabar neturiu netgi to.

— Ekleziasto knyga labai praverstų. Kur ji buvo?

— Čia. — Montegas bakstelėjo galvon.

— Ak, — Grendžeris nusišypsojo ir linktelėjo.

— O ką? Ar čia kas nors bloga? — paklausė Montegas.

— Geriau negali būti — tiesiog puiku! — Grendžeris pasisuko į kanauninką. — Ar turime Ekleziasto knygą?

— Vieną. Su žmogum, vardu Haris, iš Jangstauno.

— Montegai, — Grendžeris tvirtai suspaudė Montegui petį. — Atsargiai vaikščiok. Saugok sveikatą. Jei kas negera atsitiktų Hariui, *tu* būsi Ekleziasto knyga. Matai, koks svarbus tapai per pastarąją minutę!

— Bet aš viską užmiršau!

— Ne, niekas nepradingo. Žinome būdų, kaip tai iškratyti iš tavęs.

— Bet aš stengiausi prisiminti!

— Nesistenk. Kai prireiks, tai išplauks. Mūsų visų — fotografuojanti atmintis, bet praleidžiame visą gyvenimą, kad išmoktume užblokuoti tai, ką iš tikrųjų turime užfiksavę. Si-

monsas pas mus jau dvidešimt metų gvildena šią problemą, ir mes jau turime metodą, kaip atkurti bet ką, kas kada nors buvo perskaityta. Montegai, ar nenorėtum kada nors perskaityti Platono *Respublikos*?

— Žinoma, norėčiau!

— Aš — Platono *Respublika*. Norėtum pasiskaityti Marką Aurelijų? Ponas Simonsas — Markas.

— Malonu susipažinti, — pasakė ponas Simonsas.

— Laba diena, — atsiliepė Montegas.

— Norėčiau, kad susipažintum su Džonatanu Sviftu, tos piktos politinės knygos *Guliverio kelionės* autoriumi! O šis vyrukas — Čarlzas Darvinas, šitas — Šopenhaueris, o šis — Einšteinas, tas man prie alkūnės — ponas Albertas Šveiceris, iš tikrųjų labai malonus filosofas. Štai mes visi, Montegai. Aristofanas, Mahatma Gandis, Gautama Buda, Konfucijus, Tomas Lav Pikokas, Tomas Džefersonas ir ponas Linkolnas — malonėkite. Mes taip pat ir Matas, Markas, Lukas ir Jonas.

Visi tyliai nusijuokė.

— Taip negali *būti*, — suabejojo Montegas.

— Taip *yra*, — atsakė šypsodamasis Grendžeris. — Mes — ir knygų degintojai: perskaitėme ir sudeginome, bijodami, kad jų nerastų. Daryti mikrofilmus neapsimokėjo — mes nuolat keliavome, o užkasinėti filmus ir sugrįžus jų ieškoti nenorėjome. Visada yra tikimybė, kad gali kiti atrasti. Geriau jau laikyti senose galvose, kur niekas nepamatys ir neįtars. Visi mes — istorijos, literatūros ir tarptautinės teisės nuotrupos. Baironas, Tomas Peinas, Makiavelis ar Kristus — visi čia. Ir jau vėlu, o karas prasidėjęs, ir mes visi — čia, o miestas — tenai, apsisupęs savo įvairiaspalviu šydu. Ką manai, Montegai?

— Manau, buvau aklas bandydamas tai pasiekti savo keliu — kaišiodamas knygas po gaisrininkų namus ir pranešdamas apie juos.

— Darei, ką tau reikėjo daryti. Nacionaliniu mastu tai gal

ir būtų puikiai suveikę. Bet mūsų kelias — paprastesnis ir, kaip manome, geresnis. Norime tik vieno — laikyti žinias, kurių, tikimės, prireiks, nepaliestas ir saugias. Nieko nenorime kurstyti ar pykdyti. Nes jei sunaikins mus, dings ir žinios — gal tai ir į gera. Mes — savo pačių ypatingu būdu sukurtos modelinės valstybės piliečiai — keliaujame senais bėgiais, naktimis gulime kalvose, ir miesto žmonės leidžia mums čia būti. Kartais mus sustabdo ir apieško, tačiau niekuo negali apkaltinti. Mūsų organizacija lanksti, visai nesuvaržyta ir išsisklaidžiusi. Kai kuriems mūsų atliktos plastinės veido ir pirštų galiukų operacijos. Būtent dabar dirbame baisų darbą — laukiame, kad prasidėtų ir greitai baigtųsi karas. Tai nėra malonu, bet tada mūsų nekontroliuos, mes — keista mažuma, šaukianti tyruose. Kai karas baigsis, gal pasauliui dar kuo ir būsime naudingi.

— Negi tikrai manote, kad tada jie paklausys?

— Jei ne, mums tiesiog teks palaukti. Perduosime knygas savo vaikams, iš lūpų į lūpas, ir jie savo ruožtu lauks kitų žmonių. Žinoma, šitaip daug bus prarasta, tačiau juk *nepriversi* žmones klausyti. Jie patys turi susimąstyti, kai jiems patiems ateis laikas, stebėdamiesi, kas atsitiko ir kodėl pasaulis sprogo po jų kojomis. Ilgai tai netruks.

— Kiek jūsų yra?

— Tūkstančiai — ant kelių, apleistų geležinkelių, iš pažiūros — valkatos, iš vidaus — bibliotekos. Iš pat pradžių tai nebuvo suplanuota. Kiekvienas žmogus turėjo po knygą, kurią būtų norėjęs prisiminti, kurią iš tiesų ir prisimena. Tada, per dvidešimt ar daugiau metų, mes keliaudami vienaip ar kitaip susitikome, sudarėme nesuvaržytą tinklą ir sukūrėme planą. Vienintelis svarbiausias dalykas, kurį turėjome įmušti sau į galvas — kad mes nesame svarbūs, neturime būti doktrinieriai: negalime jaustis viršesni už kitus pasaulyje. Mes — nieko daugiau nei dulkėti knygų viršeliai, o daugiau niekas. Kai kurie mūsų gyvena mažuose miesteliuose. Toro *Voldeno* pirmoji

dalis — Grinriveryje, antroji dalis — Viloufarme, Meine. Na, Merilende yra toks miestelis, tik dvidešimt septyni žmonės, jokia bomba ant jo niekada nenukristų, ir ten yra tokio žmogaus, vardu Bertranas Raselas, visas raštų rinkinys. Imtum tą miestelį, galima taip sakyti, ir verstum puslapius, tikrai nemažai puslapių vienam žmogui. O kai baigsis karas, kurią nors dieną, kuriais nors metais bus galima knygas vėl užrašyti: vieną po kito sušauksime žmones, kad išpasakotų ką žiną, o mes užrašysime, kad turėtume iki kito Tamsos amžiaus, kai teks, velniai griebtų, viską vėl daryti iš naujo. Tačiau vis dėlto nuostabu, jog žmogus niekada taip nenusivils ir nepasibjaurės, kad negalėtų dar sykį padaryti to paties, nes labai gerai žinos, kad tai svarbu ir *verta* daryti.

— Ką veiksime šiąnakt? — pasiteiravo Montegas.

— Palauksime, — atsakė Grendžeris. — Ir truputį paeisime paupiu žemyn — dėl viso pikto.

Jis ėmė berti į laužą dulkes ir purvą.

Prisidėjo kiti vyrai, taip pat ir Montegas, ir taip tenai, tyruose, visi vyrai drauge užgesino ugnį.

Jie stovėjo žvaigždžių šviesoje palei upę.

Montegas matė šviečiantį savo vandens nebijančio laikrodžio ciferblatą. Penkios. Penkios ryto. Per vieną valandą pratiksėjo dar vieneri metai, ir už tolimojo upės skardžio jau laukė aušra.

— Kodėl pasitikite manimi? — paklausė Montegas.

Tamsoje sujudėjo žmogus.

— Užtenka vien to, kaip tu atrodai. Jau seniai bematei save veidrodyje. Be to, miestas dar nieko iš mūsų taip nesirūpino sugauti, nebuvo surengęs tokių paieškų. Jų nesujaudintų keli puspročiai su eilėmis galvose, ir jie tai žino, ir mes žinome — visi tai žino. Kol gausybė gyventojų neima cituoti Didžiosios laisvių

chartijos ar konstitucijos — viskas tvarkoj. Užtekdavo, kad kartkartėmis tuo pasirūpintų gaisrininkai. Ne, miestai mūsų nevargina. O *tu* atrodai kaip tikras velnias.

Jie upės krantu patraukė į pietus. Montegas stengėsi įžiūrėti vyrų veidus, senus veidus, kuriuos prisiminė apšviestus laužo, raukšlėtus ir pavargusius. Jis ieškojo ryškių, ryžtingų, rytojų įveiksiančių bruožų, tačiau vargiai tegalėjo rasti. Gal tikėjosi, kad veidai degs ir spindės sukauptomis žiniomis, švies kaip šviečia lempos, spinduliuos šviesą. Tačiau visa šviesa tada ėjo iš laužo, o šie vyrai niekuo neišsiskyrė iš visų kitų, įveikusių didelį atstumą, ilgai ieškojusių, mačiusių, kaip griaunama tai, kas gera, o dabar, jau gyvenimo saulėlydyje, susitelkusių draugėn laukti puotos pabaigos, kai gesinamos šviesos. Jie toli gražu nebuvo įsitikinę, kad dalykai, kuriuos nešiojasi galvose, galėtų nušviesti visas ateities aušras skaistesne šviesa, niekuo jie nebuvo įsitikinę, nebent tuo, kad knygos — saugykloje už ramių jų akių, kad knygos, nesupjaustytais puslapiais, laukia skaitytojų, kurie pasirodys gal tik po daugelio metų, kai kurie su švariais pirštais, kai kurie — su purvinais.

Eidamas Montegas šnairavo čia į vieną, čia į kitą veidą.

— Nespręsk apie knygą iš viršelio, — pasakė kažkuris.

Ir jie visi tyliai nusijuokė eidami upe žemyn.

Nuaidėjo riaumojimas, ir reaktyviniai lėktuvai iš miesto pusės pralėkė vyrams virš galvų, nė nespėjus jiems pakelti akių. Montegas įsižiūrėjo į miestą už nugarų, toli upės aukštupyje, dabar jau virtusį silpna pašvaiste.

— Ten mano žmona.

— Užjaučiu. Miestuose keletą artimiausių dienų bus nekas, — pasakė Grendžeris.

— Keista, bet man jos netrūksta, keista, kad iš viso mažai ką jaučiu, — pasakė Montegas. — Prieš akimirką suvokiau, kad

net jeigu ji mirtų, nemanau, kad nuliūsčiau. Tai neteisinga. Man turbūt kažkas negerai.

— Paklausyk, — pasakė Grendžeris, imdamas jį už rankos ir eidamas greta, prilaikydamas krūmus jam praeiti. — Kai buvau berniukas, mirė mano senelis, jis buvo skulptorius, labai malonus žmogus, galėjęs duoti pasauliui daug meilės, ir mūsų mieste jis padėdavo tvarkyti landynes, mums darydavo žaislus, per savo gyvenimą buvo sukūręs milijonus daiktų — nuolat ką nors dirbdavo. O kai jis mirė, aš staiga suvokiau, kad verkiu visai ne dėl jo, bet dėl visų daiktų, kuriuos jis buvo padaręs. Verkiau, nes jis jau niekada nebepadarys jų, jau neišdrožinės jokio žaislo iš medžio gabalo, nebepadės kieme mums laidyti balandžių ir karvelių, niekada nebegrieš smuiku ir niekada nebepasakos mums juokingų anekdotų. Jis buvo mūsų dalis, ir, kai numirė jis, sustojusi mirė visa veikla, ir niekas kitas negalėjo to daryti taip, kaip darė jis. Jis buvo asmenybė, jis buvo svarbus žmogus. Taip ir neatsigavau po jo mirties. Dažnai pagalvoju, kiek daug nuostabių drožinių taip ir neišvydo šviesos dėl to, kad jis mirė. Kiek daug liko nepapasakota linksmų istorijų ir kiek balandžių grįžta namo nepaliesti jo rankų. Jis suteikdavo pasauliui naują formą, jis *darė* pasauliui daiktus. Tą naktį, kai jis mirė, pasaulis lyg bankrutavęs neteko dešimties milijonų puikių akcijų.

Montegas ėjo tylėdamas.

— Mile, Mile, — sušnibždėjo jis, — Mile.

— Ką?

— Žmona, mano žmona. Vargšė Milė, vargšė nelaiminga Milė. Nieko negaliu prisiminti. Galvoju apie jos rankas, bet nematau, kad jos ką nors darytų. Jos tik karo jai prie šonų arba guli ant kelių, gal dar cigaretė smilksta jose, ir daugiau nieko.

Montegas atsigręžęs pasižiūrėjo.

Ką tu davei miestui, Montegai?

Pelenų.

Ką vieni žmonės davė kitiems?

Ničnieko.

Grendžeris stovėjo ir drauge su Montegu žvelgė atgal.

— Kiekvienas mirdamas turi ką nors palikti po savęs, sakydavo mano senelis. Vaiką, knygą, paveikslą, namą, pastatytą sieną arba porą pasiūtų batų. Arba pasodintą sodą. Ką nors, ką būtų lietęsi tavo ranka ir kur prisiglaus tavo siela, kai mirsi, o kai žmonės žvelgs į tą medį, tavo pasodintą gėlę, matys tave. Nesvarbu, ką darytum, sakė jis, jei tik savaip pakeiti ką nors, kas prieš tau prisiliečiant buvo kitoks, atitraukęs savo rankas, turės kažką sava. Skirtumas tarp žmogaus, šiaip sau pjaunančio pievelę, ir tikro sodininko — tai prisilietimas, sakydavo jis. Pjovėjas praėjo, ir jo kaip nebūta, o sodininkas liks ten visam gyvenimui.

Grendžeris mostelėjo ranka:

— Kartą, prieš kokius penkiasdešimt metų, senelis man rodė filmus apie V-2 raketas. Ar esi kada matęs atominės bombos grybą iš dviejų šimtų mylių aukščio? Mažutis šviesos ruoželis, praktiškai nieko. O aplinkui — tyrai.

— Senelis dešimtis kartų nukopijavo filmą apie V-2 raketą ir paskui tikėjosi, kad kada nors mūsų miestai labiau atsivers ir įsileis į save daugiau žalumos, žemės ir gamtos, kad primintų žmonėms, jog mums žemėje skirtas nedidelis plotelis ir mes išliekame gyvi toje laukinėje gamtoje, kuri gali atsiimti ką davusi lengvai pūstelėjusi savo kvapo į mus arba pasiuntusi jūrą pasakyti mums, kad mes ne tokie jau dideli. Kai pamiršime laukinės gamtos artumą naktį, sakė senelis, vieną dieną ji ateis ir paims mus, nes būsime užmiršę, kokia baisi ir tikra ji gali būti. Supranti? — Grendžeris atsisuko į Montegą. — Senelis miręs jau daug metų, bet jeigu, vardan Dievo, atvožtum man kaukolę, smegenų vingiuose rastum ryškiai atsispaudus jo pirštų atspaudą. Jis palietė mane. Kaip jau sakiau, jis buvo skulptorius. „Nekenčiu romėno, vardu Status Quo! — sakydavo jis man. — Tegu tavo akys būna nuolatos kupinos nuostabos, — sakė, — gyvenk taip, lyg po dešimties sekundžių krisi negyvas. Žiūrėk į pasaulį. Jis žymiai

fantastiškesnis nei bet kokia padirbta fabrike ar pirkta svajonė. Neprašyk garantijų, neprašyk saugumo — tokio gyvūno niekuomet nebūta. O jeigu ir būtų, tai primintų didįjį tinginį — tokį padarą, kuris kybo žemyn galva medyje kiauras dienas, miega visą gyvenimą. Po velnių tai, — sakydavo jis, — supurtyk medį ir iškratyk didįjį tinginį, kad tėkštelėtų ant sėdynės."

— Žiūrėk! — sušuko Montegas.

Ir tą akimirksnį prasidėjo ir baigėsi karas.

Vėliau vyrai, buvę aplink Montegą, negalės pasakyti, ar iš viso ką nors matė. Gal tik kažką vos vos švystelėjus ar krustelėjus danguje. Menkiausią akimirką ten gal ir buvo bombos, reaktyviniai lėktuvai — per dešimt mylių, penkias, vieną mylią viršuje, lyg sėklos, pažertos virš debesų milžiniškos sėjėjo rankos ir bauginančiu greičiu smingančios, bet ir vis dėlto staiga sulėtėjančios bombos — virš rytinio miesto toli jiems už nugarų. Bombardavimas baigėsi iškart, kai tik bombonešiai išvydo savo tikslą ir, skriedami penkių tūkstančių mylių per valandą greičiu, perspėjo savo bombarduotoją — karas buvo baigtas vienu dalgio mostelėjimu. Vos tik liovusis bomboms kristi, viskas baigėsi. Tada ištisas tris sekundes, tą visą istorinį laiką, kol nukrito bombos, po pusę matomo pasaulio išsiskirstė priešo laivai it kulkos, kuriomis laukinis aborigenas galėtų ir nepatikėti, nes jos nematomos; vis dėlto širdį staiga sudaužo, kūnas krinta žemėn, kraujas gali laisvai trykšti į orą, na, o smegenys stengiasi išsaugoti kelis mielus prisiminimus ir suglumusios, nesupratusios, kas įvyko, miršta.

Sunku buvo tuo patikėti, tai tebuvo tik mostelėjimas. Montegas matė didžiulio metalinio kumščio flirtą virš tolimojo miesto ir žinojo, kad savo klyksmu reaktyviniai bombonešiai po šito žygdarbio kartos: *„Ardyti, nepalikti akmens ant akmens, naikinti. Nužudyti."*

Montegas savo mintimis ir rankomis, beviltiškai tiesiamomis į bombas, vienai akimirkai sulaikė jas danguje.

— Bėk! — šaukė jis Faberiui. Klarisei: — Bėk! — Mildred: — Traukis, traukis iš ten!

Tačiau prisiminė, kad Klarisė mirusi, o Faberio jau tenai nėra — kažkur giliuose kaimo vietovių slėniuose kelią iš vienos nusiaubtos vietovės į kitą skynėsi jo penktos valandos autobusas. Nusiaubimas jau tvyrojo ore, užtikrintas, kiek tėra įmanoma, nors dar ir nebuvo įvykęs. Dar autobusui nenuvažiavus autostrada nė penkiasdešimt jardų, atvykimo tikslas taps visai beprasmis, o išvykimo vieta iš didžiulės sostinės virs sąvartynu.

O Mildred...

„Traukis, bėk!“

Jis matė ją viešbučio kambaryje, kažkur ten, kai buvo likę tik pusė sekundės, ir bombos — už jardo, už pėdos, už colio nuo to pastato. Matė ją palinkusią į didžiules spalvomis tviskančias judesio sienas, kur „šeimynėlė“ jai vis kalbėjo, kalbėjo ir kalbėjo, „šeimynėlė“ vis tauškė, plepėjo ir kartojo jos vardą, šypsojosi jai ir visai neminėjo bombos, jau per colį, per pusę colio, ketvirtį colio nuo viešbučio stogo. Matė ją prisikišusią prie sienos, lyg tenai beribis žiūrėjimo troškulys padėtų rasti bemiegio jos nerimo paslaptį. Mildred, įsitempusi, nervingai linko prie jos, lyg norėdama pulti, kristi į sūkuriuojančių spalvų didybę, kad nuskęstų ryškioje jos laimėje.

Sugriaudėjo pirma bomba.

— Mildred!

Galbūt — kas gi dabar pasakys? — galbūt pirmosios į nebūtį žengė didžiosios transliavimo stotys su savo spalvų, šviesų, kalbų ir tauškalų vandenynais.

Krisdamas visu ūgiu, Montegas pamatė ar pajuto, o gal įsivaizdavo regįs ar jaučiąs, kaip sienrodžiai užgeso Milės veide, išgirdo ją klykiant, nes per milijoninę likusio laiko dalelytę ji išvydo ten atspindėtą savo pačios veidą — veidrodyje vietoj krištolinio kamuolio, ir tai buvo toks beprotiškai tuščias vei-

das, užpildęs visą kambarį, nieko nejaudinantis, badaujantis ir ėdantis pats save, kad pagaliau ji atpažino jį esant savą ir skubiai žvilgtelėjo į lubas, o visas viešbutis triukšmingai suvirto ant jos, nusinešdamas drauge ir milijonus svarų plytų, metalo, tinko ir medžio žemyn, ant kitų žmonių iš apatinių avilių, skriedamas milžinišku greičiu vis gilyn į požemį, kur sprogimas atsikratys jų visų beprasmiškai ir galutinai.

„Prisiminiau. — Montegas įsikabino žemės. — Prisiminiau. Čikagoje. Labai labai seniai Čikagoje. Mes su Mile. *Štai kur* mes susitikome! Dabar prisimenu. Čikagoje. Labai seniai."

Sprogimo banga bloškė orą skersai ir išilgai upės, parvertė vyrus tarsi išrikiuotus domino kauliukus, aukštais purslais išpūtė vandenį, nupūtė dulkes, ir didžiulis vėjas, traukiantis į pietus, privertė dejuoti virš jų besistiepiančius medžius. Montegas prisispaudė prie žemės, susisukęs į kuo mažesnį kamuolį, stipriai užsimerkęs. Sykį sumirksėjo, ir tą akimirką išvydo ne bombas, o iškilusį oran miestą. Jie tartum susikeitė vietomis. Kitą tokią neįmanomą akimirką miestas jau stovėjo — atstatytas ir neatpažįstamas, aukštesnis nei kada būtų tikėjęsis ar stengęsis tapti, aukštesnis nei pastatė žmogus, iškilęs galiausiai iš sudaužyto betono mišinių ir išdraskyto metalo kibirkščių lyg pakabinamos užuolaidos, lyg apversta lavina, milijonais spalvų, milijonais keistybių — durys ten, kur turėjo būti langas, stogas apačioje, kairė dešinėje, — o paskui miestas apsivertė ir nugarmėjo į nebūtį.

Vėliau atėjo jo mirties garsas.

Montegas dar tebegulėjo užsimerkęs, smulkiom drėgnom cemento dulkėmis užbertomis akimis, o tik dabar užčiauptoje burnoje girgždėjo dulkės. Aikčiodamas ir verkdamas, jis vėl pagalvojo: „Prisimenu, prisimenu, prisimenu dar kai ką. Kas tai? Taip, taip, dalis Ekleziasto. Dalis Ekleziasto ir Apreiškimų Jonui. Dalis tos knygos. Greičiau, greičiau, kol nepranyko, kol

neatslūgo sukrėtimas, kol nenuslopo vėjas. Ekleziasto knyga. Štai." — Jis tyliai kartojo tai pats sau, gulėdamas visu ūgiu ant drebančios žemės, daug kartų kartojo sau tos knygos žodžius ir viską prisiminė visai be pastangų. Jau nesipainiojo iš niekur Denhemo dantų pasta, dabar tik pats Apaštalas stovėjo ir žvelgė į jį...

— Ten, — tarė balsas.

Vyrai gulėjo žiopčiodami lyg žuvys, išmestos ant žolės. Jie laikėsi įsikibę žemės, kaip kad vaikai laikosi pažįstamų daiktų, kad ir kokie tie būtų šalti ar negyvi, kad ir kas būtų nutikę ar dar nutiks — pirštais buvo įsikirtę purvo ir visi išsižioję šaukė, kad nesprogtų ausų būgneliai, kad neišprotėtų. Ir Montegas šaukė su jais, protestuodamas prieš vėją, čaižantį veidus ir plėšiantį lūpas, varantį iš nosies kraują.

Montegas stebėjo, kaip leidžiasi dulkių debesis, o jų pasaulyje įsiviešpatauja nuostabi tyla. Čia gulint jam atrodė, kad mato kiekvieną dulkės kruopelę, kiekvieną žolės stiebelį ir kad girdi kiekvieną atodūsį, dejonę ir šnabždesį, aidintį dabar pasaulyje. Drauge su byrančiomis dulkėmis nusileido tyla ir ramybė, kurios jiems gali prireikti, kad savo pojūčiais suvoktų visą šios dienos tikrovę.

Montegas pažvelgė į upę. „Eisime paupiu". Paskui apžvelgė senus geležinkelio bėgius. „Arba eisime tuo keliu. O gal dabar jau trauksime autostradomis ir turėsime laiko viską apžiūrėti ir įsidėmėti. Ir kada nors, kai visa patirta mumyse bus jau seniai nuslūgę, išsilies mūsų žodžiais ir poelgiais. Ir daug kas iš to bus netiesa, tačiau ir tiesos bus pakankamai. Jau šiandien išnyksime, žiūrėsime į pasaulį, į jo gyvenimą, kaip jis iš tikrųjų atrodo. Dabar noriu viską pamatyti. Ir nors tame, ką suvoksiu, nieko nebus mano, tačiau po kurio laiko visa susikaups manyje ir jau taps mano. Pažvelk į tą pasaulį, mano Dieve, pažvelk į jį, tą, kur ne manyje, kur už manęs, ir tik tada galėsiu deramai jį paliesti, kai jis galiausiai pateks į sielą, pereis į kraują ir tūkstantį kartų, dešimt tūkstančių kartų per dieną sutvinksės tavo gyslose. Laiky-

siu jį. Kurią nors dieną tvirtai suimsiu pasaulį ir laikysiu jį tvirtai tvirtai. Jau dabar esu palietęs jį pirštu, bet tai pati pradžia."

Vėjas nuslopo.

Kiti vyrai kurį laiką pagulėjo, norėdami išvaikyti miegus, dar ne visai pasiruošę kilti ir imtis dienos pareigų, visų tų tūkstančių smulkmenų — kurti ugnį, ruošti maistą, — dėlioti perdien pėdą už pėdos. Gulėjo jie mirksėdami dulkėtais vokais. Iš pradžių kvėpavo tankiai, paskui lėčiau, lėtai...

Montegas atsisėdo.

Tačiau kilti neskubėjo. Taip pat ir kiti vyrai. Plonyčiu rausvu brūkšneliu horizontą palietė saulė. Buvo šalta, kvepėjo artėjančiu lietumi.

Tylomis Grendžeris pakilo, atgavo rankas ir kojas, nepaliaujamai patyliukais keikdamasis. Jo veidu riedėjo ašaros. Vos vilkdamas kojas nusileido prie upės. Pažiūrėjo į aukštupį.

— Lyguma, — po ilgo laiko pasakė jis. — Miestas atrodo kaip miltų krūva. Jo nebėra. — O dar po ilgesnio laiko tęsė: — Įdomu, kiek žmonių žinojo, kas jų laukia? Ar daug jų buvo užklupti netikėtai?

Montegas pagalvojo: kažin kiek dar miestų nušluota pasaulyje? O mūsų šalyje? Šimtas, tūkstantis?

Kažkuris iš vyrų čirkštelėjo degtuku, uždegė juo iš kišenės ištrauktą sauso popieriaus lapelį, pakišo jį po lapų ir žolės kuokšteliu ir po kurio laiko užmetė žolės, lapų, plonų šakelių; tos buvo drėgnos ir spragsėjo, bet galiausiai įsidegė, laužas liepsnojo vis smagiau. Tekėjo saulė, ir vyrai lėtai atsuko žvilgsnius nuo upės prie laužo — nerangiai, neturėdami ko pasakyti, palinko prie ugnies, o saulė nudažė jų sprandus.

Grendžeris išvyniojo vaškinį popierių su gabalėliu kumpio.

— Užkąsime. Tada grįšime atgal ir eisime upe aukštyn. Mūsų ten prireiks.

Kažkuris ištraukė keptuvėlę, ant jos padėjo kumpį, o keptuvėlę — virš ugnies. Netrukus kumpis joje ėmė čirkšti ir šokinėti,

ir ryto oras padvelkė gardžiu kvapu. Vyrai tylomis stebėjo šį ritualą.

Grendžeris žiūrėjo į ugnį.

— Feniksas, — tarė.

— Kas?

— Senų senovėje, dar prieš Kristaus gimimą, gyveno toks kvailas paukštis Feniksas. Kas keli šimtai metų jis užkurdavo laužą ir susidegindavo. Turbūt tai buvo artimas Žmogaus giminaitis. Bet kiekvieną kartą susideginęs jis iššokdavo iš pelenų ir dar sykį atgimdavo. Atrodo, kad ir mes elgiamės taip pat. Tačiau mes tik vienu požiūriu esame už Feniksą pranašesni: žinome, kokią prakeiktą kvailystę ką tik padarėme. Žinome visas padarytas kvailystes per tūkstantį metų, ir kadangi žinome, tai lengvai galime tuo įsitikinti ir kada nors pagaliau liausimės krovę tuos prakeiktus laidotuvių laužus ir šokinėję į juos. Juk kiekvieną kartą lieka žmonių, prisimenančių padarytas klaidas.

Jis nuėmė keptuvę nuo ugnies, ataušino kumpį, ir visi valgė — lėtai, susimąstę.

— Na, o dabar keliaukim upe aukštyn, — pasakė Grendžeris. — Ir turėkite galvoje viena: jūs nesate svarbūs. Jūs — niekas. Kurią nors dieną tai, ką saugome savyje, žmonėms pravers. Bet netgi turėdami po ranka knygas, kitados, labai seniai, nepanaudojome ką gavę iš jų. Negerbėme mirusiųjų atminimo, spjaudėme ant kapų visų tų vargšų, kurie mirė prieš mus. Artimiausią savaitę, artimiausią mėnesį, artimiausiais metais sutiksime gausybę vienišų žmonių. Ir kai jie paklaus mūsų, ką veikiame, galite atsakyti: „Mes prisimename". Štai kaip mes galų gale laimėsime. Ir vieną dieną prisiminsime tiek daug, kad pastatysime didžiausią istorijoje ekskavatorių ir iškasime didžiausią visų laikų kapą, įmesime ten karą ir užkasime jį. O dabar pirmyn — pasistatysime veidrodžių gamyklą ir artimiausiais metais negaminsim nieko kito, tik veidrodžius, kad gerai gerai į save įsižiūrėtume.

Jie baigė valgyti ir užgesino laužą. Kaskart ryškiau švito diena, tarsi iš raudonos lempos ištraukus ilgesnę dagtį. Išbaidyti paukščiai vėl sugrįžo ir įsitaisė medžiuose.

Montegas pakilo eiti ir po akimirkos pastebėjo, kad ir kiti išsirikiavo paskui jį, traukdami į šiaurę. Jis nustebo ir pasitraukė į šalį, leisdamas prieš save Grendžerį, bet šis tik pažvelgė į jį ir linktelėjo Montegui eiti pirmam. Jis ir ėjo pirmas. Žvelgė į upę, į dangų, į rūdijančius bėgius, nusitiesusius link ūkininkų namų, daržines, pilnas šieno, ten, kur daugybė žmonių ėjo naktimis, traukdami iš miesto. Vėliau, po mėnesio ar pusės metų — tikrai ne vėliau kaip po metų — jis vėl eis šituo keliu, bet vienas, ir eis tol, kol pasivys kitus žmones.

Tačiau dabar laukė ilgas kelias — jie eis nuo pat ryto iki vidurdienio, ir jei vyrai tylėjo, tai dėl to, kad viską reikėjo apmąstyti ir daug prisiminti. Gal vėliau, tada, kai saulė jau visai pakils ir sušildys, jie ims kalbėtis ar tiesiog pasakos ką prisiminę, kad būtų tikri, jog prisimena, kad visiškai neabejotų, jog jų prisiminimai išsaugoti. Montegas juto, kad žodžiai lėtai jame nubunda ir ima pamažu sroventi. Kai ateis jo eilė, ką jis pasakys, ką galės pasiūlyti tokią dieną kaip ši, kad kelionė nors truputį palengvėtų? Viskam savas laikas. Taip. Laikas griauti ir laikas statyti. Taip. Laikas tylėti ir laikas prabilti. Taip, viskas taip. Bet kas daugiau. Kas daugiau? Kažką dar reikia pasakyti.

*Aikštės viduryje, tarp upės atšakų, augo gyvybės medis, per metus duodantis dvylika derlių, kiekvieną mėnesį vedantis vaisių, o to medžio lapai tiko tautoms gydyti**.

„Taip, — pagalvojo Montegas, — šitai pasilaikysiu vidurdieniui. Vidurdieniui...

Kai pasieksime miestą.“

* Naujasis Testamentas, Apreiškimas Jonui. (*Vert.*)

Baigiamasis žodis

PATS TO NEŽINOJAU, TAČIAU IŠ TIESŲ KETINAU RAŠYTI pigų romaną. 1950 metų pavasarį man kainavo devynis dolerius ir aštuoniasdešimt centų dešimties centų monetomis parašyti ir užbaigti pirmąjį *Gaisrininko*, vėliau pavadinto *451° Farenheito*, juodraštį.

Visus metus nuo 1941-ųjų iki to laiko daugiausia rašydavau mašinėle šeimos garažuose arba Venecijoje, Kalifornijos valstijoje (kur gyvenome dėl to, kad buvome neturtingi, o ne dėl to, kad ten būtų buvus madinga gyventi), arba už užeigos, kurioje mudu su žmona Margarita auginome šeimą. Mylintys vaikai ištraukdavo mane iš garažo, reikalaudami eiti prie galinio lango, dainuoti ir barškinti į stiklus. Tėčiui tekdavo rinktis — ar baigti pasakojimą, ar pažaisti su mergaitėmis. Aš, žinoma, rinkdavausi pažaisti, o tai sukeldavo grėsmę šeimos pajamoms. Reikėjo įsikurti biurą, o mes tiek neišgalėjome.

Galiausiai aptikau tinkamą vietą — rašomąjį kambarį Kalifornijos universiteto bibliotekos rūsyje Los Andžele. Tenai dailiomis eilėmis išrikiuotos stovėjo dvi dešimtys, o gal ir dar daugiau, senų *Remington* arba *Underwood* rašomųjų mašinėlių, nuomojamų už dešimt centų pusvalandžiui. Įmeti monetą — ima klaikiai tiksėti laikrodis, o tu kaip pasiutęs spausdini, kad užbaigtum, kol nepraėjo pusvalandis. Taigi buvau varomas dviejų jėgų: vaikų, išgrūdusių mane iš namų, ir rašomosios mašinėlės laiko skaičiavimo mechanizmo, kad kaip maniakas taukšėčiau klavišais. Laikas iš tiesų buvo pinigai. Pirmąjį juodraštį baigiau maždaug per devynias dienas. Tai buvo 25 000 tūkstančiai žodžių — pusė romano, kokiu jis galiausiai tapo.

Tarpais tarp monetų kišimo ir ėjimo iš proto, kai mašinėlė užsikimšdavo (nes tai rydavo brangų tavo laiką!), ir popieriaus kišimo bei traukimo iš aparato kildavau laiptais aukštyn. Ten, pametęs galvą iš meilės, klajodavau koridoriais ir tarp stelažų, liesdamas knygas, traukdamas jas, versdamas lapus, grūsdamas atgal, skęsdamas gėrybėse, sudarančiose bibliotekų esmę. Juk sutiksite — nuostabi vieta rašyti romaną apie knygų deginimą Ateityje!

Tai tiek apie praeitį. Na, o kaip *451° Farenheito* šiomis dienomis, šiame amžiuje? Ar labai pasikeitė mano požiūris į daugelį dalykų, kuriuos man ši knyga reiškė, kai buvau jaunesnis rašytojas? Tik jei pokyčiu laikytumėte tai, kad mano meilė bibliotekoms tapo dar didesnė ir stipresnė, — tada atsakymas „taip", atsimušantis rikošetu nuo stelažų ir talku nubyrantis bibliotekininkui nuo skruosto. Parašęs šią knygą, suverpiau apsakymų, romanų, esė ir eilėraščių apie rašytojus daugiau nei bet kuris kitas rašytojas per visą man žinomą istoriją. Rašiau eilėraščius apie Melvilį (Melville), Melvilį ir Emilę Dikinsonus (Emily Dickinson), Emilę Dikinson ir Čarlį Dikensą (Charles Dickens), Houtorną (Hawthorne), Po (Poe), Edgarą Raisą Barousą (Edgar Rice Burroughs), o pakeliui lyginau Žiulį Verną ir jo *Išprotėjusį*

kapitoną su Melviliu ir jo ne mažiau pamišusiu jūrininku. Kurpiau eilėraščius apie bibliotekininkus, skrodžiau žemyno tyrus naktiniais traukiniais su mėgstamais autoriais, nemigdamas per naktis, taukšdamas ir gerdamas, gerdamas ir plepėdamas. Viename eilėraštyje įspėjau Melvilį laikytis toliau nuo žemės (ji niekada nebuvo jo arkliukas!), o Bernardą Šo paverčiau robotu, kad galėčiau ramiai sau įtupdyti į raketą ir prižadinti ilgoje kelionėje į Kentauro Alfą, kad galėčiau sugauti jo *Įžangas*, leidžiamas tiesiai iš jo lūpų į mano sužavėtą ausį. Parašiau apsakymą *Laiko mašina*, kuriame parzvimbiu atgalios, kad pasėdėčiau prie Vaildo, Melvilio ir Po mirties patalų ir paskutinėmis jų valandomis išreikščiau savo meilę ir sušildyčiau senus kaulus... Na, bet užteks. Kaip matote, esu daugiau nei pamišęs, jei kalbame apie knygas, rašytojus ir didžiuosius jų išminties aruodus.

Ne per seniausiai, turėdamas po ranka Los Andželo dramos teatro studiją, ištraukiau iš šešėlių visus savo *451° F* herojus. Kas naujo, paklausiau Montego, Klarisės, Faberio, Bičio, — nuo tada, kai paskutinįsyk matėmės 1953-iaisiais?

Paklausiau. O *jie* atsakė.

Jie surašė naujas scenas, atskleisdami keisčiausias iki šiol neatrastos savo sielos ir svajų kerteles. Rezultatas — dviejų dalių drama, sėkmingai pasirodžiusi scenoje ir iš esmės teigiamai priimta kritikų.

Bitis labiausiai nutolo atsakydamas į mano klausimą „Kaip tai prasidėjo? Kodėl priėmei sprendimą tapti gaisrinės viršininku, knygų degintoju?" Stulbinantis Bičio atsakymas nuskambėjo scenoje, kurioje jis parsiveda pas save į namus mūsų herojų Gajų Montegą. Atėjusį Montegą pribloškia tūkstančių tūkstančiai knygų, išrikiuotų palei gaisrinės viršininko slaptosios bibliotekos sienas! Montegas atsisuka ir šaukia savo viršininkui:

„Betgi jūs — deginimo vadovas! Negalite savo namuose laikyti knygų!"

Į tai viršininkas atsako sausa lengva šypsena:

„Montegai, nusikaltimas — ne *turėti* knygas, o *skaityti* jas! Taip, teisybė, aš turiu knygų, bet aš jų *neskaitau*!“

Šokiruotas Montegas laukia Bičio paaiškinimo:

„Juk tai gražu, Montegai, ar ne? Niekada jų neskaitau. Nė vienos knygos, nė vieno skyriaus, nė vieno puslapio, nė vienos pastraipos. Juk tai tikrai ironiška, ar ne? Turėti tūkstančius knygų ir nė vienos neišbandyti, atsukti visoms užpakalį ir tarti: „Ne“. Tas pat, kaip turėti pilnus namus žavių moterų ir šypsantis nepaliesti... nė vienos. Taigi matai, kad aš visai ne nusikaltėlis. Jei kada sugautum mane *skaitant* nors vieną jų, — taip, tada gali mane įskųsti! Bet ši vieta tokia pat skaisti kaip dvylikametės mergaitės pieno baltumo miegamasis vasaros naktį. Šios knygos miršta lentynose. Kodėl? Todėl, kad aš taip sakau. Aš jų nemaitinu, neduodu vilties nei ranka, nei žvilgsniu, nei liežuviu. Iš jų — vien dulkės, nieko daugiau.“

Montegas protestuoja:

„Neįsivaizduoju, kaip jūsų...“

„Negundo? — sušunka gaisrinės viršininkas. — O, tai buvo labai seniai. Obuolys suvalgytas, jo nebėra. Žaltys grįžęs į savo medį. Sodas apaugęs piktžolėmis ir rūdimis.“

„Kadaise... — Montegas sudvejoja, bet tęsia toliau: — Kadaise jūs, matyt, labai mylėjote knygas.“

„Tikrai taip! — atsako gaisrinės viršininkas. — Smūgis žemiau juostos. Į smakrą. Kiaurai širdį. Verčiantis žarnas. Ak, pažvelk į mane, Montegai. Žmogus, mylėjęs knygas, ne, berniukas, ėjęs dėl jų iš proto, tiesiog šėlęs, kaip šimpanzė karstęsis po stelažus, pakvaišęs dėl jų.

Rijau jas kaip salotas, knyga buvo mano sumuštinis pietums, priešpiečiai, užkandis ir vakarienė. Plėšiau lapus, kramčiau juos su druska, gardžiuodamasis nirau į jas, graužiau viršelius, varčiau skyrius liežuviu! Tuzinus, šimtus, milijardus knygų. Tiek jų vilkau namo, kad ilgiems metams likau kuprotas. Filosofiją, meno istoriją, politiką, socialinius mokslus, eilėraščius,

esė, didingas pjeses — ką beišvardytum, viską rijau. O tada... o tada...“ — Gaisrinės viršininko balsas nuslopsta.

Montegas ragina:

„O tada?“

„Na, mane ištiko gyvenimas. — Ugniagesių vadas užsimerkia, kad prisimintų. — Gyvenimas, įprastinis gyvenimas, tas pats. Meilė, kuri nebuvo visiškai gera, svajonė, kuri apkarto, seksas, kuris sudužo į gabalus, mirtys, aplankiusios to nenusipelniusius draugus, vieno kito žmogaus nužudymas, kažkieno artimo išprotėjimas, lėta motinos mirtis, staigi tėvo savižudybė — panikos genama dramblių kaimenė, ligų antpuolis. Ir niekada niekur jokios tinkamos knygos, kad laiku užkištų yrančią griūvančios užtvankos sieną ir sustabdytų tvaną, duotų ar paimtų metaforą, pamestų ar atrastų palyginimą. Ir pačiame trisdešimties pakraštyje, ant pačios trisdešimt vienerių ribos susirinkau pats save — nė vieno nesulaužyto kaulo, nė centimetro nenubrozdinto, nesumušto ar neranduoto kūno. Pasižiūrėjau į veidrodį ir pamačiau senį, sutrikusį už pergąsdinto jaunuolio veido, išvydau neapykantą viskam, kas gyva ir negyva — prakeikčiau bet ką, ką bepasakytum, — ir atsiverčiau nuostabiosios savo bibliotekos knygas, ir radau — ką, ką, ką!?“

Montegas spėja:

„Tuščius puslapius?“

„Kaip pirštu į akį! Absoliučiai! Ai, žodžių ten buvo, tas tiesa, tačiau jie liejosi mano akyse kaip įkaitinta alyva, nieko nebylodami. Nesuteikę jokios pagalbos, jokios paguodos, jokios ramybės, jokio uosto, jokios tikros meilės, jokios lovos, jokios šviesos.“

Montegas suka metus atgal:

„Prieš trisdešimt metų... sudegintos paskutinės bibliotekos...“

„Tiesiai į taikinį, — linkteli Bitis. — Ir neturėdamas jokio darbo, tapęs žlugusiu romantiku — ar dar kaip, po velnių, pa-

vadintum — pateikiau paraišką tapti pirmos klasės gaisrininku. Pirmiausia laiptais aukštyn, pirmiausia — į biblioteką, pirmiausia — į jo karštai liepsnojančių tautiečių žioruojančios krosnies širdį — apliekit mane žibalu, paduokite man deglą!

Paskaita baigta. Eik, Montegai, lauk pro duris!"

Montegas išeina, dar labiau nei bet kada susidomėjęs knygomis, gerokai pažengęs atstumtojo keliu, netrukus būsiąs persekiojamas ir kone sunaikinamas mechaninio Šuns — mano kūrybos robotinio A. Konano Doilio didžiojo Baskervilio pabaisos klono.

Manojoje pjesėje senukas Faberis, ne visai universiteto dėstytojas, visą naktį šnekąs Montegui (per įkišamą ausin kriauklinį radiją), patiria gaisrinės viršininko terorą. Kaip? Bitis įtaria, kad Montegui patarinėja toks slaptas įtaisas, išmuša jį jam iš ausies ir šaukia tolimajam mokytojui:

„Ateiname tavęs! Mes jau prie tavo durų! Lipame laiptais! Pakliuvai!"

Tatai šitaip pergąsdina Faberį, kad neatlaiko jo širdis.

Visi tie geri dalykai labai gundo, nors jau ir vėlu. Teko pakovoti su savimi, kad nesukiščiau jų į šį naują romano leidimą.

Pagaliau nemažai skaitytojų rašė man protestuodami, kad dingsta Klarisė, stebėdamiesi, kas jai atsitiko. Toks pats smalsumas sukilo ir Fransua Triufo (François Truffaut), ir jis, ekranizuodamas mano romaną, išgelbėjo Klarisę nuo nebūties ir įkurdino ją pas Knygų žmones, klajojančius po miškus, giedančius patiems sau knygų litanijas. Ir aš jutau tokį poreikį ją išgelbėti, nes juk galiausiai tai ji kalbomis, nedaug tesiskiriančiomis nuo kvailo, žvaigždžių įkvėpto plepėjimo, sukėlė jam pirmąjį susidomėjimą knygomis ir tuo, kas ten jose yra. Todėl mano pjesėje Klarisė pasirodo ir pasveikina Montegą, ir todėl buvęs iš esmės tikrai niūrus, pasakojimas baigiasi jau šiek tiek laimingiau.

Tačiau romanas vis dėlto lieka ištikimas savo paties tikrajai versijai. Nenoriu kištis ir gadinti jokios jauno rašytojo medžia-

gos, ypač kad tas jaunasis rašytojas kadaise buvau aš pats. Montegas, Bitis, Mildred, Faberis, Klarisė — visi užima tas pačias vietas, atlieka tuos pačius veiksmus, pasirodo ir nulipa nuo scenos taip pat kaip ir prieš 32 metus, kai pirmąkart aprašiau juos, mokėdamas po dešimt centų už pusvalandį, Kalifornijos universiteto bibliotekos rūsyje. Nepakeičiau nė vienos minties ar žodžio.

Paskutinis atradimas. Kaip matote, visus savo romanus ir apsakymus rašau nešamas didžios žavaus entuziazmo bangos. Tik neseniai, užmetęs akį į šį romaną, suvokiau, kad Montegas gavo pavardę pagal popieriaus gamybos firmą. O Faberis, žinoma, — pieštukų gamintojas! Kokia vis dėlto klastinga mano pasąmonė, liepusi juos taip pavadinti.

Tik nesakykite, kad *aš*!

Epilogas

MAŽDAUG PRIEŠ DVEJUS METUS ATĖJO LAIŠKAS iš vienišos jaunos Vasaro damos, pranešantis man, koks džiaugsmas jai buvo skaityti mano kosminės mitologijos eksperimentą — *Marso kronikas.*

Tačiau ji pridūrė, ar nebūtų gera idėja, kad ir pavėluota, perrašyti knygą įtraukiant daugiau moterų charakterių ir vaidmenų?

O dar prieš keletą metų buvau gavęs nemažai laiškų apie tą pačią Marso knygą, kur skųstasi, jog „dėdės tomai“ knygoje — negrai, ir kodėl gi man jų „neperdarius“?

Maždaug tuo pačiu metu atėjo ir pastaba iš baltojo pietinių valstijų gyventojo, teigianti mane buvus iš anksto palankiai nusiteikusį negrų atžvilgiu, ir apskritai visas pasakojimas nieko vertas.

Prieš dvi savaites iš korespondencijos kalno kyštelėjo nosį

niekinga pelė — laiškas iš gerai žinomos leidyklos, norėjusios perspausdinti mano apsakymą „Ūko ragas“ koledžo chrestomatijoje.

Savo apsakyme aš aprašiau švyturį, kuris vėlią naktį spinduliuoja „Dievo šviesą“. Kiekvienas jūros padaras, žvelgdamas į jį iš apačios, jausdavo „Buvimą“.

Redaktoriai išbraukė „Dievo šviesą“ ir „Buvimą“.

Prieš kokius penkerius metus dar vienos antologijos mokyklinei chrestomatijai redaktoriai sudarė leidinį iš kokių 400 (suskaičiuok tu man!) trumpų apsakymų. Kaip sukimšti 400 trumpų Tveno, Irvingo, Po, Mopasano (Maupassant) ir Birso (Bierce) apsakymų į vieną knygą?

Paprastybių prastybė. Nulupk kailį, išimk kaulus, isčiulpk smegenis, suraižyk odą, ištirpink, išlydyk ir išardyk. Bet kokį svarų būdvardį, bet kokį išjudinantį veiksmažodį, bet kokią metaforą, sveriančią daugiau nei uodas — šalin! Kiekvieną palyginimą, nuo kurio kokiam puskvaišiui pasidarytų negera — lauk! Bet kokį nukrypimą, aiškinantį nė skatiko nevertą aukščiausios klasės rašytojo filosofiją — išmest!

Kiekvienas apsakymas — jei paploninsi, pamarinsi badu, sutrumpinsi, išsiurbsi ir iki baltumo nuleisi jam kraują — primins bet kokį kitą apsakymą. Tvenas bus kaip Po, šis — kaip Šekspyras, tas — kaip Dostojevskis, o šitas galiausiai — kaip Edgaras Gestas (Edgar Guest). Bet kokie žodžiai, ilgesni nei trijų skiemenų, išpjaustinėjami. Visi vaizdai, reikalavę vien akimirkos dėmesio, — myriop.

Jau suprantate, kur link sukama?

Kaip aš reagavau į visa tai?

„Iššaudžiau“ visus iš eilės.

Visiems paeiliui išsiunčiau atsisakymo raštelius.

Pasiunčiau tą kvailių kompaniją į tolimiausius pragaro kampelius.

Esmė akivaizdi. Yra ne vienas būdas, kaip sudeginti knygą.

O pasaulis pilnas žmonių, lakstančių su liepsnojančiais degtukais. Bet kuri mažuma, ar tai būtų baptistai, unitaristai, ar airiai, italai, ar dzenbudistai, sionistai, septintosios dienos adventistai, moterų išsivadavimo dalyvės, respublikonai, matačinai ar keturgubininkai evangelistai — kiekvienas įsivaizduoja turįs valią, teisę ir pareigą užpilti žibalo ir padegti. Kiekvienas bukagalvis redaktorius, kuris manosi galįs leisti tik nuobodžią kaip blamanžė, paprastą kaip košė, niekuo nepagyvintą literatūrą, ruošia savo giljotiną ir nenuleidžia akių nuo sprando bet kokio autoriaus, drįstančio kalbėti garsiau už šnabždesį arba rašyti stipriau nei vaikiškas eilėraštukas.

Gaisrinės viršininkas Bitis mano romane *451° Farenheito* pasakoja, kaip iš pradžių knygas ėmusios deginti mažumos, kurių kiekviena išplėšė po puslapį ar pastraipą iš šitos knygos, iki to, kad atėjo diena, kai knygos tapo tuščios, protai užverti ir bibliotekos uždarytos amžiams.

„Uždaryk durys, tai pro langą jie sulįs, užverk langą, tai sulįs jie pro duris", — yra tokia sena dainelė. Ji labai tinka mano gyvenimo būdui, nes kiekvieną mėnesį pasirodo nauji budeliai cenzoriai. Tik prieš pusantro mėnesio atradau, kad einant metams kažkokie palėpiniai redaktoriai iš *Ballantine Books*, baimindamiesi užteršti jaunus protus, po truputėlį iščenzūravo ir išmetė apie 75 atskiras šio romano pastraipas. Šią rafinuotą ironiją man papasakojo studentai, perskaitę šį romaną, kuris galiausiai ir kalba apie cenzūrą ir knygų deginimą ateityje. Džudė Lin Del Rei (Judy-Lynn Del Rey), viena iš naujų *Ballantine* redaktorių, iš naujo rengia visą knygą ir išleis šią vasarą, grąžinusi į vietą visus „sumautus velnius".

Štai galutinis išbandymas Jobui II: prieš mėnesį nusiunčiau pjesę *Leviatanas 99* universiteto teatrui. Pjesė remiasi *Mobio Diko* mitologija, dedikuota Melviliui, ir pasakoja apie raketos įgulą bei aklą kosmoso kapitoną, išdrįsusį susidurti su Didžiąja Baltąja Kometa ir sunaikinti šį naikintoją. Šį rudenį bus šios dra-

mos kaip operos premjera Paryžiuje. Betgi universitetas man atsakė, kad jie vargiai drįstų statyti mano kūrinį — jame nė vienos moters! Ir universiteto *ERA** damos pakiltų į kovą su beisbolo lazdomis, jei tik trupė pamėgintų statyti pjesę!

Sutrynęs į miltus krūminius dantis, iškėliau mintį, kad šitaip žiūrint — daugiau jokių *Gaujos berniukų* (nėra moterų) ar *Moterų* (nėra vyrų). Arba, skaičiuojant pagalviui vyrus ir moteris, reikėtų uždrausti rodyti didžiumą Šekspyro, ypač suskaičiavus eilutes ir atradus, kad visi geri dalykai ten priskirti vyrams!

Dar sykį parašiau jiems, kad gal galėtų vieną savaitę rodyti mano pjesę, o kitą savaitę — *Moteris*. Jie turbūt pamanė, kad juokauju, o aš ir nesu tikras, ar tai ne taip.

Mat pasaulis jau ir taip išprotėjęs ir dar labiau išeis iš proto, jei leisime mažumoms, kad ir kas jos būtų: nykštukai ar milžinai, orangutangai ar delfinai, branduolinių galvučių ar vandeninių pokalbių šalininkai, prokompiuterologai ar neoluditai, mulkiai ar išminčiai, — kištis į estetiką. Tikrasis pasaulis — žaidimų aikštelė kiekvienai ir visoms grupuotėms, įstatymams kurti ir griauti. Tačiau mano knygos, apsakymų ar eilėraščių nosies galiukas — vieta, kur baigiasi jų teisės ir prasideda mano teritorija, kurioje veikia jos taisyklės. Jei mano pjesės nepatinka mormonams, tegu rašo savo. Jei airiai nekenčia mano Dublino pasakojimų, tegu jie patys nuomojasi rašomąsias mašinėles. Jei mokytojai ar gramatikos mokyklų redaktoriai mano, jog manieji sunkiai gromuliuojami sakiniai išlaužys jiems vien prie pliurzės pratusius dantis, tegu čiulpia sužiedėjusius pyragiukus, pamirkytus silpnoje jų pačių nuodėmingos gamybos arbatėlėje. Jei Čikano intelektualai geidžia iš naujo sukirpti mano *Nuostabiąją vanilinių ledų siuitą*, kad tiktų *Zutui*, tegu atleidžia diržus — ir kelnės tesmunkie.

---

* *Equal Rights Amendment* — Lygių teisių pataisa — siūlyta, tačiau neratifikuota Jungtinių Valstijų Konstitucijos pataisa, turėjusi užtikrinti lygias piliečių teises nepaisant lyties. (*Vert.*)

Epilogas

Pažvelkime teisybei į akis: nukrypimas — sąmojo siela. Išmeskime filosofinius nukrypimus iš Dantės, Miltono ar Hamleto tėvo vaiduoklio — ir liks tik sausi kaulai. Kartą Lorencas Šternas (Laurence Sterne) pasakė: nukrypimai neginčijamai nušviečia skaitymą saulės spinduliu, įkvepia jam gyvybę ir sielą! Išmeskite juos, ir kiekviename puslapyje stos ištisa šalta amžinoji žiema. Grąžinkit juos rašytojui — ir jis žengs kaip jaunikis, žarstydamas juos į visas šalis, teiks įvairovės ir neleis kristi apetitui.

Apibendrinant: nežeiskite manęs ruošiamais mano darbams galvos kapojimais, pirštų rovimais ar plaučių išsiurbimais. Man reikia sveikos galvos, kad galėčiau papurtyti arba linktelėti, delno — kad pamojuočiau ar suspausčiau į kumštį, plaučių, kad turėčiau iš ko šaukti arba šnabždėti. Neisiu paklusniai į lentyną išdarinėtas, kad virsčiau knygpalaike.

Visi jūs, teisėjai, — marš atgal į savo pigiąsias vietas, recenzentai — patys lįskite po dušu. Čia mano žaidimas, aš čia paduodu, bėgu ir sugaunu, aš renku taškus. Saulei leidžiantis, pralaimėjęs ar išlošęs būsiu aš. Saulei tekant, aš ir vėl eisiu iš naujo bandyti.

Ir niekas negali man padėti, netgi jūs.

Apie autorių

Rėjus Bredberis išleido apie 500 trumpų apsakymų, romanų, pjesių ir eilėraščių nuo to laiko, kai *Keistuose pasakojimuose* (*Weird Tales*) pasirodė pirmasis jo, tuomet dvidešimtmečio, apsakymas. Keletą metų jis rašė *Afredui Hičkokui* (*Alfred Hitchcock Presents*) ir *Prieblandos zonai* (*The Twilight Zone*) ir 1953 metais ekranizavo Džono Hiustono (John Huston) *Mobį Diką*. Jis pats parašė dvi pjeses, sukūrė du miuziklus, dvi kosminio amžiaus kantatas su Lalo Šifrinu (Lalo Schifrin) ir Džeriu Goldsmitu (Jerry Goldsmith) ir bendradarbiavo kuriant animacinį filmą *Ikaras Montgolferis Raitas* (*Icarus Montgolfer Wright*), 1962-aisiais nominuotą Akademijos apdovanojimui.

Rėjus Bredberis buvo Jungtinių Valstijų paviljono 1963 metų Niujorko pasaulinėje mugėje idėjinis konsultantas, padėjo suprojektuoti maršrutą *Disnėjaus pasaulyje* ir dirba didmiesčio inžinerijos ir greito pervežimo konsultantu. Kai Mėnulyje nusileido viena iš *Apolono* astronautų komandų, Bredberio romano *Pienių vynas* garbei jie pavadino vieną kraterį Pienių krateriu. Pagal jo romaną *Štai ateina kažkas nedoras* buvo pastatytas filmas, o jo nuosava kabelinės televizijos laida, pavadinta *Rėjaus Bredberio teatru*, gavo 19 kabelinės televizijos nominacijų ir septynis apdovanojimus.

Bradbury, Ray

Br-14 451° Farenheito: [romanas]/Ray Bradbury; [vertė Edita Mažonienė]. — Kaunas: Jotema, 2006. — 184 p.

ISBN 9955-13-050-4

Gajus Montegas buvo gaisrininkas, kurio darbas — sukelti gaisrus, ir jis mėgo šį užsiėmimą. Dešimt metų jis dirbo gaisrininku ir nė karto nesuabejojo vidurnakčio reidų smagumu ar malonumu stebėti liepsnos ryjamus knygų lapus... niekuo neabejojo, kol sutiko septyniolikmetę mergaitę, papasakojusią apie praeitį, kai žmonės nebijoję... Paskui jis sutiko profesorių, papasakojusį apie ateitį, kurioje žmonės gebėtų mąstyti. Ir staiga Gajus Montegas suvokė, ką turįs daryti...

UDK 820(73)-3

Ray Bradbury

451° FARENHEITO

Redaktorė *Asta Kristinavičienė*
Danutė Liucija Bartulienė
Viršelio dailininkas *Audrius Arlauskas*
Maketavo *Teresė Vasiliauskienė*

SL 250. 11,5 sp. l. Užsak. Nr. 5.1218
UAB „Jotema“, Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
http://www.jotema.lt
Tel. 337695, el. paštas: info@jotema.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, 44318 Kaunas